

Evaluering av Trosopplæringsreformen

Videreutvikling og oppsummering av forsøkene

Underveisrapport 3

Otto Hauglin (red.)
Leif Gunnar Engedal, Heid Leganger-
Krogstad, Ann Midttun, Sverre Dag Mogstad

Arbeidsfellesskapet

Diakonhjemmet Høgskole
Postboks 184 Vinderen
0319 Oslo

MF

Det teologiske
Menighetsfakultet

Menighetsfakultetet
Postboks 5144 Majorstuen
0302 Oslo

Arbeidsfellesskapet

Diakonhjemmet Høgskole

Diakonhjemmet Høgskole
Postboks 184 Vinderen
0319 Oslo

MF

Det teologiske
Menighetsfakultet

Menighetsfakultetet
Postboks 5144 Majorstuen
0302 Oslo

Evaluering av Trosopplæringsreformen

Styringsgruppen for Trosopplæringsreformen har tildelt oppdraget med å evaluere reformen til Arbeidsfellesskapet som består av:

- Det teologiske Menighetsfakultet
- Diakonhjemmet Høgskole, avd for forskning og utvikling
- Otto Hauglin rådgivning as

Evalueringen skal:

- Legge til grunn Den norske kirkes lære om dåpen og de premisser som gjelder for Trosopplæringsreformen
- Beskrive trosopplæringsens utforming, utvikling og konsekvenser
- Gi informasjon om hvilke erfaringer forsøksmenighetene, de døpte og deres foreldre har med trosopplæringen og hvilke resultater som blir oppnådd.
- Belyse konsekvensene av å ha vært forsøksmenighet
- Gi grunnlag for læring for forsøksmenighetene og prosjektledelsen, og for bedre styring av forsøket
- Gi grunnlag for å vurdere overgangen fra forsøk til varig reform
- Gi et bidrag til religionspedagogisk forskning og forskning om trosopplæring

Evalueringen startet opp i oktober 2004 og avsluttes i august 2008.

Det vil bli utarbeidet følgende rapporter fra evalueringen:

- Delrapporter fra de ulike delprosjektene i evalueringsarbeidet
- Årlige underveisrapporter
- Hovedrapport i august 2008

Rapportene er tilgjengelige på evalueringens web-side: www.eton.no

Kontaktperson: Prosjektleder Otto Hauglin, tlf 995 25 995, e-post ohauglin@online.no

Forord

Underveisrapport 3 fra Arbeidsfellesskapet er en oppsummering av resultatene fra evalueringen av Trosopplæringsreformen så langt.

Rapporten inneholder:

- En beskrivelse av opplegg og framdrift for evalueringen
- En foreløpig analyse av årsrapportene fra de lokale forsøkene
- Analytiske perspektiver på lokal didaktisk og teologisk refleksjon
- Trosopplæringsreformen som digital reform i kirken
- Vurderinger av reformens støttestruktur; mentorordning etc
- Vurdering av situasjonen ved overgang fra lokale forsøk til varig reform
- Sentrale problemstillinger for læring og oppfølging

Underveisrapport 3 er basert på bidrag fra ulike medlemmer i forskergruppen. I rapporten er det angitt hvem som har skrevet de respektive kapitlene.

Prosjektleder for evalueringen, Otto Hauglin, har redigert rapporten.

Underveisrapport 3 er den siste rapport av denne kategori i evalueringsarbeidet. Det vil ikke komme noen underveisrapport i 2008, derimot vil hovedrapporten fra evalueringen foreligge 15 august 2008.

Oslo, 13. august 2007

Arbeidsfellesskapet

Innhold

1	OPPLEGG AV EVALUERINGEN	9
1.1	Mål for evalueringen	9
1.2	Virkningsmodell for evaluering av Trosopplæringsreformen	10
1.3	Metodisk opplegg	11
1.4	Forskergruppen	11
1.5	Framdriftsplan	12
2	ANALYSE AV DE LOKALE FORSØKSERFARINGENE	17
2.1	Samlet opplegg for analyse av lokale forsøks erfaringer	17
2.2	Foreløpig analyse av årsrapportene	20
3	ANALYTISKE PERSPEKTIVER PÅ LOKAL DIDAKTISK OG TEOLOGISK REFLEKSJON	34
3.1	Didaktiske analyseperspektiver	34
3.2	Noen hovedinntrykk fra en gjennomgang av tiltakene i 2006	39
4	TROSOPPLÆRINGSREFORMEN SOM DIGITAL REFORM I KIRKEN	43
4.1	Omfattende endringsprosesser	43
4.2	Status før Trosopplæringsreformen	44
4.3	Bevisst arbeid med visuell profil	44
4.4	Midler til utstyr og ung kompetanse	46
4.5	Søknader og rapporter - fra papir til nett	46
4.6	Digital erfaringsdeling	47
4.7	Digitale læremidler	47
4.8	Kirken på nett	49
4.9	Økt digital kompetanse	50
5	VURDERING AV REFORMENS STØTTESTRUKTUR – MENTORORDNING, KOMPETANSENETTVERK OG UTVIKLINGSPROSJEKTER	52

5.1	Mentortjenesten – erfaringer og vurderinger	52
5.2	Grunnlagsmateriale for ny evaluering av mentorrollen	53
5.3	Mentorarbeid i praksis – noen hovedfunn i materialet	55
5.4	Kompetansenettverk – erfaringer og vurderinger	68
5.5	Regionale og nasjonale prosjekter	75
5.6	Sammenfatning – momenter for veien videre	82
6	OVERGANG FRA MANGE LOKALE FORSØK TIL VARIG REFORM	85
6.1	Stortingets forutsetninger	85
6.2	Vurderinger fra evalueringen	86
6.3	Styringsgruppas behandling	89
6.4	Kirkerådets behandling	90
6.5	Departementets behandling	91
6.6	Vurderinger	92
7	SENTRALE PROBLEMSTILLINGER OG UTFORDRINGER – MOT SLUTTEN AV FORSØKSPERIODEN	99
7.1	Kort tilbakeblikk	99
7.2	Avslutning av forsøksfasen	100
7.3	Planlegging av driftsfasen	102

1 Opplegg av evalueringen

Dette kapitlet er skrevet av Otto Hauglin.

I kapitlet gis en kortfattet framstilling av målene for evalueringen, den virkningsmodell og de fokusområder som danner grunnlaget, samt de metoder som blir benyttet.

Likeledes beskrives den konkrete framdriften i evalueringsarbeidet fra oppstarten i oktober 2004 til juni 2007 samt framdriftsplanen fram til avslutningen i august 2008

Opplegget av evalueringen er mer fyllestgjørende beskrevet i evalueringens grunnlagsdokumenter:

- Evaluering av Trosopplæringsreformen i Den norske kirke. Tilbud fra Arbeidsfellesskapet. 23 august 2004
- Evaluering av Trosopplæringsreformen i Den norske kirke. Prosjektbeskrivelse. 23 august 2004.

1.1 Mål for evalueringen

I avtalen mellom Arbeidsfellesskapet og styringsgruppen for Trosopplæringsreformen om gjennomføring av evalueringen er målene for evalueringen fastlagt.

Evalueringen skal:

- Legge til grunn Den norske kirkes lære om dåpen og de premisser som gjelder for Trosopplæringsreformen
 - Beskrive trosopplæringsens utforming, utvikling og konsekvenser
 - Gi informasjon om hvilke erfaringer forsøksmenighetene, de dømte og deres foreldre har med trosopplæringen og hvilke resultater som blir oppnådd
 - Belyse konsekvensene av å ha vært en forsøksmenighet
 - Gi grunnlag for læring for forsøksmenighetene og prosjektledelsen, og for bedre styring av forsøket
 - Gi grunnlag for å vurdere overgangen fra forsøk til varig reform
 - Gi et bidrag til religionspedagogisk forskning og forskning om trosopplæring.
-

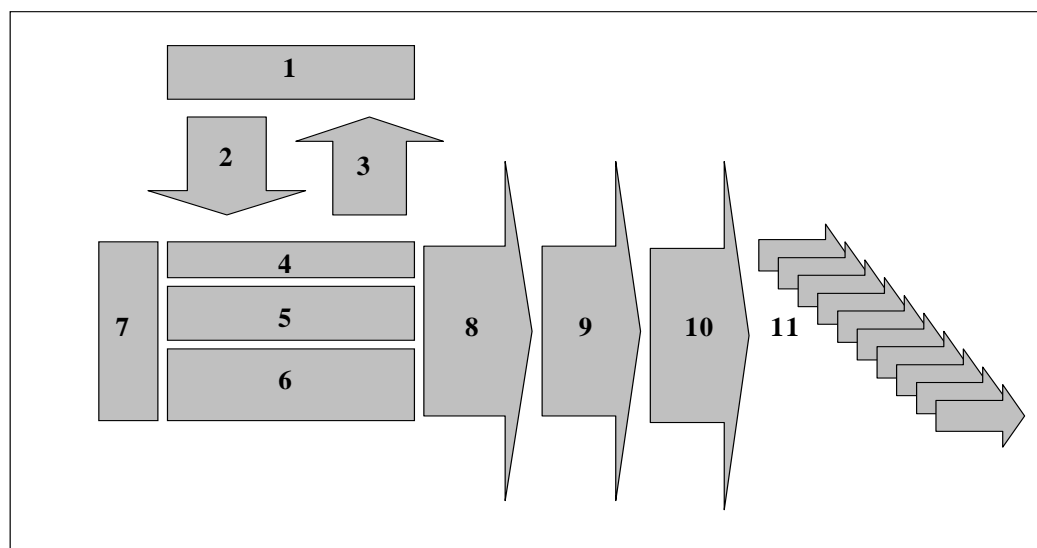
1.2 Virkningsmodell for evaluering av Trosopplæringsreformen

For å kunne studere sammenhengene mellom de ulike elementene i oppbygging og gjennomføring av Trosopplæringsreformen er det utformet en egen virkningsmodell som systematisk framstiller disse.

Likeledes er det, med grunnlag i virkningsmodellen, beskrevet i alt 11 fokusområder for evalueringsarbeidet.

Virkningsmodell og fokusområder er gjengitt i det følgende:

Evaluering av Trosopplæringsreformen – virkningsmodell og fokusområder

Fokusområder for evalueringen:

- 1 Sentral organisering og prosjektledelse
- 2 Tildeling og veiledning
- 3 Dokumentasjon og rapportering
- 4 Prosjekter for en aldersfase
- 5 Prosjekter for flere aldersfaser
- 6 Prosjekter for alle aldersfaser
- 7 Kompetansenettverk og mentorordning
- 8 Lokal organisering og rammer
- 9 Lokal metodikk og ressurser

- 10 Gjennomføring og omfang
- 11 Virkninger, jf målene for reformen

1.3 Metodisk opplegg

Evalueringen baseres på ulike hermeneutiske og empiriske tilnærminger, herunder både kvalitative og kvantitative metoder.

Ut fra målene for evalueringen, og med de valgte fokusområder, vil følgende metoder bli benyttet:

- Dokumentstudier
- Innholdsanalyse av læringsteorier, læringsarenaer, læremidler og didaktikk
- Systematisering av forsøksprosjektene årsrapporter
- Ulike kvantitative tilnærminger som statistikk, spørreskjemaundersøkelser og intervjuer
- Casestudier av utvalgte forsøksmenigheter

1.4 Forskergruppen

Arbeidsfellesskapet som består av:

- Diakonhjemmet Høgskole, avd for forskning og utvikling (DIAFORSK)
- Det teologiske Menighetsfakultet (MF)
- Otto Hauglin rådgivning as (OHR)

vil i arbeidet fram mot avslutningen av evalueringsarbeidet benytte følgende forskere:

- Professor II dr philos Håkon Lorentzen (DIAFORSK)
 - Stipendiat MSc Beate Jelstad (DIAFORSK)
 - Forskningssjef professor dr philos Sidsel Sverdrup (DIAFORSK)
 - Professor dr philos Olaf Aagedal (DIAFORSK)
 - Professor dr theol Leif Gunnar Engedal (MF)
 - Professor dr theol Harald Hegstad (MF)
 - Førsteamanuensis cand philol Heid Leganger-Krogstad (MF)
 - Universitetslektor cand philol Ann Midttun (MF)
 - Professor dr theol Sverre Dag Mogstad (MF)
 - Mag art Otto Hauglin, prosjektleder (OHR)
-

1.5 Framdriftsplan

Framdriftsplanen for evalueringen tar sikte på å gjennomføre prosjektets hovedaktiviteter i en sammenheng og rekkefølge slik at alle fokusområdene for evalueringen blir beskrevet, analysert og vurdert.

Evalueringen startet i oktober 2004 og avsluttes i august 2008.

1.5.1 Inndeling i hovedaktiviteter

Følgende inndeling av hovedaktiviteter er lagt til grunn for gjennomføring av evalueringen:

- *Hovedaktivitet 1: Organisering og fokusering av evalueringen*
- *Hovedaktivitet 2: Analyse av sentral organisering og prosjektledelse*
- *Hovedaktivitet 3: Gjennomgang av søknader og tildeling*
- *Hovedaktivitet 4: Analyse av dataene fra NSD/IKOs undersøkelse*
- *Hovedaktivitet 5: Studier av veiledningstilbud, mentorordning etc*
- *Hovedaktivitet 6: Analyse av årsrapportene*
- *Hovedaktivitet 7: Dokumentstudier av premisser og innhold*
- *Hovedaktivitet 8: Innholdsanalyse av læringsteorier, didaktikk etc*
- *Hovedaktivitet 9: Spørreskjemaundersøkelse 1 til alle forsøksmenighetene*
- *Hovedaktivitet 10: Spørreskjemaundersøkelse 2 til alle forsøksmenighetene*
- *Hovedaktivitet 11: Casestudier av et utvalg forsøksmenigheter*
- *Hovedaktivitet 12: Underveisrapport 1*
- *Hovedaktivitet 13: Underveisrapport 2*
- *Hovedaktivitet 14: Underveisrapport 3*
- *Hovedaktivitet 15: Hovedrapport*
- *Hovedaktivitet 16: Annen publisering*
- *Hovedaktivitet 17: Prosjektledelse, internseminarer, møter m/reformledelsen*

1.5.2 Framdrift oktober 2004 – juni 2007

Fra oppstart i oktober 2004 til juni 2007 er følgende aktiviteter gjennomført i evalueringsarbeidet:

- *Hovedaktivitet 1: Planlegging og fokusering av evalueringen er fullført.*
 - *Hovedaktivitet 2: Analyse av sentral organisering og prosjektledelse*
-

Analysen er oppsummert i *Delrapport 2 Sentral organisering og prosjektledelse*. Rapporten er tilgjengelig på www.ektor.no.

Analysen er tatt opp igjen med vekt på å studere overgangen fra forsøk til varig reform.

- *Hovedaktivitet 3: Gjennomgang av søknader og tildeling* er fullført. Gjennomgangen er foretatt for tildeling av prosjektmidler for 2004. Denne er oppsummert i *Delrapport 1 Søknader, søknadsbehandling og tildeling*. Rapporten er tilgjengelig på www.ektor.no.

Gjennomgang av søknader og tildeling for 2005 er også foretatt våren 2006. Resultatene finnes i kapittel 2 i *Underveisrapport 2 Utvikling og utbygging av reformen*. Rapporten er tilgjengelig på www.ektor.no.

- *Hovedaktivitet 4: Analyse av dataene fra NSD/IKOs undersøkelse*. IKO – Kirkelig pedagogisk senter utførte i samarbeid med Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) en kartlegging av dåpsopplæringen i Den norske kirke i 2003. Resultatene av kartleggingen er publisert i rapporten *Dåpsopplæring i Den norske kirke i 2003*. IKO-forlaget 2005.

En foreløpig analyse av resultatene fra kartleggingen er foretatt i *Delrapport 3 Oppstart og utforming av forsøkene*. Rapporten er tilgjengelig på www.ektor.no.

Analyse av dataene vil også bli foretatt i forbindelse med skriving av hovedrapport.

- *Hovedaktivitet 5: Studier av veiledningstilbud, mentorordning etc.* Denne hovedaktiviteten omfatter studier av veiledningstilbud, mentorordning, kompetansenettverk og regionale og nasjonale utviklingsprosjekter.

En foreløpig analyse er oppsummert i kap 5 i *Underveisrapport 1 Organisering og oppstart av reformen*. Rapporten er tilgjengelig på www.ektor.no.

En mer utvidet analyse finnes i kapittel 6 i *Underveisrapport 2 Utvikling og utbygging av reformen* og i kap 5 i denne rapporten.

- *Hovedaktivitet 6: Analyse av årsrapporter*.

De årlige rapportene fra forsøksprosjektene til prosjektsekretariatet analyseres løpende.

Den første gjennomgangen av årsrapportene finnes i kapitlene 4 og 7 i *Underveisrapport 2 Utvikling og utbygging av reformen* og i kap 2 i denne rapporten.

En mer omfattende gjennomgang vil bli foretatt i løpet av 2007 og i 2008.

- *Hovedaktivitet 7: Dokumentstudier av premisser og innhold er fullført.*

Alle reformens grunnlagsdokumenter er gjennomgått og analysert. Resultatene av analysen er dels benyttet i *Delrapport 1 Søknader, søknadsbehandling og tildeling* og *Delrapport 2 Sentral organisering og prosjektledelse*, dels i en analyse av grunnleggende problemstillinger og i studier av premisser og innhold i kap 6 i *Underveisrapport 1 Organisering og oppstart av reformen*. Rapportene er tilgjengelige på www.ektor.no.

Resultatene vil også bli benyttet i skriving av hovedrapporten.
 - *Hovedaktivitet 8: Innholdsanalyse av læringsteorier, didaktikk etc.*

Analysen startet med en gjennomgang av de sentrale, nasjonale bakgrunnsdokumentene, se *Hovedaktivitet 7*. Etter hvert er også materiale fra de lokale forsøkene tatt inn i analysen.

De første resultatene fra disse analysene finnes i kapittel 7 i *Underveisrapport 2 Utvikling og utbygging av reformen* og i kap 3 i denne rapporten.
 - *Hovedaktivitet 9: Spørreskjemaundersøkelse 1.*

Spørreskjemaundersøkelse 1 til samtlige forsøksprosjekter som ble tildelt midler i 2004 er gjennomført og dataene er bearbeidet. Se *Delrapport 3 Oppstart og utforming av forsøkene*. Rapporten er tilgjengelig på www.ektor.no. Hovedfunnene fra denne undersøkelsen er også gjengitt i kapittel 3 i *Underveisrapport 2 Utvikling og utbygging av reformen*.

Spørreskjemaundersøkelse 1 ble også gjennomført våren 2006 for samtlige forsøksprosjekter som ble tildelt midler i 2005.

I tillegg gjennomføres det en undersøkelse blant menigheter som ikke har søkt eller som har søkt og ikke fått tildelt forskningsmidler.
 - *Hovedaktivitet 10: Spørreskjemaundersøkelse 2.*

Spørreskjemaundersøkelse 2 blir gjennomført høsten 2007 og vil omfatte samtlige forsøksprosjekter.
 - *Hovedaktivitet 11: Casestudier av et utvalg menigheter.*

Casestudier gjennom hele forsøksperioden blir gjennomført i 7 forsøksprosjekter. De første problemstillingene og resultatene er presentert i kapittel 5 i *Underveisrapport 2 Utvikling og utbygging av reformen*.

Casestudiene vil bli endelig oppsummert i en egen delrapport våren 2008.
 - *Hovedaktivitet 12: Underveisrapport 1 er fullført.*
 - *Hovedaktivitet 13: Underveisrapport 2 er fullført.*
 - *Hovedaktivitet 14: Underveisrapport 3 er fullført i og med denne rapporten.*
-

- *Hovedaktivitet 15: Hovedrapport*
Arbeidet med hovedrapporten er påbegynt i 2007 og vil fullføres innen 15 august 2008.
- *Hovedaktivitet 16: Annen publisering*
Flere av forskerne i Arbeidsfellesskapet planlegger skriving av artikler. Dessuten har flere av masterstudentene tilknyttet evalueringsprosjektet og med veiledere fra Arbeidsfellesskapet enten nettopp avsluttet sin mastergrad eller er i avslutningsfasen.
- *Hovedaktivitet 17: Prosjektledelse, internseminarer, møter m/reformledelsen.*
Denne hovedaktiviteten omfatter ledelse av evalueringsarbeidet, interne arbeidsseminarer i Arbeidsfellesskapet og møter med både sekretariatet og styringsgruppen for Trosopplæringsreformen. Hovedaktiviteten pågår kontinuerlig gjennom hele evalueringsperioden.

1.5.3 Planlagt framdrift juli 2007 – august 2008

Følgende framdrift er planlagt fra juli 2007 til slutten av august 2008:

- *Hovedaktivitet 2: Analyse av sentral organisering og prosjektledelse*
Analysen er tatt opp igjen med særlig vekt på å studere overgangen fra forsøk til varig reform, se kap 6 i denne rapporten.
 - *Hovedaktivitet 5: Studier av veiledningstilbud, mentorordning etc.*
Aktiviteten fortsetter fram til avslutningen av evalueringen.
 - *Hovedaktivitet 6: Analyse av årsrapporter*
Aktiviteten fortsetter fram til avslutningen av evalueringen. Størst vekt vil bli lagt på analyse av årsrapportene for 2006 og 2007.
 - *Hovedaktivitet 8: Innholdsanalyse av læringsteorier, didaktikk etc.*
Aktiviteten fortsetter fram til avslutningen av evalueringen.
 - *Hovedaktivitet 9: Spørreskjemaundersøkelse 1.*
Materiale fra Spørreskjemaundersøkelse 1A som omfatter samtlige forsøksprosjekter som ble tildelt midler i 2004, fra Spørreskjemaundersøkelse 1B som omfatter samtlige forsøksprosjekter som ble tildelt midler i 2005, fra Spørreskjemaundersøkelse 1C blant menigheter som ikke har søkt eller som har søkt og ikke fått tildelt forsøksmidler, vil bli ferdiganalysert.
Dataene vil bli presentert i *Delrapport 4* sammen med materiale fra analysen av årsrapportene, se *Hovedaktivitet 6* og fra Spørreskjemaundersøkelse 2, se *Hovedaktivitet 10*. Rapporten kommer høsten 2007.
 - *Hovedaktivitet 10: Spørreskjemaundersøkelse 2*
-

Spørreskjemaundersøkelse 2 blir gjennomført høsten 2007 og vil omfatte samtlige forsøksprosjekter.

- *Hovedaktivitet 11: Casestudier av et utvalg menigheter*
Casestudiene vil bli fullført og resultatene presentert i *Delrapport 5* som kommer våren 2008.
 - *Hovedaktivitet 15: Hovedrapport*
Arbeidet med hovedrapporten er påbegynt i 2007 og vil fullføres innen 15 august 2008. Arbeidet med hovedrapporten vil etter hvert bli den dominerende aktiviteten i avslutningen av evalueringen. Hovedrapporten vil bli utgitt som egen bok høsten 2008.
 - *Hovedaktivitet 16: Annen publisering*
Aktiviteten vil fortsette fra til avslutning av evalueringen.
 - *Hovedaktivitet 17: Prosjektledelse, internseminarer, møter m/reformledelsen*
Aktiviteten omfatter ledelse av evalueringsarbeidet, interne arbeidsseminarer i Arbeidsfellesskapet og møter med både sekretariatet og styringsgruppen for Trosopplæringsreformen. Hovedaktiviteten pågår kontinuerlig gjennom hele evalueringsperioden.
 - *Tilleggsaktivitet: Samisk trosopplæring*
Arbeidsfellesskapet har fått i oppdrag å utarbeide en egen delrapport om samisk trosopplæring. Rapporten vil legge vekt på grunnlagsspørsmål knyttet til utvikling av en samisk trosopplæring. *Delrapport 6* vil foreligge våren 2008.
-

2 Analyse av de lokale forsøks erfaringene

Dette kapitlet er skrevet av Otto Hauglin.

2.1 Samlet opplegg for analyse av lokale forsøks erfaringer

Mot slutten av evalueringsarbeidet vil vi ha følgende datamateriale for å beskrive, analysere og vurdere de lokale forsøks erfaringene:

2.1.1 Spørreskjemaundersøkelser

Det vil foreligge datamateriale fra følgende spørreskjemaundersøkelser:

- Spørreskjemaundersøkelse 1A som ble gjennomført i 2005 og som omfatter alle de lokale forsøkene som startet opp i 2004. En del av resultatene fra denne undersøkelsen er publisert i Delrapport 3 *Oppstart og utforming av forsøkene*.
Materialet vil bli ytterligere bearbeidet og publisert i Delrapport 4, se nedenfor.
- Spørreskjemaundersøkelse 1B som ble gjennomført i 2006 og som omfatter alle de lokale forsøkene som startet opp i 2005.
Materialet fra denne undersøkelsen er foreløpig ikke publisert. Det vil bli ytterligere bearbeidet og publisert i Delrapport 4, se nedenfor.
- Spørreskjemaundersøkelse 1C som gjennomføres i 2007 blant et utvalg av menigheter som har søkt forskningsmidler, men ikke fått eller som ikke har søkt. Materialet blir benyttet for å se på forskjeller og likheter mellom menigheter som har vært forsøksmenigheter og de øvrige, bl a for å få informasjon om utgangspunktet for å gjennomføre Trosopplæringsreformen i full skala for alle menigheter i Den norske kirke fra 2009.
Resultatene fra denne undersøkelsen blir publisert i Delrapport 4, se nedenfor.
- Spørreskjemaundersøkelse 2 som gjennomføres i 2007 og som omfatter samtlige lokale forsøk.
Resultatene fra denne undersøkelsen blir publisert i Delrapport 4, se nedenfor.

2.1.2 Analyse av årsrapporter

Det vil foreligge datamateriale fra analyse av årsrapportene som de lokale forsøkene utarbeider og sender inn til prosjektsekretariatet.

Fra 2007 er rapportene lagt inn i en prosjektdatabase som også er tilrettelagt for statistiske analyser og innholdsanalyse. Databasen er fullstendig for rapportene fra 2006, men mer ufullstendig for 2004 og 2005.

Følgende materiale foreligger eller vil foreligge:

- Det ble foretatt en gjennomgang av årsrapportene for 2005, dvs av forsøk som startet i 2004 og 2005, særlig med henblikk på å analyse måloppnåelse. Resultatet av analysen ble publisert i kap 4 i *Underveisrapport 2 Utvikling og utbygging av reformen*
- Det er foretatt en foreløpig analyse av årsrapportene for 2006, dvs av forsøk som startet i 2004, 2005 og 2006. Resultatet av denne analysen finnes i pkt 2.2 nedenfor.

En mer fullstendig analyse av årsrapportene for 2006 vil bli foretatt med sikte på publisering i Delrapport 4, se nedenfor.

- Våren 2008 vil det bli foretatt en fullstendig analyse av årsrapportene for 2007, dvs av forsøk som startet i 2004, 2005, 2006 og 2007.

I forkant av innsendelse av årsrapportene vil det i samarbeid med prosjektsekretariatet bli arbeidet med rapportformatet slik at både forsøksprosjektenes erfaringer, herunder vurdering av måloppnåelse, og teologiske, religionspedagogiske og metodiske refleksjoner rapporteres. Rapportene for 2007 vil dermed få mer karakter av oppsummerende sluttrapporter fra de lokale forsøkene. Materiale fra analysen vil bli benyttet direkte i hovedrapporten fra evalueringen.

- Det ble i 2006 foretatt en innholdsanalyse av årsrapportene fra prosjekter som startet opp i 2005 med vekt på enkelte pedagogiske perspektiver, særlig målforståelse og didaktisk selvpresentasjon. Resultatene fra denne analysen er publisert i kap 7 i *Underveisrapport 2 Utvikling og utbygging av reformen*.
- Det er gjennomført en foreløpig innholdsanalyse av årsrapportene for 2006 med vekt på å studere lokal teologisk og religionspedagogisk refleksjon. Resultatene av denne analysen presenteres i kap 3 nedenfor.
- Det vil bli gjennomført en tilsvarende innholdsanalyse av årsrapportene for 2007. Materialet fra denne analysen vil bli benyttet direkte i hovedrapporten.
- Endelig er data fra årsrapportene benyttet i vurderingen av mentorordningen og annen støttestruktur. Se kap 5 nedenfor.

2.1.3 Casestudier

Gjennom casestudier følger vi utforming og utvikling av reformen i konkrete forsøk i et utvalg av forsøksprosjekter.

Ved å velge ut noen få forsøk får man et *konkret bilde* av hvordan et forsøk fungerer og utvikler seg og hvordan det blir preget av både den lokale konteksten og de personer som driver det. Man kan få utdypet og eksemplifisert forhold som beskrives i andre deler av evalueringen.

Fra første tildelingsrunde, dvs de prosjektene som startet i 2004, ble det valgt ut seks forsøksprosjekter som skulle tjene som case. Av disse er tre fullskalaprosjekter og tre faseprosjekter. Faseprosjektene dekker ulike aldersfaser. Vi la også vekt på at forsøksprosjekter fra samiske områder skulle være representert i utvalget med minst ett case.

Fra andre tildelingsrunde, dvs de prosjektene som startet i 2005, ble det valgt ut ytterligere ett prosjekt som skal gjøre det mulig å tematisere problemstillinger for trosopplæringen som reises i møte med fremmedkulturell innvandring.

Vi understreker imidlertid at konklusjoner fra de syv forsøksprosjektene ikke kan brukes til å trekke generelle konklusjoner om forsøksprosjektene mer generelt.

De viktigste metodene i casestudiene er feltarbeid med *deltagende observasjon og intervjuer*. I tillegg er det samlet inn og analysert ulike former for skriftlig kildemateriale fra caseforsøkene.

Materialet fra casestudiene vil bli brukt til fire ulike typer rapporter:

- Korte interne *feltarbeidsrapporter* som er oppsummeringer av inntrykk og erfaringer fra hvert feltarbeid. Disse er korte og relativt lite bearbejdede og fungerer som interne ressursdokumenter i evalueringsgruppa.
- Stoff fra feltarbeidsrapportene inngår som elementer i *underveisrapportene* fra evalueringen av hele forsøket
- *Delrapport 5* som blir en samlerapport fra de syv forsøksprosjektene mot slutten av forsøksperioden. Rapporten vil foreligge våren 2008.
- Feltarbeidsrapportene og delrapporten skal også gi materiale til evalueringens *hovedrapport*

Ved siden av de casestudiene som inngår i selve evalueringsprosjektet, er det startet opp eller planlagt startet opp en rekke studentprosjekter på masternivå. Flere av disse har karakter av casestudier. Det vil bli tatt stilling til hvordan materialet fra disse prosjektene skal benyttes i rapporteringen fra evalueringen.

2.1.4 Publisering av data fra lokale forsøkerfaringer

Data fra de lokale forsøkerfaringene vil bli publisert i:

- Delrapport 4, som kommer i løpet av høsten 2007 og som baserer seg på materiale fra de ulike spørreskjemaundersøkelsene og analysene av årsrapportene fram til og med rapportene for 2006
- Delrapport 5, som kommer våren 2008 og som bygger på materiale fra casestudiene

Materiale fra disse rapportene samt materiale som tidligere er presentert i delrapporter og underveisrapporter vil bli benyttet i arbeidet med skriving av hovedrapporten.

2.2 Foreløpig analyse av årsrapportene

Denne foreløpige analysen omfatter bare menighetsprosjekter; nasjonale og regionale utviklingsprosjekter er ikke med. Disse prosjektene behandles i kap 5 i denne rapporten.

Videre omfatter analysen bare utadrettede tiltak, dvs at interne tiltak som tiltak overfor medarbeidere og administrative tiltak ikke er med.

Hovedvekt er lagt på analyse av rapportene for 2006, men data fra rapportene for 2004 og 2005 er også trukket inn. Se for øvrig også kap 3 og 4 hvor materiale fra årsrapportene er benyttet.

I denne foreløpige analysen vil vekten bli lagt på:

- Antall menighetsprosjekter og tiltak
- Ansatte tilknyttet menighetsprosjektene
- Frivillige tilknyttet menighetsprosjektene
- Økonomien i de lokale prosjektene
- Resultatene så langt mht til antall samvær og timer totalt, deltakelse, oppslutning i andel av målgruppen og vurdering av måloppnåelse

Den fullstendige analysen av årsrapportene for 2006 skal ses i sammenheng med resultater fra:

- Spørreskjemaundersøkelsene 1A som omfatter alle menighetsprosjekter som startet i 2004. Undersøkelsen ble gjennomført i 2005
 - Spørreskjemaundersøkelse 1B som omfatter alle menighetsprosjekter som startet i 2005. Undersøkelsen ble gjennomført i 2006. Skjemaet er identisk med Spørreskjema 1A
 - Spørreskjemaundersøkelse 1C som omfatter et utvalg av menigheter som har søkt, men ikke fått tildelt prosjektmidler og et
-

utvalg menigheter som ikke har søkt. Undersøkelsen gjennomføres i 2007.

- Spørreskjemaundersøkelse 2 som omfatter alle menighetsprosjekter som er i gang i 2007. Undersøkelsen gjennomføres i 2007

Alt dette blir presentert i Delrapport 4.

2.2.1 Antall menighetsprosjekter og tiltak

Tabell 1 Antall menighetsprosjekter og tiltak totalt, fordelt på år

	Menighetsprosjekter, totalt	Totalt alle utadrettede tiltak	Kontinuerlige tiltak ¹
2004	43	145	53
2005	78	517	100
2006	119	1 262	330

Som Tabell 1 viser var det i 2006 i alt 119 menighetsprosjekter i gang, med totalt 1 262 utadrettede tiltak. Av disse tiltakene var 330 kontinuerlige, de øvrige tidsavgrensede.

Videre starter det opp 38 nye menighetsprosjekter i 2007 med til sammen 150 utadrettede tiltak, hvorav 10 kontinuerlige. I 2008 vil det ikke bli startet opp nye menighetsprosjekter, noe som betyr at det ved avslutning av forsøksperioden vil være i gang 157 menighetsprosjekter som omfatter 350 menigheter.

Videre vet vi at de igangværende menighetsprosjektene omfatter over 25 prosent av alle norske menigheter og at over 80 prosent av menighetene har søkt en eller flere ganger. I Delrapport 4 vil vi legge fram data som viser likheter og forskjeller mellom prosjektmenigheter og ikke-prosjektmenigheter, noe som vil være av sentral betydning for overgangen fra forsøksperioden som omfatter et begrenset antall menigheter til fullskalareform i samtlige menigheter.

Av de 119 menighetsprosjektene i 2006 var 33 eller 29,4 prosent fullskalaprosjekter, altså med tiltak fra 0-18 år, 86 prosjekter eller 70,6 prosent omfattet en eller flere faser.

Tabell 2 Menighetsprosjekter. Tiltak fordelt på alder. 2006. Prosent

	En eller flere faser	Fullskalaprosjekter	Alle prosjekter
0 – 4 år	20,1	22,6	20,8
5 – 9 år	25,8	31,1	27,3
10 – 14 år	31,2	27,7	30,2
15 – 18 år	22,9	18,6	21,7

¹ I rapporteringen skilles det mellom kontinuerlige tiltak, f eks kor, klubb, søndagsskole, og tidsavgrensede tiltak, dvs tiltak som er avgrenset i tid for den enkelte deltaker.

Tabell 2 viser at tiltakene fordeler seg samlet forholdsvis jevnt over aldersspennet fra 0 til 18 år, men med flest tiltak i aldersgruppene 5 – 9 og 10 – 14 år.

For fullskalaprojektene, som i utgangspunktet forutsettes å ha tiltak i alle aldersgrupper, er det også en tilsvarende profil, men med flest tiltak for gruppen 10 – 14 år. Dette viser at ikke alle fullskalaprojektene ennå har fått bygget ut tilbud til alle aldersgrupper. Ser en på tilbudet til de enkelte år er det 4 åringer, 10 åringer og 15 åringer som får flest tilbud.

Flere sentrale spørsmål melder seg i en foreløpig analyse av rapportene fra tiltakene og prosjektene:

- Den store bredden av tiltak for ulike aldersgrupper er imponerende og viser en evne og vilje til å prøve ut et stort mangfold. Noen refleksjoner melder seg imidlertid ved en foreløpig gjennomgang av innholdet i tiltaksporteføljen: Er det egentlig noen forskjell, substansielt og organisatorisk, på kirkens ulike tiltak for barn og unge og på trosopplæringstiltak? Hva er det som gjør en bestemt aktivitet, som i og for seg godt kan foregå i regi av et idrettslag eller en kommunal fritidsklubb, til trosopplæring?

Disse refleksjonene vil vi holde levende, både fram mot den endelige analysen av årsrapportene og sammenholdingen med materialet fra de ulike spørreskjemaundersøkelsene i Delrapport 4.

Videre vil dette også bli sentrale temaer for vår endelige oppsummering i hovedrapporten fra evalueringen i 2008.

- Det store volumet av tiltak er de tidsavgrensede. I og for seg er dette ikke overraskende, men følger hovedtendensene for utvikling av alt barne- og ungdomsarbeid hvor det kontinuerlige, med fast tilknytning, f eks gjennom medlemskap, svinner. Se for øvrig pkt 2.2.5 nedenfor.

Spørsmålet om intensitet i samvær og tilknytning til tiltakene og til systematikk i innhold, kan imidlertid reises for enkelte av de tidsavgrensede tiltakenes del. Noen av disse er mer omfattende med deltakelse over en hel periode og med en indre progresjon og systematikk, f eks et gudstjenesteopplegg gjennom hele adventstiden, men andre har mer karakter av enkeltstående begivenheter.

- Et annet spørsmål som vil presse seg fram i overgang til varig reform er størrelsen på enhetene med ansvar for den systematiske trosopplæringen fra 0 til 18 år. De 157 menighetsprosjektene omfatter 350 menigheter, og et stort antall av disse menighetene ville ikke maktet å gjennomføre mange av tiltakene alene. Spesielt vil dette være tilfelle for tiltak ut over barnefasene.
-

I forsøksperioden har menighetene selv og på eget initiativ valgt samarbeidspartnere og således fastlagt den organisatoriske struktur for trosopplæringstiltakene på prosjektbasis i forsøksperioden.

Ved overgang til varig reform vil disse organisatoriske spørsmålene måtte gjennomtenkes og finne sin løsning på nytt. Prosjektarbeidsformen går mot sin avslutning og må avløses av faste og hensiktsmessige samarbeidsformer. Dette berører mange spørsmål, bl.a. lokalt ressursgrunnlag, reformens varige økonomiske støtteordninger, geografi etc. Vi viser i den forbindelse også til kap. 6.

- På samme måte kan spørsmålet om inndeling i faser reises. Både ut fra en religionspedagogisk og utviklingspsykologisk synsvinkel kan det være gode grunner til å opprettholde en inndeling som innholdselementer og metodikk tar utgangspunkt i. Likeledes vil også forholdet til ulike trinn i skolen samt til konfirmasjonen gi noen rammer for en fasetenkning.

I oppsummeringen fra forsøksperioden bør imidlertid faseinndelingen gjennomtenkes på nytt. F eks vil atskillige tiltak kunne passe for et relativt bredt spekter av aldersgrupper, eller at tiltakene har hele familien som målgruppe.

- Den viktigste oppsummeringen og læringen knyttet til de flere tusen tiltakene vil måtte foregå internt i det enkelte prosjekt. Spørsmålet om måloppnåelse, innhold, metodikk og videreføring, evt. justering vil måtte reises.

Helt sentralt i den sammenhengen vil spørsmålet om sammenheng, systematikk og totalomfang stå. Alle prosjektene, både de med tiltak knyttet til en eller flere faser og fullskalaprojektene, vil ved overgang til varig reform måtte gjennomgå sin tiltaksportefølje ut fra slike perspektiver.

Den foreløpige analysen av årsrapportene tyder på et brukbart refleksjonsnivå, men spørsmålene knyttet til sammenheng og systematikk er for svakt dekket. Strengt tatt har vel bare et mindretall av prosjektene utviklet og prøvet ut over tid ”en systematisk og sammenhengende trosopplæring for alle døpte fra 0-18 år og med en dimensjoneringsnorm på 315 timer.”

En forbedring i retning av å styrke rapportering knyttet til sammenheng og systematikk er innføring av et eget rapporteringsskjema for fullskalaprojektene for rapporteringen fra 2006.

- Videre vil overføring av erfaringer og læring til andre prosjektmenigheter og til det store antallet ikke-prosjektmenigheter bli ytterligere aktualisert etter hvert som forsøksperioden går mot slutten. Ressursbanken og andre former for erfaringsutveksling ligger vel til rette for slik ”horisontal” læring, men spørsmålet er selvsagt knyttet til hvorvidt det arbeid som legges ned i

dokumentasjon og rapportering er godt nok, og om tilgjengeligheten for andre blir enkel og god nok.

- Et sentralt spørsmål ved overgangen fra forsøk til varig reform vil være formatet på årsrapportene for 2007 evt. også 2008 som blir de siste årene i forsøksperioden. En mer generell og gjennomgående rapportering for de siste årene, med større vekt på hele forsøksperioden vil sannsynligvis være nødvendig.
- Endelig ligger det store utfordringer knyttet til å binde sammen dokumentasjon og oppsummering fra de mange tiltaksrapportene med materialet fra de regionale og nasjonale prosjektene.

Dette ansvaret hviler i alt vesentlig på det sentrale prosjektsekretariatet, men også her kommer spørsmålet om format på den siste årsrapporten fra menighetsprosjektene opp. Denne nasjonale, aggregerte oppsummering og læring har en selvstendig begrunnelse, bl.a. for å danne grunnlag for styringsgruppas rapport til Kirkemøtet i 2008.

Et sentralt formål er selvsagt også knyttet til arbeidet med å utvikle en plan for Trosopplæring i Den norske kirke som kan legges til grunn når reformen går over i den varige driftsfasen. Se forøvrig Kap. 6 nedenfor

2.2.2 Ansatte

Tabell 3 Ansatte prosjektmedarbeidere. Alle år.

	2004	2005	2006
Ansatte, kompetanse ²			
- Diakonal	-	-	20
- Kateketisk	-	-	29
- Pedagogisk	-	-	92
- Kirkemusikalsk	-	-	16
- Teologisk	-	-	47
Stillingsprosent, snitt	-	-	65,5
Andel kvinner, prosent	-	50,7	54,0
Gj snitt antall ansatte engasjert pr tiltak	2,81	3,3	2,7
- Max gj snitt antall engasjert pr tiltak	4,6	4,7	3,8
- Min gj snitt antall engasjert pr tiltak	1,5	2,0	1,9

Tabell 3 viser at de ansatte prosjektmedarbeiderne innehar en svært variert kompetanse, fordelt på så vel diakonal, kateketisk, pedagogisk, kirkemusikalsk som teologisk kompetanse. I tillegg kommer ca 70

² I tillegg er det i 2006 ca 70 prosjektmedarbeidere med annen, svært variert kompetanse.

medarbeidere med annen, variert kompetanse. Ca halvparten av de ansatte er kvinner.

Siden dette i alt vesentlig er faste tilsetninger, ser vi muligens her konturene av det framtidige kompetansespekter blant de ansatte i norske menigheter med ansvar for trosopplæring. Diskusjonen om de ansattes profesjonelles profil og tilhørende utdanningsbehov hører åpenbart hjemme i overgangen fra forsøk til varig reform, men det er her, allerede i forsøksfasen, i praksis lagt noen føringer som vil ha langtidsvirkninger.

Mange av stillingene er deltidsstillinger med en gjennomsnittlig stillingsprosent på 65. Også dette aktualiserer spørsmålet om den framtidige størrelsen på enhetene med ansvar for trosopplæring i norske menigheter.

Gjøres den enkelte menighet til enhet, vil en ikke bare som påpekt ovenfor, kunne få problemer med å kunne gi et fullverdig og systematisk tilbud til alle fra 0 til 18 år, en vil også kunne risikere at stillingsstrukturen blir bestående av en lang rekke, til dels små, deltidsstillinger. Dette vil kunne skape rekrutteringsproblemer og vil tvinge fram tilsetninger på et annet nivå på tvers av enkeltmenigheter for å skape grunnlag for hele stillinger eller større stillingsbrøker.

Et sentralt spørsmål aktualiseres ved at det til hvert tiltak i forsøksperioden er tilknyttet gjennomsnittlig 2,7 tilsatte (2006). Tallet omfatter også andre tilsatte utenom prosjektmedarbeiderne. Tallet reiser et spørsmål om dette innebærer en så god innsats i forsøksperioden at det neppe vil være realistisk å legge noe tilsvarende til grunn i en driftsfase for alle menigheter?

Dette er i så fall ikke et ukjent fenomen. I en lang rekke større reformer i offentlig sektor er det de siste tiårene gitt vilkår i en utviklings- og forsøksfase som det ikke på noen måte har vært mulig å følge opp ved implementering av en varig reform. Spørsmålet er nært knyttet til hvilke rammer Regjering og Storting vil gi Trosopplæringsreformen på varig basis og hvor stor del av disse midlene som vil bli fordelt til nye stillinger.

I alle fall vil Trosopplæringsreformen i tillegg til å være en reform av trosopplæringen også innebære en stillingsreform i Den norske kirke. Utfordringen vil være at den sterke prioriteringen av trosopplæringen kan bety at den eneste veksten i stillingsressurser som Den norske kirke kan regne med framover, blir på dette området.

2.2.3 Frivillige

Tabell 4 Frivillige. Alle år.

	2004	2005	2006
Gj snitt antall frivillige pr tiltak	4,9	6,4	5,2
- Max gj snitt antall frivillige pr tiltak	10,7	13,8	7,7
- Min gj snitt antall frivillige pr tiltak	2,4	3,5	3,0
Andel kvinner, prosent	70,0	66,6	67,0
Totalt antall frivillige, 2006	-	-	2 953
Nye frivillige, 2006			
- Nye frivillige, totalt	-	-	1 176
- Nye frivillige, gj snitt pr prosjekt	-	-	11,3

Tabell 4 viser at det i 2006 var totalt 2 953 frivillige tilknyttet de ulike tiltakene, i gjennomsnitt 5,2 frivillige pr tiltak. To tredeler av disse var kvinner. Dersom vi antar at de frivillige kommer i tillegg til innsats fra de ansatte vil det i gjennomsnitt være i alt 7,9 ansatte og frivillige pr tiltak.

For det første er dette et imponerende antall, samlet sett. For det andre er det lite som tyder på at forsøkene har innebåret en svekkelse av frivillig innsats, noe det ble uttrykt frykt for. Å styrke frivilligheten var en viktig forutsetning ved oppstart av reformen og forsøkene.

Dernest har det foregått et omfattende rekrutteringsarbeid. 1 176 nye frivillige er rekruttert i 2006, i gjennomsnitt 11,3 nye frivillige pr. prosjekt. Det som vel også er sannsynlig er at de frivillige omfatter langt flere enn foreldre og faddere.

2.2.4 Økonomi

Tabell 5 Økonomi 2006. Kroner og prosent.

	Kroner	Prosent
Tildeling 2006, totalt	56 183 173	-
- Tildeling, gj snitt pr prosjekt ³	476 128	92,8
Andre inntekter	3 391 222	-
- Andre inntekter, gj snitt pr prosjekt ⁴	28 984	5,6
Deltakerbetaling o l	953 530	-
- Deltakerbetaling, gj snitt pr prosjekt ⁵	8 149	1,6

³ Store variasjoner, med kr 1 700 000 som høyeste beløp pr prosjekt.

⁴ Store variasjoner med kr 461 000 som høyeste beløp pr prosjekt.

⁵ Store variasjoner, med kr 160 000 som høyeste beløp pr prosjekt

Tabell 5 viser at forsøkernes økonomi i alt vesentlig er avhengig av midlene fra Trosopplæringsreformen. I gjennomsnitt kommer 92,8 prosent av inntektene derfra.

I snitt kommer 5,6 prosent av inntektene fra egne midler. I tillegg er det et lite innslag av deltakerbetaling, 1,6 prosent i gjennomsnitt.

Her er det vesentlig å være klar over at det er svært store forskjeller mellom de ulike forsøkene, både mht inntekter fra egne midler og deltakerbetaling. Hvordan dette i praksis skal håndteres i en framtidig situasjon er ikke enkelt å finne ut av. Også i dag har de ulike menighetene svært ulik adgang til fonds, legater og lignende, uten at dette trekkes inn i overførings- og finansieringsordninger.

Det som imidlertid muligens bør kunne reguleres på prinsipiell basis ved en tildeling av midler, er deltakerbetaling. Her kan det være gode grunner til å fastholde at trosopplæringstiltak generelt enten bør være gratis eller koste svært lite for barn og unge.

Også når det gjelder forsøkernes økonomi kan spørsmålet reises om det er såvidt gode forsøksvilkår at det ikke er realistisk å regne med et tilsvarende nivå i en varig driftsfase som omfatter alle meingheter. I Spørreundersøkelse 1 ble prosjektlederne bedt om å vurdere økonomien i forsøket. De aller fleste svarte at økonomien var god og at de hadde fått tilstrekkelig med midler.

Også dette indikerer at tilrettelegging av rammene for trosopplæringen i en varig driftsfase kan komme til å møte på noen utfordringer, både hos forsøksmenighetene som vil måtte "normaliseres" og hos ikke-forsøksmenighetene som kanskje har fått forventninger det ikke er mulig å leve opp til.

2.2.5 Resultater

I det følgende presenteres noen resultatbeskrivelser fra rapportene ut fra enkelte sentrale resultatindikatorer:

- Antall samvær i 2006
 - Antall timer samvær i 2006
 - Deltakere i 2006
 - Måloppnåelse på en skala fra 1 til 5.
-

Tabell 6 Resultater. 2004, 2005 og 2006.

	Totalt, alle tiltak	Bare kontinuerlige tiltak
Samvær, antall, 2006	9 429	1 017
Samvær, timer, 2006	60 156	52 111
Deltakere, totalt, 2006	92 107	9 359
- Deltakere, gutter	44 250	3 947
- Deltakere, jenter	47 857	5 412
Måloppnåelse ⁶ , skala 1-5		
- 2004	3,6	3,5
- 2005	3,7	3,5
- 2006	3,9	3,7

Antall samvær og deltakelse

Et slående trekk er de tidsavgrensede tiltaks dominans, både mht samvær, timer og deltakere. Videre er det viktig å huske på at noen tidsavgrensede tiltak med svært høy oppslutning, f eks enkelte helgearrangementer for ungdom, konserter etc, gir stort utslag på på antall deltakere.

Et eksempel på dette er at det totale antallet deltakere på landsbasis for 2006 er på 92 107 deltakere. Strengt tatt er dette ikke 92 107 individer, men deltakelser. Deltakelsen domineres av ett enkelttiltak; Julekrybbe på Bergen kino, med 50 000 deltakere, egentlig deltakelsder. Dette tidsavgrensede tiltaket som ifølge rapporten er avgrenset til ett samvær à en time er gitt skåre 5 i måloppnåelse og vil selvsagt slå kraftig ut i oppslutning i prosent av målgruppen både lokalt og nasjonalt, noe som illustrerer behovet for å finne fram til en annen måte å beregne oppslutning i prosent av målgruppen på.

De kontinuerlige tiltakene representerer en større grad av deltakelse over tid siden tallene er gjennomsnittstall, noe som betyr at den enkelte har deltatt i flere samvær over tid.

Men det ser altså ut til å være et gjennomgående trekk at forsøkene, så langt, i stor grad består av mange enkeltstående tiltak, mange av dem rettet inn mot bare en eller to faser. Dermed reises som nevnt spørsmålet om i hvilken grad forsøkene samlet gir grunnlag for å si at en har utviklet

⁶ Prosjektene rapporterte i hvilken grad målet for tiltaket ble nådd, på en skala fra 1-5 hvor 1 er dårligst og 5 er best vurdering.

og prøvet ut en systematisk trosopplæring for alle døpte i alderen 0-18 år med en dimensjoneringsnorm på 315 timer⁷.

Spørsmålet er krevende, men tildelingsstrategi og tiltaksprofil har ikke i særlig grad lagt vekt på forhold knyttet til sammenheng og systematikk, verken innholdmessig eller metodisk. Innen utløpet av forsøksperioden, og ikke minst i overgangen til varig reform, hvor blant spørsmålet om en samlet plan aktualiseres, må imidlertid letingen etter svarene på disse krevende spørsmålene foregå med full styrke.

Måloppnåelse generelt

I sin rapportering har prosjektene også vurdert tiltakene ut fra mål-oppnåelse på en skala fra 1 til 5 hvor 1 er dårligst og 5 er best vurdering. En slik vurdering av måloppnåelse er i seg selv noe problematisk og reiser enkelte utfordringer som må løses.

Ideelt sett skal man vurdere ut fra om målet for tiltaket er oppnådd, men slik målene er formulert, og dels måloppnåelsen er beskrevet blir dette forholdsvis uklart.

To eksempler på målformuleringer illustrerer dette:

- ”Undervisning/opplæring, fellesskap, rom for undring og refleksjon, utfordring”
- ”Gi unge en opplevelse av livsmestring. Nå ut til flere gutter og spesielt de som ikke fanges opp av andre aktiviteter”

Begge tiltakene er gitt skåre 5, men det er forholdsvis uklart hva man har målt, ut over at tiltakene har hatt god oppslutning.

Det ser ut, ved en foreløpig gjennomgang av målvurderingen, at prosjektene noe uavhengig av målformuleringene, i varierende grad har lagt vekt på å vurdere:

- Tiltakets gjennomføring; planlegging, utforming, innhold, kvalitet o l
- Oppslutning
- Deltakernes opplevelse
- Virkninger, f eks økt kunnskap, deltakelse i religiøse aktiviteter som bønn og nadverd.

Alt dette gjør at vi med en viss varsomhet må analysere resultatvurderingene i rapportene. Dessuten vil vi sterkt anbefale at det

⁷ Målet for Trosopplæringsreformen er beskrevet slik: *Vi skal utvikle en systematisk trosopplæring som fremmer kristen tro, gir kjennskap til den treenige Gud og gir hjelp til livstolkning og livsmestring for alle i alderen 0-18 år uansett funksjonsnivå, med en dimensjoneringsnorm på 315 timer.*

arbeides noe mer med resultatvurderingsdelen av rapportene for 2007, for om mulig å øke presiseringen og redusere måleproblemene.

Med disse forbehold har vi sett noe næmere på vurderingene av måloppnåelse i rapportene for 2006.

Vi har valgt å se på måloppnåelse for tiltak rettet mot fem aldersgrupper:

- 0 åringer
- 5 åringer
- 10 åringer
- 15 åringer
- 18 åringer

Tabell 7 Måloppnåelse for alle tiltak i utvalgte aldersgrupper. 2006. Prosent.

Skala	Aldersgrupper					
	0 år	5 år	10 år	15 år	18 år	0-18 år
1	2,2	1,4	1,1	1,1	1,8	2,1
2	2,2	1,4	3,3	4,7	6,0	4,2
3	18,3	24,0	20,8	23,9	26,2	21,3
4	51,1	53,9	54,1	47,4	42,6	50,8
5	25,9	19,1	20,5	22,7	23,1	21,4
N =	131	204	268	255	164	1130

Tabell 7 viser at det er en tendens til at måloppnåelsen for alle tiltak under ett, ser til å være noe dårligere for de høyere aldersgrupper, selv om den generelt ligger høyt, 3,9 på skalaen fra 1 til 5 for alle tiltak i 2006, jfr Tabell 7.

For tiltak som vurderes til 4 og 5 på skalaen, altså de høyeste skårene, er forskjellene:

- 0 åringene: 77,0 prosent
- 5 åringene: 73,0 prosent
- 10 åringene: 74,6 prosent
- 15 åringene: 70,1 prosent
- 18 åringene: 65,7 prosent

mot 72,2 prosent for alle aldersgruppene under ett.

Måloppnåelse for tidsavgrensede og kontinuerlige tiltak

Videre har vi sett på vurderingen av måloppnåelse for henholdsvis tidavgrensede og kontinuerlige tiltak, fordelt på de samme aldersgruppene.

Tabell 8 Måloppnåelse for tidsavgrensede og kontinuerlige tiltak i utvalgte aldersgrupper. 2006. Prosent.

Skala	Aldersgrupper											
	0 åringer		5 åringer		10 åringer		15 åringer		18 åringer		0-18 år	
	Tids	Kont	Tids	Kont	Tids	Kont	Tids	Kont	Tids	Kont	Tids	Kont
1	2,6	1,9	0,9	2,3	1,3	0,9	2,0	0,0	3,1	0,0	1,9	0,9
2	2,6	1,9	2,6	0,0	3,9	2,6	3,3	6,8	5,2	7,4	2,1	3,7
3	18,2	18,5	22,4	26,1	18,4	24,1	16,4	35,0	15,6	41,2	18,2	29,1
4	48,1	55,6	50,9	58,0	53,9	54,3	47,4	47,6	43,8	41,2	49,2	51,5
5	28,6	22,2	23,3	13,6	22,4	18,1	30,9	10,7	32,3	10,7	27,2	14,7
N =	77	54	116	88	152	116	152	103	96	68	593	429

Ser en på vurderingen av måloppnåelsen for kontinuerlige og tidsavgrensede tiltak separat, ser det for det første ut til måloppnåelsen for kontinuerlige tiltak vurderes lavere enn for tidsavgrensede tiltak; 66,2 prosent mot 76,4 prosent gis skåren 4 eller 5.

Dernest ser det ut til at forskjellene øker med økende alder. For kontinuerlige tiltak og tidsavgrensede tiltak som vurderes til 4 og 5 på skalaen, altså de høyeste skårene, er resultatene:

- 0 åringer: 76,7 prosent av de tidsavgrensede og 77,8 prosent av de kontinuerlige tiltakene gis skåren 4 eller 5
- 5 åringer: 74,2 prosent av de tidsavgrensede og 71,6 prosent av de kontinuerlige tiltakene gis skåren 4 eller 5
- 10 åringer: 76,3 prosent av de tidsavgrensede og 72,4 prosent av de kontinuerlige tiltakene gis skåren 4 eller 5
- 15 åringer: 78,5 prosent av de tidsavgrensede og 58,3 prosent av de kontinuerlige tiltakene gis skåren 4 eller 5
- 18 åringer: 76,1 prosent av de tidsavgrensede og 51,9 prosent av de kontinuerlige tiltakene gis skåren 4 eller 5

Dette siste resultatet, hvor bare litt over halvparten av de kontinuerlige tiltakene for 15 og 18 åringer gis de høyeste skårene, stemmer overens med forskning for øvrig som påviser hvilke store utfordringer alt permanent og kontinuerlig organisert arbeid, spesielt blant ungdom står overfor.

Håkon Lorentzen påpeker i boka Fellesskapets fundament at mange utviklingstrekk truer de formene for sivil deltakelse som kirkelige,

humanitære og sosiale organisasjoner tradisjonelt har benyttet, f.eks. aktiviteter basert på medlemskap og forpliktelser⁸.

En evaluering, utført av Agenda Utredning & Utvikling AS for Barne- og familiedepartementet⁹ viser også at de tradisjonelle organisasjonsformene i barne- og ungdomsarbeid med hierarkisk oppbygging, lokale foreninger, kontinuerlig aktivitet og medlemskap, er i rask tilbakegang.

Alternativene er løsere organisert virksomhet, med enkeltstående tiltak og samvær og med en klart svekket medlemskapstilknytning.

Tendensen ser ut til å være at dette sterkere preger ungdoms- enn barnealdergruppene, noe som også tallene i Tabell 8 viser.

I vår Spørreskjemaundersøkelse 1, se Delrapport 3, ble prosjektlederene spurt om hvilke *overgangsfaser* og hvilke *aldersfaser* som representerte de største utfordringene.

Blant de som har fullskalaprojekt vurderes følgende *overgangsfaser* som de største utfordringene i arbeidet:

- Overgang til ungdomsfasen, dvs. fra konfirmasjonen til 15 – 18 år nevnes av flest.
- Overgang til perioden 10 – 13 år, etter at barnearbeid er blitt kjedelig. Flere påpeker også at guttene hyppigere enn jentene forsvinner etter 8 - 9 års alderen
- Overgang fra barnehage- til skolealder. Aktivitetstilbudene øker markert etter at barna er begynt på skolen

Blant de som har fullskalaprojekt vurderes følgende *aldersfaser* som de største utfordringene i arbeidet:

- De aller fleste peker på at 15 – 18 åringene utgjør den største utfordringen. Det understrekes at alt frivillig ungdomsarbeid sliter med den samme tendensen, blant annet fordi også mange drar hjemmefra etter konfirmasjonen eller har sine fritidsmiljøer andre steder enn på hjemstedet.

Som en generell oppsummering ser det ut til at svært mange av tiltakene har lyktes godt og til dels har hatt stor oppslutning. Men det er også grunn til å holde åpen muligheten for at Trosopplæringsreformen, både i forsøks- og driftsfase, i alt vesentlig vil komme til å bestå av en rekke tidsavgrensede tiltak.

⁸ Lorentzen, H. (2004): *Fellesskapets fundament. Sivilsamfunnet og individualismen*. Oslo. Pax.

⁹ Agenda Utredning & Utvikling AS (2004): *For og med barn og unge. Evaluering av statlige tilskuddsordninger for frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner*. Oslo

Og selv om mange av de tidsavgrensede tiltakene er mer enn enkeltsamvær eller begivenheter, men varer over en periode eller omfatter en hel tiltaksrekke, vil like fullt utfordringene om å utforme en systematisk og sammenhengende trosopplæring for alle døpte fra 0 til 18 år måtte løses.

Oppslutning og deltakelse i prosent av døpte i målgruppen

Vi hadde planlagt også å presentere tall fra årsrapportene som viser resultater knyttet en vesentlig resultatindikator: Oppslutning, dvs deltakelse i prosent av døpte i målgruppen.

Dataene var ferdig analysert, men idet rapporten skulle ferdigstilles ble vi av prosjektsekretariatet gjort oppmerksom på en vesentlig feilkilde i grunnlagsmaterialet.

Som grunnlag for å beregne oppslutning i prosent var ikke bare deltakere på utadrettede tiltak, men også deltakere på interne og administrative tiltak regnet med. Dermed ble oppslutningsprosentene helt misvisende og vi har derfor besluttet å ta disse resultatene ut av denne analysen.

I tillegg kommer det måleproblemet som er beskrevet ovenfor ved at oppslutning måles som deltakelser, altså ikke individer, i prosent av målgruppen som består av døpte enkeltindivider. Dette spørsmålet krever også en grundig bearbeiding og sannsynligvis omlegging av rapporteringsrutinene.

I den endelige analysen vil vi komme tilbake til dette sentrale resultatmålet.

3 Analytiske perspektiver på lokal didaktisk og teologisk refleksjon

Dette kapitlet er skrevet av Heid Leganger-Krogstad.

Siden Underveisrapport 2 har Sverre Dag Mogstad og undertegnede, utviklet de didaktiske teoriperspektivene videre. Nedenfor vil vi presentere teoriperspektivene og angi noen foreløpige funn og generelle trekk fra en gjennomgang av tiltaksrapportene i årsrapportene fra menighetsprosjektene for 2006.

I årsrapportene fra menighetsprosjektene i 2006 er 374 tidsavgrensede og kontinuerlige tiltaksrapporter analysert med henblikk på mål, innhold, metode og arena.

De analyserte tiltaksrapportene dekker fasene 0 år, 6 år, 11 år og 18 år. De didaktiske analyseperspektivene er utviklet på grunnlag av Ninian Smarts dimensjonstenkning om religion, jf pkt 3.1.

En mer samlet og systematisk gjennomgang med utgangspunkt i de didaktiske analyseperspektivene vil bli foretatt i forbindelse med utarbeidelse av hovedrapporten.

3.1 Didaktiske analyseperspektiver

Det er utviklet nye didaktiske analyseperspektiver på basis av Ninian Smarts dimensjonstenkning om religion¹⁰. Disse vil vi anvende til en inngående analyse av dominant didaktisk tenkning i forsøksprosjektene årsrapporter fra 2006 og 2007 og i casestudiene inn i hovedrapporten. Foreløpig foregår dette arbeidet tentativt, og det kan tenkes at nedenstående modell vil bli forenklet i lys av resultatene.

Religionsviteren Ninian Smarts dimensjonstenkning danner utgangspunkt for modellen, men tenkningen er tilpasset kristendommen og utvidet for å passe til vårt formål.

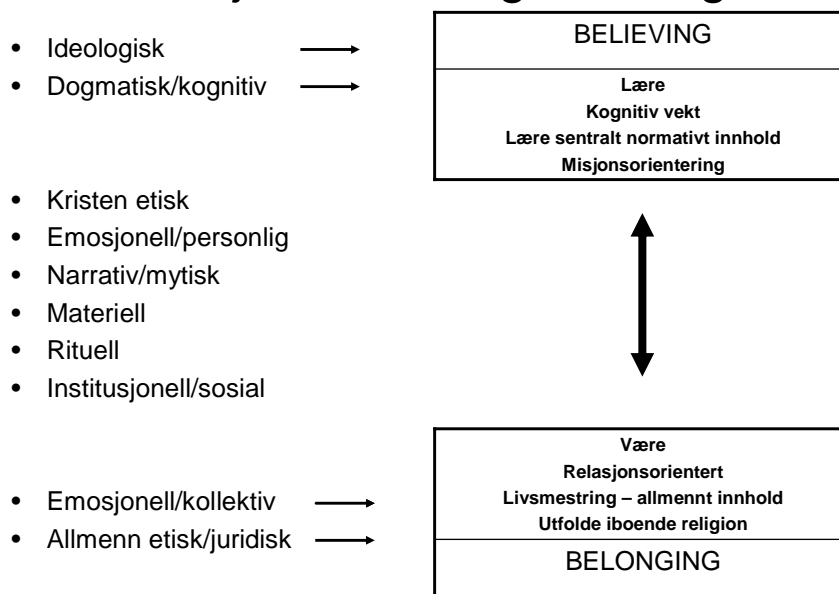
Trosopplæringen i Den norske kirke kan vektlegge ulike dimensjoner og kombinasjoner av disse på ulik måte. De ti dimensjonene er ordnet etter vektlegging av *Believing* og *Belonging* eller lære og være. Modellens ideologiske og dogmatisk/kognitive dimensjon på den ene side vektlegger det kognitive og det å lære sentralt og normativt innhold, mens den emosjonelle/kollektive og allmenn etiske/juridiske dimensjon

¹⁰ Smart, N. (1997): *Dimensions of the sacred: an anatomy of the world's beliefs*. London. Fontana Press.

vektlegger relasjoner, livsmestring, det allmenne innholdet og utfoldelsen av iboende religion.

Disse to danner motpoler, mens alle de øvrige dimensjonene danner et kontinuum mellom disse ytterpolene.

Dimensjonstenkning om religion

De ulike dimensjonene kan beskrives slik:

3.1.1 Ideologisk dimensjon

Den ideologiske dimensjon går på kristendommens universalistiske sikte, ved at den framstilles som den ene sanne religion med et overordnet misjonsorientert prosjekt i møte med andre religioner.

I trosopplæringen kan det bety at dømte barn og unge sees som potensielt kristne, en målgruppe for misjon. Det dømte barnet eller den unge trenger å vekkes gjennom omvendelsesforkynnelse. Denne dimensjonen kan omfatte kristendomsfortolkninger som enten ensidig går på moralsk opprustning eller en avmytologisert historiserende kristendom basert på historisk-kritiske lesemåter. Kristendomsforståelser som lar enten en overordnet global økologisk tenkning eller en nyreligiøs, holistisk tenkning prege hele trosopplæringen, vil også høre til her.

En ensidig vektlegging av denne dimensjonen i trosopplæring fører til at individet blir en brikke i et overordnet ideologisk mål.

3.1.2 Dogmatisk, kognitiv dimensjon

Den dogmatisk, kognitive dimensjon går på kristendommens utforming i systematisert lære, trosbekjennelse og dogmatikk. Dette er den systematiske og intellektuelle bearbeidelsen av mytene og ritualenes symbolspråk, erfaringene og fellesskapsformene.

Kristendommens kunnskaps- og læreinnhold i systematisert form i troslære eller katekismestoff står i sentrum for læring. Eller en kan finne at treenighetslæren er fortolkende utgangspunkt for utvalg og utleggelse av fortellingstekster.

Læring av systematisk fortolket kristendom står i sentrum. ”Det er nødvendig å vite hva en tror på” og kognitiv læring får vekt. Sannhetsspørsmålet står sentralt. En ensidig vektlegging vil gjøre trosopplæringen skoleaktig.

3.1.3 Kristen etisk dimensjon

Kristen etisk dimensjon går på en etikk som henter sin begrunnelse i kristen tradisjon og tro i motsetning til en allment begrunnet etikk ut fra skapelsesetikk/naturlig etikk.

En kristen etisk tenkning for trosopplæringen henter inspirasjon i Det nye testamentet både i Jesu budskap og eksempel, Apostlenes gjerninger og brevlitteraturen.

En ensidig vektlegging av den kristne etiske dimensjon vil la etiske krav stå uten tilskyndelse og kraft fra troen på og relasjonen til Gud. Kristendom og moral blir to sider av samme sak.

3.1.4 Emosjonell, personlig dimensjon

Den emosjonelle, personlige dimensjonen går på religiøse erfaringer og personlig opplevelse av det hellige; relasjon til Gud, mening med livet, en himmel over tilværelsen, frelse eller kristendommens gyldighet.

I trosopplæringen innebærer dette en vektlegging av personlig erfaring gjennom alle sanser. Estetiske uttrykk blir derfor viktige. Erfaringen av å stå i en meningssammenheng er sentralt.

Trosopplæring som vektlegger denne dimensjonen vil ønske at barn og unge erfarer kristendom som noe personlig som en investerer tid og krefter og følelser i. En ensidig vektlegging vil besørge de store følelsene og krever personlig stillingtagen.

3.1.5 Narrativ, mytisk dimensjon

Den narrative, mytiske dimensjonen går på formidling av kristendom gjennom myter, fortellinger og vitnesbyrd. Guds gjerninger i historien er nedfelt i en bibelsk tradisjon i den store fortellingen, frelseshistorien, som

igjen består av de små fortellinger om menneskers møte med Gud. Mytene er ofte ikke-historiske fortellinger som rommer fortettet livserfaring i episk form. De bibelske fortellingene har formet historien, språket, fortellerformene og virkelighetsforståelsen i den kristne kultur.

En trosopplæring med vekt her vil la fortellingen være sentralt innhold overfor alle aldersgrupper. En ensidig vektlegging av den mytiske dimensjon betyr at fortolket tro ut over fortellingene ansees unødvendig og går på bekostning av kunnskap om kristen tro i systematisk forstand.

3.1.6 Materiell dimensjon

Den materielle dimensjonen innebærer at kristendommen som religion kommer til uttrykk i noen gjenkjennbare materielle uttrykk i arkitektur, kunst, hverdagsliv og samfunn. Det er bygninger, hellige steder, minnesmerker, gravplasser, symboler, hellige gjenstander og tider, bøker og klær, samt gjenstander i hjemmet. Kristendommen skaper et gjenkjennbart kulturlandskap og kommer til uttrykk i gatebildet, i hjemmet og i folkelivet.

Trosopplæringen kan foregå i en form som vektlegger denne dimensjonen gjennom stadig å relatere kristendommen til den erfarte verden.

En ensidig vektlegging av denne dimensjon kan gi ensidig kulturhistorisk kunnskap.

3.1.7 Rituell dimensjon

Den rituell dimensjonen innebærer at kristen tro kommer til uttrykk i bestemte ritualer og kultus. Ritene er regelmessige, gjentatte handlinger med et bestemt symbolinnhold. All kultus i form av aftenbønn, bordbønn, daglig bibellesning, gudstjenester og høytidsmarkeringer er del av dette. Den gamle primstaven satte hverdagsliv og gudstjeneste inn i en felles årssyklus. Livsriter som dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelse hører til her.

En trosopplæring som vektlegger denne dimensjon kan ha vekt på både individuelle og kollektive ritualer og kombinasjoner av disse, kan forholde seg til dem som er nedfelt i tradisjonen eller delta i nyskapingen av slike.

En ensidig vektlegging av denne dimensjon kan gi vaner og form, mer enn innhold.

3.1.8 Institusjonell, sosial dimensjon

Den institusjonelle, sosiale dimensjonen innebærer at kristendommen uttrykkes i institusjoner og sosiale fellesskap som kirkesamfunn og organisasjoner, i ulike fellesskapsformer som søndagsskoler, bønne- og

bibelgrupper, kor, speidergrupper, misjonsforeninger, diakonale fellesskap, i gudstjenestefellesskap, leirer, festivaler, foreninger og interessegrupper. Økumeniske fellesskap på tvers av menighetsgrenser og kirkesamfunn.

En trosopplæring med ensidig vekt på det institusjonelle vil gi innsyn i organisasjonsteori og kirkekunnskap, men liten forståelse for begrunnelsen for og hensikten med slike fellesskap.

3.1.9 Emosjonell, kollektiv dimensjon

Den emosjonelle, kollektive dimensjonen kan komme til uttrykk gjennom en følelse av fellesskap som skiller seg fra erfaringer gjort alene. Erfaringen innebærer fellesskapsopplevelser der individet overskrides.

En trosopplæring som legger vekten her vil legge til rette for trygge steder for felles erfaringer og opplevelser som bygger opp under relasjoner. Denne relasjonsbygging vil oftest gå lenger enn familie- og slektsfellesskap knyttet til lokalmiljø, i retning av nasjon og globalt fellesskap.

En trosopplæring med ensidig vekt på den emosjonelle erfaringen med fellesskap, vil gi trygge oppvekststeder og sosial tilhørighet uten begrunnelse for samværet eller uten klare mål.

3.1.10 Allmenntetisk, juridisk dimensjon

Den allmenntetiske, juridiske dimensjonen innebærer at kristendommen har satt varige spor i en kultur i form av livsmønstre og verdier. Kristne grunnprinsipper gjennomsyrrer for en stor del lovverket i samfunnet, men presenteres i helt allmenne kategorier uten begrunnelse. Livsmestring kan læres ut fra en allment forstått etikk bygget på tradisjon og kultur.

En trosopplæring som ønsker utfoldelse av medfødt etisk forståelse og medfødt religiøsitet hører til innen denne dimensjonen.

En trosopplæring med ensidig vekt her, vil vektlegge det å gi barnet muligheter til utfoldelse av egne evner og anlegg på basis av den barnet allerede er. En vil være forsiktig med å begrense denne utfoldelse ved kulturimpulser som begrenser lek, fantasi og kreativitet.

3.1.11 Anvendelse av analyseperspektivene

I tillegg til å se hvordan de ulike tiltakene didaktisk sett vektlegger disse ulike dimensjonene, vil evalueringen også undersøke om det er sammenheng mellom didaktisk tilnærming og menighetstype, geografisk kontekst og prosjektleders profesjonstilhørighet.

3.2 Noen hovedinntrykk fra en gjennomgang av tiltakene i 2006

I årsrapportene fra menighetsprosjektene i 2006 er tiltaksrapportene gjennomgått.

Noen resultater fra denne gjennomgangen er presentert nedenfor. En mer samlet og systematisk gjennomgang med utgangspunkt i de didaktiske analyseperspektivene vil bli foretatt i forbindelse med utarbeidelse av hovedrapporten.

3.2.1 Fellesskapsorientering

Det er tydelig at trosopplæringen står i klar motsetning til den form for individualisering som preger samfunnet i økende grad.

Trosopplæringen er kollektivt orientert. Det er et generelt inntrykk av systematiske studier av alle tiltakene rettet mot 0, 6, 11, 15 og 18 åringene i 2006. Å bygge solide kristne fellesskap ser ut til å være gjennomgående mål for trosopplæringstiltakene.

Det er også tydelig at målgruppen utvides slik at foreldre og faddere, søsken, besteforeldre og øvrige nettverk, inkluderes i tiltakene. En kan til og med se at mange lokalsamfunn får tilført vitaliserende krefter gjennom reformen. Dette er ikke minst viktig der en ser at lokal teologisk refleksjon skjer gjennom å formulere en stedsbestemt, lokal teologi. Flere steder skjer denne teologiproduksjon ved at man setter fokus på den materielle, den rituelle og/eller den institusjonelle/sosiale dimensjon ovenfor.

Det utvikles opplegg i relasjon til foreliggende kulturuttrykk, materiale eller steder, og det lages nye ritualer og skapes nye sosiale sammenhenger å leve i.

3.2.2 Bibelen står sentralt

Kravet om å nå bredden av barn og unge i trosopplæringen har ikke gått så mye på bekostning av sentralt innhold som mange har forventet og fått inntrykk av. Det er ikke slik at livshjelp og allmenn etikk dominerer innholdsmessig. Se f.eks vår tidligere drøfting av disse temaene i kap 7 i Undervisningsrapport 2.

Ut fra tiltaksrapportene ser det ut til at Trosopplæringsprosjektet står i en solid og lang tradisjon for kirkelig undervisning der en fastholder Bibelen som sentralt lærestoff. En ser samtidig en økende evne til å levendegjøre og å aktualisere bibelstoffet gjennom å et bevisst arbeid med det fortellingsdidaktiske gjennom solid muntlig fortelling, drama, fortelling, bilde og lyd, og gjennom bruk av varierte og aktivitetsfremmende arbeidsformer. En ser derfor mye kreativitet og skapende virksomhet.

Hvilke fortellinger som er i bruk ønsker evalueringen å gå nærmere inn på i neste fase av evalueringsarbeidet. Vi vil spørre etter hva som er logikken for utvalg av fortellinger.

Bestemmes det av en kateketisk tradisjon? Velger en de fortellingene som skolen ikke lenger vektlegger? Synes utvalget tilfeldig, eller følger det en bestemt logikk som f.eks. frelseshistorien, de store personene, Jesu liv fra vugge til grav, et gjennomgående biografisk prinsipp, vekt på evangeliene, Jesus i møte med mennesker, kirkeårets rytme, Kristuskransens logikk, den apostoliske trosbekjennelse; skapelse, frelse og kirkens liv/nyskapelse eller vektlegges det som skiller kristentro fra andre religioner?

Eller kan vi finne at det ligger en utviklingspsykologisk tenkning til grunn for utvalg av fortellinger? Er det slik at noen fortellinger er standard for de minste barna, noen andre for 6-åringene osv.? Finnes det en grunnstamme av fortellinger en mener alle barn og unge bør ha med seg i bagasjen inn i voksensamfunnet? Finnes det fortsatt en kodeks for hva en legger inn i begrepet barnelærdommen? Følges prinsippet om nyhetens interesse, slik at fortellingene fordeles jevnt ut over for å unngå gjentakelse? Eller satses det på noen gode gjengangere slik at barna kan oppleve at bibeltekster skiller seg fra andre tekster ved at de lever og stadig kan gi ny betydning inn i nye situasjoner?

3.2.3 Forskyving i vektlegging med alderen

Tiltaksrapportene viser en viss forskyvning i vektlegging av trosopplæring med økende alder.

For de minste barna er sangen, fysisk utfoldelse, sanseerfaringer i kirkerommet, trygge relasjoner, rim, regler, gjentakelse rituell møteform som dominerer. Fortellingene som velges synes å skulle spille på erfaringen med tilhørighet til Gud og trygghet. Læremidler til bruk i hjemmet står sentralt.

Vi ser videre at barn får delta på selvstendig måte i ritene med en gang de er store nok til det, fra ca 6-årsalder. Det skapes innen rammen av trosopplæringen nye riter, for eksempel ved skolestart. En bringer kristen tro i sammenheng med den store endringen i livet som det å bli skolebarn innebærer. Overgangen fra barnehage til skole innebærer en stor økt forventning om selvstendighet som er utfordrende for barn og foreldre. Det er i ferd med å skapes en ny livsrite der kirken gir barn og familie mulighet til å ta Guds velsignelse med på skoleveien.

Juniorkonfirmasjon tilrettelegger for mer systematisk bibelundervisning der de også blir kjent med Bibelens tilblivelse som bok, og bruken av ritualene befestes.

Ungdommene fra tenårene av inviteres inn i mer individuell bruk av ritualer, til å ta i bruk kirkerommet til sted for ettertanke og refleksjon. De inviteres inn i mester/lærlingrelasjoner til eldre ungdommer under ledelse av mer tilbaketrukne voksne. Relasjonsbygging i trosopplæringen øker. Ungdommene møter kirken gjennom et aktivt utforskende og utprøvende læringsarbeid.

Kirke og bedehus som arenaer eller møtesteder i trosopplæringen dominerer helt fram til konfirmantalderen. Her skjer det et skifte. Arenaen leirsteder og natur øker kraftig. Tette samvær på døgnbasis utenfor hjemmet synes å være en del av konseptet en velger for konfirmanter. Dette bygger på bekreftet erfaring og er i seg selv ikke noe nytt med prosjektet, det kommer bare tydeligere til uttrykk når en vil satse mer enn vanlig på konfirmantundervisningen, i form av avgrensede, nye tiltak. Da vil en gjerne gi ungdommen erfaring med tette fellesskap i trygge sammenhenger.

Det mer allmenne læreinnholdet og livshjelptenkningen er tydeligst til stede i myndighetsfasen. Her eksisterer det få forbilder i tidligere tradisjoner og mye tyder på at her spiller forarbeidene til reformen en større rolle. En har ønsket om å virkeliggjøre intensjonen herfra.

Det ser også ut til at de allmenne elementene er tillagt vekt og at den kristne profilen på tiltakene er mindre tydelig uttalt. Det virker som om det er liten tro på opplæring gjennom verbal undervisning overfor denne aldersgruppa. Fellesskap og samvær under kirkens tak og mester/lærling relasjoner og læring tillegges avgjørende verdi. Troen på eksemplets makt er stor.

3.2.4 Lokal teologiproduksjon

Vi har også sett på de prosjektene som ble tildelt forskningsmidler i siste søknadsrunde.

Det er spennende å se av denne søknadsrunden at det lokale mangfoldet øker. En kan spore en større språklig trygghet på trosopplæringens område og en tydelig ambisjon om å drive lokal teologiproduksjon.

Trosopplæringsreformen som en språklig reform der det skjer en tydelig verbalisering av taust kunnskapsfelt og et dels sovende fagfelt er i evalueringen påpekt tidligere. Det en nå ser er en mer nyansert og selvstendig språkbruk på fagfeltet menighetspedagogikk.

I siste søknadsrunde tillegges kontekstuelle forutsetninger og muligheter for trosopplæring større vekt. Tilhørighet til stedet der trosopplæringen skjer, skal skapes gjennom tydeligere bruk av lokalt innhold.

I søknadene er det flere menigheter som bygger trosopplæringen sin rundt metaforen vandring: Livet som en vandring, en vei å gå, veivalg og reisefølge, Jesus med på veien er eksempler på dette.

Tilhørighet og fellesskap er fortsatt områder en ønsker å utvikle, men samtidig ser en et tydelig fokus på grønne verdier. Gud som skaper, forvaltertanken og økologisk ansvar, samt håp for framtida er stikkord i flere av søknadene. Det siste tema en kan peke ut i denne søknadsbunken er lek, kreativitet og nyskaping.

Det er altså ganske lett å se en økende selvstendighet i den teologi-produksjon som ligger til grunn for 2007 prosjektene.

Oppsummerende kan en si at kollektive verdier i motsetning til individuelle fortsatt er gjennomgående verdier i trosopplæringsreformen.

4 Trosopplæringsreformen som digital reform i kirken

Dette kapitlet er skrevet av Heid Leganger-Krogstad.

I arbeidet med en analyse av de didaktiske tilnærminger har et annet viktig tema dukket opp i tillegg: Den digitaliseringen som skjer i kirken i ly av reformen.

Vi synes dette er så vidt viktig og interessant at vi vier dette temaet et eget kapitel i denne underveisrapporten.

4.1 Omfattende endringsprosesser

Oppfinnelsen av boktrykkerkunsten endret verden i sin tid, og i dag står en midt i de endringsprosesser som den nye informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) fører til på alle samfunnsområder, også i kirken.

Ved starten av Trosopplæringsreformen var Den norske kirke gjennomgående en institusjon med lav digital kompetanse. Innen utdanning defineres denne kompetansen slik¹¹:

Digital kompetanse er ferdigheter, kunnskaper, kreativitet, og holdninger som alle trenger for å bruke digitale medier for læring og mestring i kunnskapssamfunnet.

Denne definisjonen vektlegger den individuelle læringen, men for kirken som organisasjon innbefatter det også en kompetanse i å presentere seg i informasjonssamfunnet.

Digital kompetanse kan dermed sies å inneholde fem dimensjoner:

- Ferdigheter i bruk av teknologi og programvaren
- IKT som kunnskapsfelt; om medienes form, sjanger og makt
- IKT som redskap for kirkens administrasjon, informasjonsarbeid, selvpresentasjon og i trosopplæringen
- IKT og læringsstrategier; om kildekritikk, e-læring, utprøving og meningsproduksjon
- Kulturell kompetanse og digital dannelse; refleksjon over hva IKT gjør med samfunnet, kirken, gudstjenesten og trosopplæringen.

¹¹ Forsknings- og kompetansenettverket for It i utdanning (2205): *Digital skole hver dag – om helhetlig utvikling av digital kompetanse i grunnopplæringen*. Oslo. ITU

De fem dimensjonene er lånt fra pedagog og medieforsker Ola Erstad¹², mens innholdsbestemmelsen er forklaringer tilpasset konteksten kirke.

4.2 Status før Trosopplæringsreformen

Det er grunner til å hevde at Trosopplæringsreformen også har medvirket til en digital reform i kirken. Dette var ikke en del av oppdraget prosjektsekretariatet fikk, men en utvikling på dette området er i overensstemmelse med offisiell politikk på alle samfunnsområder og må således vurderes som nyttig og gledelig.

Digitalisering er en følge av den nye teknologiens eksistens og utbredelse svært nødvendig i trosopplæringen som har barn og unge som målgruppe. Denne generasjonen har fått den digitale verden inn med morsmelken og forventer at også kirken er en del av den digitaliserte verden.

Før Trosopplæringsreformen gjorde Den norske kirke sentralt lite bevisst bruk av internett. Det som fantes var stort sett hjemmesiden www.kirken.no som stort sett ble brukt til å gi direkte kontaktinformasjon til alle menighetskontorene. Etter hvert har den også blitt utviklet som kommunikasjonskanal rettet inn mot utvalgte målgrupper.

Hver menighet som har utviklet en hjemmeside med mye informasjon, må selv anskaffe en adresse og informere om denne. Noen av bispedømmekontorene fungerer som knutepunkter for sine menigheter og har en bevisst profil på nett, se f.eks Bjørgvin bispedømme som har invitert til møter og kurs, tilrettelagt for påmeldinger og lagt ut sakspapirer på nett siden 2003.¹³

En kan selvsagt hevde at den digitale utvikling i Den norske kirke ville kommet "av seg selv" under påtrykk fra omgivelsene før eller siden uavhengig av Trosopplæringsreformen. Det er mye rett, men det er likevel ikke vanskelig fastslå at reformen har vært en katalysator.

Trosopplæringsreformen har blitt et vesentlig bidrag til Den norske kirkes digitale reform av flere grunner:

4.3 Bevisst arbeid med visuell profil

Prosjektsekretariatet valgte fra første stund å bygge opp en høy informasjonsprofil ut fra prinsipper om god merkevarebygging.

En kreerte et navn med god klang både allment og i en trosopplæringssammenheng, *Størst av alt*, presentert ved hjelp av en

¹² Erstad, O. (2007): *Den femte grunnleggende ferdighet – noen grunnlagsproblemer*. Norsk Pedagogisk Tidsskrift, 91 (1), 43-55

¹³ <http://www.kirken.no/bjorgvin/index.cfm>

gjennomført visuell profil på all informasjon og markedsføring. Ved prosjektstart ble det lagt mye arbeid i digital tilrettelegging av kommunikasjonsmateriell.

Sekretariatet brukte profesjonelle designere til å gi prosjektet et enhetlig visuelt uttrykk. Dette ble bygget opp av to grunnelementer: En logo og en gjennomgående grafikk på hjemmeside og digitale produkter.¹⁴ Logoer i ulike størrelser og kvalitet ble klargjort for kopiering og nedlasting til fri bruk for forsøksmenighetene. Det ble laget grafiske maler for bruk til utforming av plakater, informasjonsmateriell og brosjyrer, lysark og til PowerPoint. Det ble produsert digitale presentasjonsprogram til fri bruk i menighetenes informasjonsarbeid.¹⁵

Prosjektets framdrift skulle være enkel å følge for allmennheten ved at prosjektleders foredrag ved ulike anledninger ble lagt ut som presentasjonsprogram som nettfiler. Slik kunne både prosjektmenigheter og andre følge prosjektets utvikling av tenkning og anvende disse inn i eget informasjonsarbeid. Denne informasjonsspredning har også vært til hjelp for menigheter i søkefasen.

Merkevarebyggingen har videre vært tydelig i form av solide profileringsprodukter som T-skjorter og gensere, magneter, reflekser, penner, notatbøker og omslagsmapper til salg gjennom prosjektets netthandel.¹⁶ Sekretariatsmedlemmene har selv anvendt disse klærne på alle offisielle oppdrag og har oppfordret alle involverte i forsøksmenighetene til det samme lokalt. På samlinger av prosjektledere har uniformeringen vært et signal om felles sak.

I avisene har prosjektet framstått både som enhetlig og mangfoldig gjennom bruk av felles maler for stillingsannonser.¹⁷ For å dekke behovet for aktivitets-, årstids- og alderstilrettelagt informasjonsmateriell har prosjektet brukt illustratørhjelp til å lage fargerike illustrasjoner til fri avbenyttelse.¹⁸

Da kirkemøtet 2006 åpnet med en times presentasjonsprogram av *Størst av alt* med mange ulike prosjekter og barn i alle aldre, ble hele programmet umiddelbart gjort tilgjengelig for allmennheten i form av en video på nettet. Hjemmesiden til *Størst av alt* er i løpet av 2007 blitt en tydeligere del av hjemmesiden til Den norske kirke, kirken.no.

¹⁴ Begge deler er i bruk i Visjonsheftet fra desember 2004. Dette forelå både i trykt utgave og som nedlastbar nettfil: <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=9390>

¹⁵ Jfr informasjonsbrosjyren i Flashteknologi

<http://www.kirken.no/storstavalt/flashpopup.cfm>

¹⁶ <http://www.kirken.no/storstavalt/index.cfm?aktivtoppid=38286&aktivsubid=61800>

¹⁷ <http://www.kirken.no/storstavalt/index.cfm?aktivtoppid=38286&aktivsubid=87499>

¹⁸ <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=9386>

4.4 Midler til utstyr og ung kompetanse

Da prosjektsekretariatet reiste rundt i menighetene de to første årene, måtte de bringe med seg sine egne videokanoner eller framvisere, nå besitter menighetene utstyret selv og er altså på nett ikke bare på kontoret, men på flere fellesarenaer i menigheten.

Nytt utstyr og teknisk kompetanse er grunnforutsetninger for bruk. Trykt materiale brukes oftest individuelt, digitalisert materiale brukes oftere i grupper og plenum. Dette gir mulighet til nye samværsformer, en kan dele kunnskap og inntrykk på en ny måte i stab, i ledergruppe og i trosopplæringen. Utstyret innebærer en mulighet for å utvide virkemidlene fra verbale uttrykk og papir til presentasjoner som inkluderer bilde og film i informasjonsarbeidet, lederarbeidet og i læringsarbeidet i reformen i møte med barn og unge.

Informasjonen foreligger og forskyver arbeidet fra å hente informasjon til å bearbeide informasjon. Digitalisering medfører andre arbeidsformer i undervisning og læring. Dette er arbeidsformer barn og unge er vel bevandret i, og de kan inviteres inn i meningsproduksjonen umiddelbart. Tilstedeværelsen av utstyret aktiviserer de unge, ikke minst guttene. Noen menigheter har bevisst gitt teknisk begavet ungdom stort ansvar for å vedlikeholde utstyret og etablert et bevisst ungt eierskap til det.

Nye medarbeidere i Trosopplæringsreformen har for en stor del kommet fra andre virksomheter og vært forholdsvis unge. Det betyr at gjennom nytilsettingene i ly av reformen har lokalmenighetene økt sin digitale kompetanse.

4.5 Søknader og rapporter - fra papir til nett

Den aller første søknadsrunden i 2004 foregikk på papir. Dette var nærmest en selvfølge, mens en allerede det andre året, i 2005, krevde at søknaden ble innlevert på nett. Dette var en teknisk bøyg for mange menigheter, og sekretariatet måtte bidra med mye teknisk assistanse og nødhjelp overfor menighetene for å få dette til.

Endringen har vært såpass rask i digitaliserende retning ute i menighetene at i det tredje og fjerde året av reformen har det å sende søknader på nettet nærmest vært en selvfølge. Digitaliseringen innen søkermenighetene har altså gått raskt, og det selv om Den norske kirke består av mange små og svært geografisk spredte enheter.

Tiltaksrapporter og årsrapporter leveres også digitalt, og det er liten motstand mot dette, bortsett fra frustrasjon på grunn av systemsvikt i forbindelse med omlegging av rapporteringsverktøyet da innrapporteringen for 2006 skulle foregå. I tillegg til at den digitale

rapporteringen forenkler arbeidet for sekretariatet, gir den helt nye muligheter for erfaringsdeling.

4.6 Digital erfaringsdeling

Ressursbanken er en søkbar databank med tilgjengelighet til 233 prosjekter og 1 810 tiltak og ressurser. Antallet tiltak utvides kontinuerlig. Det er lagt til rette for enkelt søkbart system av sekretariatet, både ut fra geografi, aldersfase, type tiltak og stikkord.

En menighet kan derfor for eksempel finne ut av hva andre menigheter i landet gjør ut av myndighetsfasen før de utvikler egne tiltak. Slik deles ideer og erfaringer for at en kan lære av det gode og unngå tabbene. Det er altså i rammen av prosjektet lagt til rette for en betydelig grad av erfaringsdeling.

Digitalisering fører til endret syn på eiendomsrett til ideer og praksis. Digitale medier gir aktuell og levende informasjon en plass trykte medier ikke har. Mengden informasjon som deles øker i takt med mulighetene for enkel publisering. Tidligere var en mye mer avhengig av direkte kjennskap for å få tak i slik informasjon, nå deles den på nett, og de flere og flere tar del i en slik lavterskel erfaringsdeling.

Erfaringsdelingen har også skjedd gjennom nettsiden www.etor.no der alle evalueringsrapportene knyttet til prosjektet har ligget åpent tilgjengelig allerede fra første stund.

4.7 Digitale læremidler

Sekretariatet har støttet flere tiltak som har hatt utvikling av digitale læremidler som hoved- eller delmålsetting.

4.7.1 KFUK-KFUM speideren

Eksempler er KFUK-KFUM speideren som har laget CD med ferdig opplegg for minikonfirmasjon for 9-10-åringer.¹⁹ Opplegget har en aktivitetspedagogisk profil og omfatter et opplegg for 60 timer undervisning over sentrale emner.

4.7.2 Gjøvik menighet

Gjøvik menighet har fått tilskudd til å utvikle en film, Kirkerottene, produsert på DVD, beregnet for barn mellom 3 og 8 år. Filmen bruker snakkende tredimensjonale figurer, kirkerotter, med kosedyraktig utseende inn i et kirkerom, i bruk i en underholdende story.

¹⁹ <http://www.wsoft.no/juniorkonfirmasjon/>

Filmen er tilrettelagt i tre deler på 10-15 minutter slik at det er mulig å benytte den til ulike tema og settinger over flere ganger. På nettsiden <http://www.kirkerottene.no/forside.htm> gis det ideer til bruk. Ved kjøp av DVD-en til en symbolsk sum, får menigheter med andakter for aldersgruppa ferdiglaget på PowerPoint. Det er forslag til leker og aktiviteter knyttet til filmen.

Kirkerottene er et eksempel på fornyende tenkning inn i trosopplæringen. Her har en fått fram en spennende og humoristisk fortelling med gode og kraftfulle virkemidler. Filmen har et tilrettelagt rammeverk som gir menigheter ideer de kan velge blant. Å klargjøre bilder fra filmen inn i flere PowerPoint-andakter er en god pedagogisk hjelp til å fastholde inntrykk, øke konsentrasjonen og få til samtale i denne aldersgruppa. I Gjøvik er filmen gitt til barn i aldersgruppen til bruk i hjemmet. Barna har også tatt med seg fortellingene til barnehagene.

4.7.3 Nettstedet Konfirmant Online

Det er også gitt støtte til å utvikle et nettsted som gir hjelp til konfirmantundervisningen. Nettstedet Konfirmant Online er utviklet ut fra et engelsk konsept fra Damaris.com i samarbeid mellom Damaris Norge og Oddernes menighet.²⁰

Undervisningskonseptet gjør flittig bruk av aktuell populærkultur, særlig filmer. Problem med opplegget er imidlertid at filmene ikke kan legges ut på nettstedet på grunn av loven om opphavsrettigheter. Det vil derfor bli spennende i framtiden å se i hvor stor grad dette konseptet vil bli tatt i bruk. Slik oppleggene nå framstår er de klart tekstbaserte og utnytter på ingen måte de mulighetene datateknologien gir for interaktive læringsprosesser.

Produktet så langt hatt lite preg av online. Det retter seg heller ikke mot konfirmanten, men mot konfirmantlæreren. Her ligger det store ubrukte muligheter. Det bør imidlertid påpekes en tydelig forbedring av det engelske konseptet i den norske versjonen ved at en i stedet for å bruke filmens navn som oppslagsord for undervisningsemnet, nå bruker kristendomsfaglige emner. Filmens navn som oppslagsord forutsetter større kjennskap til populærkulturen enn det kristendomsfaglige og synes å sette fokus feil sted.

Oppleggene knytter temaer fra konfirmantundervisningen til en bestemt angitt film og med forslag til hvilken del av filmen som skal brukes. Opplegget er en hjelp til samtalen med de unge ut fra filmen. Et slikt konsept gir ungdommene mulighet til å drøfte ganske nærgående emner i tredje person, en metode som kan begrunnes pedagogisk, da ungdom

²⁰ <http://www.damaris.org/cm/home/konfirmantonline/>

akkurat i denne alderen trenger en buffersone rundt egen person for å make å berøre slike emner.

Foreløpig er tre undervisningsopplegg gjort tilgjengelig og ligger fritt til innsyn i en kort periode. Opplegget vil seinere forutsette en abonnementsordning. Dette strider noe mot både tanken om fri tilgjengelighet og delekultur. Med offentlige midler, 1,2 mill kroner, utvikles her opplegg for salg. Priser er ikke angitt på nettsiden.

4.7.4 Interaktiv barnebibel

Firmaet Kommunion as har fått midler til å utvikle en digital interaktiv barnebibel med spill basert på de mest sentrale bibelfortellingene.

4.7.5 Haslum menighet

Et av de mer veldokumenterte prosjektene innen digital trosopplæring foregår i Haslum menighet; *Digitale trosfortellinger*.

Ifølge prosjektbeskrivelsen er hovedformålet med prosjektet som helhet å la digitale trosfortellinger være en metode som gir ungdom mulighet til å bearbeide og formidle sine egne livs- og trosfortellinger. Metoden som benyttes kalles digitale fortellinger, som menigheten ønsker å benytte på trosfortellinger. Deltakerne gis kompetanse i digitale verktøy og fortellerteknikk slik at de forstår hva en personlig fortelling er, og kan produsere en slik fortelling.

Resultatet er kortfilmer på 1-2 minutter, bestående av hovedsaklig stillbilder og voiceover, om et tema deltageren ønsker å fortelle om. Formålet med filmene er å skape og dele livsfortellinger med andre og å danne et utgangspunkt for samtale. Disse selvbiografiske minifilmene gir på denne måten rom for å tolke og bearbeide egne livserfaringer i møte med trosspørsmål.

Prosjektet er dokumentert på <http://www.media.uio.no/lasso/prosjekter/74.html> .

4.8 Kirken på nett

Hele 84 prosjekt, og dermed mange flere menigheter, har oppgitt at de bruker en hjemmeside som del av sin markedsføring, informasjon og læringsarbeid. Noen prosjekter har laget egne hjemmesider for trosopplæringen i menigheten, andre har lagt det inn som del av lokalmenighetens eller fellestrådetets hjemmeside.

Det er imidlertid en stor ukjent faktor her siden det er ganske mange prosjekt som ikke har fylt ut rubrikken om markedsføringskanaler. Det er grunn til å tro at bildet er mer positivt, dvs at mange prosjekt har

underrapportert her. Det er foretatt en del stikkprøver som bekrefter underrapportering.

Eksempler på prosjekter som har utviklet særskilte hjemmesider er: <http://www.intro.no>, www.t-dagen.no, www.sammen.as, www.sub-urban.no, www.barnaskatedral.no og www.konfis.no.

Nettsidene har altså egne navn brukerne må kjenne til for å finne dem. Sidene karakteriseres av en aktuell og levende profil rettet mot barn og unge som lesere ved at den formelle informasjonen om prosjektet rettet mot voksne lesere som foreldre, faddere, besteforeldre og andre ikke ligger i front. I front ligger aktivitet og bilder fra ting som allerede har skjedd.

Videre finnes invitasjoner til deltakelse i aktiviteter som kommer. Det er tilrettelagt for å ta kontakt og å kommentere det som skjer. Mange av sidene bærer preg av at det også sitter barn og unge i "redaksjonen" for dem.

Sub-urban er eksempel på en nettside med ungdommelig utseende, men lite antyder i hvilken kontekst den hører hjemme. "Annerledes gudstjeneste" er eneste tegn på at dette er noe kirkelig.

Det er for øvrig gjennomgående lite bruk av *Størst av alt*-design og grafikk på hjemmesidene til prosjektene som har utviklet selvstendige sider, mens dette er mer synlig for prosjekt som ligger knyttet til en menighets hjemmeside. Sidene har dermed vekslende grad av offisielt preg.

Nettet er anarkistisk, men har også en demokratiserende effekt. På nett er dessuten alle "like store", selv om utvikling av gode nettpresentasjoner koster både tid og penger. I andre medier, særlig i papirverdenen, er nærhet til geografisk sett sentrale strøk og makt og myndigheter avgjørende for gjennomslag. På nettet gjelder ikke dette. Den skjer samtidig en utjevning mellom generasjonene, de unge kommer raskere til orde.

4.9 Økt digital kompetanse

Trosopplæringsreformen har bidratt til økt digital kompetanse i norske menigheter.

I en vurdering av hvorvidt trosopplæringen har digitalisert kirken, kan en også se på mange ting som her kun er nevnt og ikke behandlet særlig dyptgripende her.

Det er behov for å se på innovasjon og verdiskaping, demokrati og deltakelse, mediekultur, modernisering, individuell læring og læring i organisasjonen. Det er derfor oppløftende å se at Høgskolen i Volda ved

Institutt for religion, livssyn og kyrkjefag, i siste tildelingsrunde fikk midler til å forske på ”Trosopplæring på digitale arenaer”. Dermed vies disse og liknende problemstillinger særskilt oppmerksomhet i rammen av trosopplæringsprosjektet.

5 Vurdering av reformens støttestruktur – mentorordning, kompetansenettverk og utviklingsprosjekter

Dette kapitlet er skrevet av Leif Gunnar Engedal og Ann Midttun

I kapitlet analyseres og vurderes tre sentrale elementer i Trosopplæringsreformens støttefunksjoner:

- Gjennomføringen av mentortjenesten
- Etablering og utvikling av kompetansenettverket
- De regionale og nasjonale utviklingsprosjektene.

5.1 Mentortjenesten – erfaringer og vurderinger

5.1.1 Tidligere evalueringer – noen hovedtrekk

I de to tidligere underveisrapportene har vi foretatt en kritisk gjennomgang av mentortjenesten slik den ble etablert og nå fungerer som viktig støttefunksjon i forsøksfasen av Trosopplæringsreformen.

- I *Underveisrapport 1* (juni, 2005) var vårt hovedfokus strategier og organisering ved etableringen og oppstart av mentortjenesten. Vi påpekte at man på kort tid langt på vei lyktes med en effektiv og hensiktsmessig organisering av tjenesten samt rekruttering av et mentorkorps med høy motivasjon, variert erfaringsbakgrunn og god kompetanse.
Samtidig ble det pekt på betydelige utfordringer med tanke på en mer presis og utdypende fortolkning av mentorfunksjonen, tilrettelegging av møteplasser for erfaringsutveksling mentorene i mellom, og en videre avklaring av kommunikasjons- og rapporteringsmåter underveis i veiledningsprosessene.
- I *Underveisrapport 2* (juni, 2006) konstaterte vi at de ansvarlige for mentortjenesten hadde nedlagt et betydelig arbeid i videreutvikling og kvalitetssikring av mentorarbeidet. Flere av de utfordringer som ble påpekt i 2005-rapporten var adressert på en fruktbar måte og tydelig forbedret:
 - Organisatoriske rammer og administrative funksjoner var tilfredsstillende tilrettelagt
 - Arbeidet med utdyping og presisering av mentorrollen var brakt flere skritt videre gjennom utgivelsen av en egen *Mentors håndbok*

- Man hadde lyktes i en betydelig rekruttering til mentorkorpset uten at dette har gått på bekostning av variasjon og kvalitet i den faglige kompetansen.

Å make å gjennomføre slike tiltak i en ekspansiv forsøksfase der antall prosjekter og antall mentorer økte betydelig, fortjener honnør. Det vitner om sterkt engasjement, betydelig faglig innsikt og god administrativ kompetanse.

Samtidig avdekket vår evaluering også områder der det er nødvendig å komme videre for å kvalitetssikre det videre reformarbeidet. Vi etterlyste blant annet:

- En sterkere strategisk og faglig samordning av mentorenes erfaringer og faglige innsikter, gjerne i form av egne *utviklingsprosjekter* med fokus på dette
- Et grundigere og mer målrettet arbeid med innsamling, systematisering og videreformidling *i skriftlig form* av de erfaringer som gjøres i prosjektarbeidet.

5.2 Grunnlagsmateriale for ny evaluering av mentorrollen

Det siste året har mentorarbeidet i hovedsak fulgt de rammer og rutiner som er etablert gjennom forsøksvirksomheten de foregående år. Av vårt materiale framgår det relativt tydelig at denne nye kirkelige veiledningstjenesten nå gjennomgående har funnet sin form og fungerer godt.

Samtidig kjennetegnes virksomheten fortsatt av betydelig dynamikk og stadig nye utfordringer. Dette har blant annet sammenheng med det stadig voksende antall nye prosjekter og den fortsatte nyrekruttering til mentortjenesten. I august 2007 var 92 mentorer i funksjon som veiledere på i alt 113 prosjekter.

I vår evaluering hittil har vi i hovedsak hentet vårt materiale fra *mentorenes egne erfaringer*, slik de framkommer i skriftlige rapporter og i systematiske intervjuer med mentorer. Dette representerer en begrensning fordi viktige *brukerperspektivet*, dvs lokalmenighet og lokal prosjektledelse, ikke blir godt nok ivaretatt.

I denne evalueringen spiller fortsatt mentorenes egenvurderinger en viktig rolle. Men vi har korrigert for den ensidighet som dette representerer gjennom en *større vektlegging av brukerperspektivet*. I det følgende er derfor lokalmenighetens og de lokale prosjektledernes erfaringer og vurderinger vektlagt som det viktigste grunnlaget for vår evaluering.

I tillegg kan vi nå også se etter bestemte utviklingstrekk i mentortjenesten. Mentorene og ledergruppen har nå vært i virksomhet ca 3 år, og vi har i to tidligere rapporter gjennomført evalueringer av ordningen slik den har fungert i forsøkens tidlige faser. Vi kan derfor nå analysere dagens materiale mot tidligere funn og se etter tendenser som indikerer utvikling i bestemte retninger. En slik analyse kan bidra til å klargjøre både de sentrale kvalitetene i ordningen og de elementene som ikke fungerer bra.

Når dette holdes opp mot de normative forventningene som formuleres av ledergruppen for mentortjenesten, gir det oss et rimelig nyansert og bredt grunnlag for evalueringen.

De vurderinger som følger er primært basert på følgende kilder:

- *Intervjumateriale* som primært bygger på et omfattende fokusgruppeintervju med 8 lokale prosjektledere, 5 kvinner og 3 menn, i like mange prosjektmenigheter. I utvelgelsen av informanter har vi vektlagt best mulig spredning på ulike typer prosjekter og ulike typer menigheter. Ser man på varigheten av de ulike prosjektene som er representert i gruppen, summerer denne seg til ca 16 års erfaring med mentorveiledet prosjektarbeid. I tillegg til dette kommer flere mer uformelle intervjuer med mentorer og lokale prosjektleder på ulike nasjonale samlinger.
 - *Mentortjenesten sett fra lokalmenighet og lokal prosjektledelse*. I årsrapporten gir lokal prosjektledelse sin vurdering av mentortjenesten. Disse vurderingene representerer et meget viktig grunnlagsmateriale i vår evaluering.
 - *Mentorenes egne vurderinger*. Det er utviklet et omfattende og presist rapporteringsverktøy der mentorene vurderer ulike sider ved sin egen virksomhet. Rapportene avgis hvert semester og legges inn i en database. Det er i alt vesentlig materiale for 2006 som ligger til grunn for vår evaluering, til sammen rapporter fra 66 mentorer. I tillegg har vi også fått tilgang til den skriftlige oppsummering av mentorrapportene som ledergruppa for denne tjenesten gjorde høsten 2006.
 - *Skriftlige rapporter og dokumenter*. I tillegg bygger vi på en rekke dokumenter og rapporter fra det siste årets arbeid:
 - Diverse utlysningbrev
 - Bakgrunnsdokumenter,
 - Revidert Mentorhåndbok,
 - Veiledningsskriv for prosjektsøknader,
 - Enkelte ”profilforedrag” m.m.
-

I tillegg til dette inngår også synspunkter og funn i tidligere evalueringsrapporter som viktig referansemateriale.

- *Møter og sentrale samlinger.* Endelig vi deltatt som observatører på flere sentrale samlinger; relatert til kompetansenettverket og de nasjonale og regionale utviklingsprosjektene, men også på samlinger for alle mentorene.

5.3 Mentorarbeid i praksis – noen hovedfunn i materialet

I Underveisrapport 2 (2006) framhevet vi den betydelige arbeidsinnsatsen som er nedlagt for å få mentortjenesten til å fungere med god nok kvalitet. Dette arbeidet bærer nå synlige frukter og de ansvarlige for den faglig- administrative rigging og gjennomføring av mentorarbeidet fortjener stor honnør for dyktig utført arbeid.

I løpet av den relativt korte forsøksperioden, har man lyktes i å etablere en mentortjeneste av stor betydning for kvaliteten i trosopplæringen og som det vil være svært viktig å ta vare på og videreutvikle. Mentorene representerer bred kompetanse, solid faglig bevissthet og sterk motivasjon for utvikling av kirkens trosopplæring.

Erfaringene med denne tjenesten, kan vise seg å bli av stor faglig og strategisk betydning i arbeidet med å utvikle en troverdig trosopplæring som når bredt ut i det norske folk. Vi noterer oss med tilfredshet at ledergruppen for mentortjenesten planlegger å sett i gang en kompetansenettverksgruppe som skal bearbeide erfaringene fra mentortjenesten.

5.3.1 Det generelle bildet – en meningsfull og god veiledningstjeneste

At mentortjenesten er i ferd med å finne sin form og sikre sin kvalitet gjenspeiles på mange måter i vårt materiale. For det første ser vi dette tydelig i mentorenes egne vurderinger. Dernest, og fremfor alt, uttrykkes dette klart i de tilbakemeldingene fra prosjektmenighetene og de lokalt prosjektansvarlige.

Vi ser en tydelig utvikling fra oppstarten av reformen og fram til dags dato. Som dokumentert tidligere var starten preget av betydelig uklarhet og tvil både hva gjelder mentorrollens faglige innhold og den reelle nytte av en slik tjeneste i prosjektarbeidet. Dette bildet er nå markert endret og mange lokale prosjektledere gir uttrykk for at ordningen med mentorveiledning oppleves som uunnværlig, og avgjørende viktig for kvaliteten i forsøksarbeidet.

Med en viss reservasjon for den skjemativering som generelle sammenfatninger medfører, er hovedtrekkene i *mentorenes egne vurderinger*:

- Innholdet i mentorrollen er mer avklart. Dette styrker tryggheten og tydeligheten i utøvelsen av rollen
- Menighet og prosjektledelse anerkjenner mentortjenestens faglige relevans. Dette bidrar til en tydelig verdsetting av mentors bidrag til kvalitetssikring av prosjektarbeidet
- Arbeidet oppleves gjennomgående som meningsfullt og inspirerende
- De organisatoriske og administrative ordningene som er utviklet fungerer stort sett tilfredsstillende

Det bildet som *menighetenes og den lokale prosjektledelsens vurderinger* tegner, kan sammenfattes slik:

- Forventninger om hva mentor kan bidra med er mer avklarte. Dette muliggjør en meningsfull og mer målrettet bruk av tjenesten
- Mentorene har bred faglig kompetanse. De leverer avgjørende bidrag til en kvalitativt forsvarlig og målrettet gjennomføring av prosjektarbeidet
- Mentors kritiske utenfrablakk gir hjelp til å se de større faglige og kirkelige sammenhengene som prosjektarbeidet er en del av
- Mentors rolle som inspirator og personlig støtte er viktig, ikke minst i perioder med intern uenighet, krevende prosjektutfordringer eller vakkende motivasjon

I det følgende vil vi utdype og konkretisere dette generelle bildet, både i forhold til det i mentortjenesten som fungerer godt, til det som er mangelfullt og til det som ikke bidrar positivt.

5.3.2 Prosjektarbeidets faser og mentortjenestens utvikling

Tidligere vi analysert mentortjenestens utvikling slik den har vært tilrettelagt av ledergruppen og beskrevet i mentorenes egne refleksjoner.

Målet nå er å beskrive mentorarbeidets utvikling sett hovedsakelig i et brukerperspektiv og i relasjon til prosjektarbeidets ulike faser. Vi spør etter hvordan lokalmenigheten og den lokale prosjektledelse har opplevd mentortjenesten i de ulike fasene i prosjektarbeidet. Er det mulig å identifisere bestemte endringer i forståelse og bruk av mentortjenesten? Hva henger slike endringer i så fall sammen med?

Mentortjenesten i en krevende oppstartsfase

Mange menigheter har erfart oppstartfasen i nystartede trosopplæringsprosjekter som meget krevende. På kort tid skulle man

reorganisere innarbeidede samhandlingsmønstre, etablere nye team, inkludere nye medarbeidere, igangsette nye arbeidsoppgaver, innrette seg mot nye målgrupper, innarbeide nye rapporteringsrutiner etc.

Inn i denne omfattende prosessen ble man så pålagt å etablere ennå en ny og tidligere ukjent ordning: Hvert innvilget prosjekt skulle ha sin *faglige mentor* som med basis i et kritisk utenfrablakk skulle bidra med en veiledning som kvalitetssikret gjennomføringen av prosjektarbeidet.

Det er ingen overdrivelse å si at reaksjonene på denne pålagte ordningen var ganske forskjellige, fra det negativt avvisende til det positivt bejaende. Det framgår tydelig at en del menigheter i utgangspunktet betraktet mentorordningen med atskillig skepsis.

Grunnene for dette var både organisatoriske, økonomiske og faglige. Man mislikte å bli påtvunget en mentorrelasjon som ville medføre ennå mer av administrative ordninger og rapporteringsrutiner. Man fryktet at dette fort kunne bli ”penger ut av vinduet”, at det man betalte for ordningen ikke sto i rimelig forhold til det man fikk igjen. Og noen hevdet at man allerede hadde tilstrekkelig med faglige ressurser for å sikre en forsvarlig gjennomføring av prosjektarbeidet.

Denne skepsisen var ikke unison. Hvor utbredt og/eller representativ den var, har vi ikke grunnlag for å si noe bestemt om. Men det er av betydning å registrere at denne typen innvendinger ble artikulert i oppstartsfasen både fra lokale prosjektgrupper, fra enkelte prosjektledere og fra menighetsråd. Spør man hvorfor dette formidles så tydelig, er det nok etter vår vurdering flere forhold som spiller inn: Antakelig er det rimelig å se skepsisen i sammenheng med de meget krevende oppgavene i oppstartsfasen. Man hadde mer enn nok med å takle alle de menighetsinterne utfordringene, og opplevde den obligatorisk mentorveiledning som et nokså autoritært pålegg utenfra.

Kanskje spiller det også en viss rolle at man i menighetslivet ellers er vant med å klare seg selv, og derfor ikke har tradisjoner for at personer kommer ”utenfra” for å se menighetslivet i kortene.

I tillegg kommer så den ikke ubetydelige usikkerheten som i oppstartsfasen var knyttet både til det faglige og det praktiske innholdet i mentorrollen. Man ble presentert for en ny og ukjent veilederrolle uten forankring i kjente faglige eller kirkelige tradisjoner.

De innholdsmessige signaler som kom fra den sentrale ledelsen opplevdes som ganske generelle og diffuse. Man opplevde derfor at man ble pålagt å betale ikke ubetydelige summer for en tjeneste man ikke hadde spurt etter og som man ikke visste hva innebar.

At denne situasjonen ga grobunn for en del frustrasjon i noen menigheter og prosjektgrupper, er ikke merkverdig. Etablering av nye arbeidsformer

inn i et miljø preget av etablerte og ganske tunge tradisjoner, vil naturlig skape uro og kritiske spørsmål.

Noe av dette har nok også sammenheng med visse svakheter i forberedelse og planlegging av forsøksarbeidet. Fordi man i den sentrale ledelsen ikke tidlig nok evnet å være tydelige nok på mentorrollens faglige profilering og praktiske utforming, bidro man til unødig usikkerhet og vakling hos forsøksmenigheter og lokale prosjektledere i en krevende oppstartsfase. I noen grad kom nok dette også til å prege den måten enkelte mentorer ble møtt på i etableringsfasen.

Imidlertid bidro arbeidet med å lage *Mentors Håndbok* etter hvert til en bedring av disse forholdene. Men vi konstaterer samtidig at det ennå i dag, i forsøkets fjerde år, etterlyses et grundigere arbeid med å utdype, presisere og profilere mentorrollens faglige innhold og praktiske utforming. Dette etterlyses både fra mentorer og fra lokale prosjektledere som over tid har vært brukere av tjenesten. Det gjenspeiler seg også i den usikkerhet mange kjenner i forhold til anvendelige metoder i det praktiske mentorarbeidet, se nedenfor. Selv om mentorrollen bør være fleksibel og utformes på ulike måter, er det etter vår vurdering viktig å videreføre et arbeid med avklaring av dette.

Mentorrollen og prosjektarbeidets ulike faser

Oppstartsfasen i prosjektarbeidet vil naturlig nok være preget av en del famling og utprøving. Etter hvert som arbeidet finner sin form vil dette bildet endre seg. Det er rimelig å anta at større stabilitet og rutine vil prege arbeidet samtidig som nye utfordringer stadig vil kunne dukke opp. Hvordan berører dette mentorarbeidet? Hva tenker lokale prosjektledere om mentorrelasjonens innhold og relevans ettersom prosjektarbeidet endrer karakter og nye utfordringer melder seg?

Gjennom intervju med prosjektledere og analyse av årsrapporter, kan vi identifisere i det minste tre karakteristisk forskjellige mønster i måten man reagerer på slike endringer:

- *For det første* finnes det en markant gruppe av prosjektledere som meget sterkt uttrykker behovet for og nødvendigheten av mentortjenesten gjennom alle de ulike fasene av prosjektarbeidet. At mentorordningen fra første dag ble innført som obligatorisk for alle prosjekter, vurderes som en klok og svært viktig beslutning. Man betrakter mentors bidrag som nødvendige for faglig kvalitetssikring av prosjektarbeidet og som uunnværlige som inspirasjon og støtte for de som bærer det daglige ansvaret. Samtidig framheves det at innholdet i mentorveiledningen vil og må variere med skiftende utfordringer underveis i prosjektarbeidet. Forutsetningen for at dette skal kunne skje, er en bred og fleksibel kompetanse hos mentor.
-

- *For det andre* finnes det en gruppe av prosjektledere som uttrykker at de i den lett kaotiske og meget krevende oppstarten av arbeidet, har hatt lite nytte av mentors tjenester. Mentorrollen har hatt svak legitimitet, og man har derfor gjort lite bruk av de muligheter som mentors nærvær og kompetanse har representert.
Etter hvert som prosjektarbeidet har kommet i gang og funnet sin form, har imidlertid dette endret seg for mange. Bruken av mentor har økt betydelig. Mentor har gradvis blitt en mer og mer tydelig og viktig medspiller, og etter hvert en sentral aktør i gjennomføringen av prosjektet.
- *For det tredje* finnes det en gruppe som framviser omtrent det motsatte mønsteret av foregående. Det erkjente behovet for mentors tjenester var størst i en oppstartsfase der mye ennå var uavklart, utfordrende og nytt.
Etter hvert som prosjektarbeidet finner sin form, opplever man at behovet for mentors tjenester avtar. Flere gir uttrykk for usikkerhet på om mentors rolle og funksjon er tilstrekkelig godt begrunnet i gjennomføringen av prosjekter som er faglig godt forankret, har tilstrekkelig kompetanse i bemanningen og framviser en stabil og god progresjon.

Hvilke lærdommer kan man trekke av dette? Slik vi ser det framkommer det her *et utviklings- og prosessperspektiv* i forståelsen av mentor-tjenesten som det er viktig å merke seg.

Det dreier seg om sider ved mentortjenesten som etter vår vurdering er *klart underbelyst* i *Mentors Håndbok*, og som bør tematiseres tydeligere både i kommende revisjoner av håndboken, i kursing av mentorene og i informasjon til brukerne.

Saken kan sammenfattes i følgende hovedpoenger:

- Prosjektarbeid som varer over tid, vil naturlig gjennomløpe ulike utviklingsfaser med varierende behov, vekslende prioriteringer og nye utfordringer. I takt med disse endringsprosessene er det rimelig å forvente at også mentorarbeidets innholdsmessige fokus og prioriteringer endres. Dette etterspør en type fleksibilitet i utformingen av mentorrollen.
Endringsprosesser som medfører varierende fokus i mentorarbeidet, bør derfor innarbeides som normalt og nødvendig i en veiledningsrelasjon som varer over tid. I prosjektledernes refleksjoner uttrykkes dette anliggendet i ønsket om en bedre samordning av prosjektarbeidets og prosjektleders faktiske behov og mentors konkrete tilbud.
- Prosjektarbeidet angår ikke bare de direkte involverte, men berører på ulike måter hele menighetens liv. Det er *menigheter* som får innvilget søknader om prosjekt, ikke enkeltpersoner eller grupper i

menigheten. I kraft av dette angår derfor også mentors arbeid, direkte og indirekte, hele menighetens arbeid.

Dette gjenspeiles tydelig i vårt materiale. Overraskende mange prosjektledere framhever mentors avgjørende betydning når det gjelder prosjektets forankring og legitimitet *innad i menigheten*. Hvordan mentor skal forholde seg til dette og prioritere sine ressurser gjennom de ulike faser i prosjektarbeidet, trenger nærmere avklaring.

- Fordi mentorarbeidet er dynamisk i sin karakter, forholder seg til en rekke forskjellige aktører og medfører komplekse endringsprosesser underveis, vil det være naturlig å forvente at det kommer faser med usikkerhet, uenighet og økt konfliktnivå. Dette må betraktes som normalt, og inngå i beskrivelsen av de realiteter som mentorarbeidet må forholde seg til.

Strategier for å møte slike situasjoner må innarbeides i den skoleringen og veiledningen som mentorene tilbys. Dette impliserer vilje og evne til klargjøringer av forventninger, redefinering av roller og endring av arbeidsmåter.

- Det er i denne sammenhengen verdifullt at mentorgruppen nå har fått sin egen mentor som kan kontaktes pr telefon eller e-post med tanke på veiledning der mentorene er usikre i relasjon til konkrete situasjoner og utfordringer i prosjektarbeidet.

5.3.3 Dynamikk og variasjon – mentorrollens profil

Spørsmålet om hvordan man skal beskrive det sentrale faglige innholdet i mentorrollen, og hvordan denne skal utformes i praksis i varierende kontekster og utfordringer i de ulike prosjektene har vært gjengangere i våre tidligere evalueringer.

Vi har avdekket betydelig usikkerhet knyttet både til faglig forankring, rolleutforming og praktiske arbeidsmåter ute i felten. Usikkerheten er artikulert både blant mentorene selv og hos brukerne av tjenesten. Det samme gjelder i noe grad også for den sentrale ledelse av mentorarbeidet.

Spørsmålet er nå: Er det nødvendig å stille dette spørsmålet ennå en gang? Eller er bildet nå mer avklart, rollen tydeligere og praksis mer entydig?

Vi har tidligere påpekt at Mentorhåndbokens beskrivelse av mentors arbeid kjennetegnes av nokså generelle og mangetydige karakteristikk. Vi har også stilt spørsmål ved om måten dette formuleres og formidles på gir tilstrekkelig hjelp til avklaring og prioritering i det praktiske mentorarbeidet. Samtidig har vi påpekt det legitime og nødvendige i å ivareta hensynet til variasjon og fleksibilitet i utforming av rollen.

Når vi vurderer disse anliggender i relasjon til dagens materiale, mener vi det er grunnlag for å påpeke følgende:

Kvalitativ bedring i mentorarbeidet

Som anført ovenfor kan vi registrere en utvikling i retning større tydelighet, mer trygghet og klarere målretting av mentortjenesten slik den nå tar form i praksis. Selvsagt varierer vurderingene noe, men tilfredsheten med mentorenes arbeid er gjennomgående god. I ganske mange tilfeller ser vi også at mentors innsats beskrives som avgjørende viktig både i relasjon til personlig inspirasjon og støtte til medarbeidere, og med tanke på en målrettet framdrift og gjennomføringen av prosjektet.

Et par sitater fra rapporteringsmaterialet kan stå som representative for denne hovedtrenden i materialet:

- *For vårt vedkommende har mentortjenesten hatt stor betydning. Vår mentor har kompetanse og innsikt, og kan og har gitt oss stor hjelp ... Hun har vært støttende, ryddig og saklig, har gitt mye ros og oppmuntring når det trengtes og gitt mange gode innspill. Det har fungert også fordi hun er en dyktig og klok person. (Prosjektleder)*
- *Mentor er klar og tydelig i sin rolle. Mentor er også flink til å holde oss på rett spor, minne oss om hva vi ser i prosjektbeskrivelsen, og til å komme med nyttige innspill og tanker. (Prosjektleder)*
- *Jeg har i løpet av det siste året blitt tydeligere på hva som kan forventes av meg og hva jeg selv forventer av de jeg skal være mentor for. Dette har gitt større trygghet enn jeg har hatt i arbeidet tidligere ... Det har vært opplevd godt å få bruke fagkunnskap i arbeidet. Det har gitt meg større trygghet på eget arbeid. (Mentor)*

Med bakgrunn i en rekke tilsvarende utsagn både fra tilbyder- og brukersiden, er det etter vår vurdering grunnlag for å si at vi nå finner en bred og varig kvalitativ bedring av mentortjenesten.

Innholdsmessig profilering av mentorrollen

Slik mentors arbeidsoppgaver er beskrevet i sentrale dokumenter, rommer disse et stort mangfold av ulike roller og relasjoner. Det samme bildet avtegner seg i praksis.

Vi har i tidligere evalueringer stilt spørsmål om den store variasjonen er intendert, om den er tjenlig og om den er tenkt å fortsette fram gjennom hele forsøksperioden. Er strategien for arbeidet med mentorrollen ”å la de tusen blomster blomstre”, eller sikter man mot en videre avgrensning og presisering av denne sentrale veilederrollen?

I tidligere analyser har vi påpekt at visse roller og funksjoner kan se ut til å etablere seg som særlig sentrale i det praktiske mentorarbeidet. Med basis i materiale til *Underveisrapport 2* sammenfattet vi dette på følgende måte:

Mentor er en lydhør, konstruktiv og kritisk medvandrer. Med fokus på prosjektets egenart og gjennom sitt utenfra-perspektiv søker hun/han å motivere og veilede de prosjektinvolverte med sikte på best mulig måloppnåelse (s 70).

Når vi analyserer dette i relasjon til dagens materiale, kan det synes som om hovedtrekkene i dette bildet bekreftes. Spør vi for eksempel: ”Hva er de godt fornøyde brukerne av mentortjenesten særlig fornøyde med?” finner vi følgende hovedtrekk:

- Hjelp til *faglig refleksjon* og fokusering på *prosjektets målsettinger* vurderes som avgjørende, og nevnes oftest.
- Mentors *faglige kompetanse og utenfra-perspektiv* påpekes regelmessig som en viktig forutsetning for god kritisk og konstruktiv veiledning
- *Inspirasjon, aktiv interesse og støtte* rettet mot de prosjektinvolverte, og særlig lokal prosjektleder, er vesentlig. Uten slike kvaliteter vil mentorrelasjonen ikke fungere.

Når dette bildet sammenholdes med beskrivelsene i *Mentors håndbok*, kan vi konstatere samsvar på viktige punkter. I den grad dette viser seg å vedvare, må det etter vår vurdering anses som et viktig funn.

De roller og funksjoner i mentors arbeid som over tid og sett ut fra brukernes perspektiv framstår som særlig verdifulle, gir viktig materiale til videre arbeid med presisering av mentorarbeidets kjerneoppgaver. Man bør overveie om det ikke i lys av det materialet som nå foreligger, er grunnlag for å markere visse funksjoner og roller som særlig sentrale, og andre som mer perifere.

En slik presisering og konkretisering etterlyses ennå av noen mentorer og prosjektledere. Samtidig framheves det i *Mentors håndbok* som viktig å jobbe fram *en felles forståelse av hva mentorrollen innebærer* (s12). Det foreligger nå et empirisk materiale som gir et bredt grunnlag for en slik klargjøring. Dette bør uten vansker kunne utformes på en slik måte at det tas behørig hensyn til den fleksibiliteten som hører nødvendig med i rolleutforming.

Pedagogiske endringsprosesser og tverrfaglig samarbeid

I forlengelsen av foregående punkt ser vi grunn til å gjøre oppmerksom på et forhold knyttet til en mulig forskyvning i eller reformulering av mentorrollens hovedelementer.

I reformens beskrivelse av mentorrollen ble det i utgangspunktet lagt betydelig vekt på det man benevnte som *pedagogisk veiledning og pedagogiske endringsprosesser*. Mentors veiledning skal være saksorientert og fokusere på pedagogiske prinsipper og prosesser som er vesentlige i prosjektarbeidet. I sammenheng med dette ble også betydningen av *det tverrfaglige samarbeidet* mellom ulike yrkesgrupper i menigheten vektlagt som vesentlig.

I lys av det materialet som nå foreligger, kan det synes som om dette bildet er endret. De siste revisjonene av *Mentors håndbok* har fjernet omtalen av både ”pedagogiske endringsprosesser” og ”tverrfaglig samarbeid” uten at dette er nærmere begrunnet. Om dette innebærer bevisste innholdsmessige forskyvninger i forståelsen av prosjektarbeidet og reformuleringer av mentorrollen, vites ikke.

Under alle omstendigheter finner vi grunn til å anmerke dette. Det bidrar ikke til klargjøring av mentorrollen når helt sentrale elementer i innholdsbestemmelsen fjernes uten at begrunnelse gis og implikasjoner klargjøres. Betydningen av dette understrekes også i det foreliggende materialet fra mentorer og prosjektleder, der det rapporteres lite eksplisitt om forhold knyttet til pedagogiske endringsprosesser og tverrfaglig samarbeid.

Hva denne underrapportering saklig sett uttrykker, har vi ikke grunnlag for å formulere sterke meninger om. Men vi finner grunn til å understreke at de pedagogiske perspektivene og erfaringer knyttet til tverrfaglig samarbeid, i utgangspunktet representerer sentrale anliggender i Trosopplæringsreformen. De må derfor sikres kvalifisert oppmerksomhet, også gjennom mentortjenestens bidrag inn i det lokale prosjektarbeidet.

Klargjøring på dette punkt kunne også kaste lys over *metodiske problemstillinger* knyttet til den praktiske utøvelse av mentorrollen. Vi ser i materialet at mentorene omtaler og anbefaler en rekke ulike metoder for bruk i veiledningen, jf LØFT, GROW, Coaching, Gestaltmetoder m.m.

Så langt vi kan se står disse metodeinnspillene nå stort sett ukommentert side ved side. Selv om ingen metodisk ensretting er ønskelig, er det grunn til å tro at grundigere drøfting av metodiske spørsmål kunne bidra til ytterligere klargjøring av mentorveiledningens egenart, og samtidig ivareta en klarere profilering av veiledningens pedagogiske hovedorientering.

Mentorrolle og videreformidling av prosjekterfaringer

De erfaringene som gjøres i den pågående forsøksperioden, står i en større sammenheng. Prosjekterfaringene skal etter intensjonen systematiseres og videreformidles, for siden å anvendes som grunnlagsmateriale i arbeidet med å utforme en ny plan for trosopplæring i folkekirken. Dette må sies å være en grunnleggende forutsetning i hele reformen.

I samsvar med dette framheves det derfor også som sentral del av mentors arbeid, å bidra til at *prosjekterfaringene systematiseres og bringes videre* i en form som er tjenlig med tanke på det fortsatte reformarbeidet, jf *Mentors håndbok*, s 4.

Vi har i tidligere rapporter påpekt at denne siden av mentorrollen ser ut til å være særlig utsatt. Det har vist seg vanskelig både for den lokale prosjektledelse og for mentor å ivareta dette elementet i mentors arbeidsoppgaver. Mange prosjektledere strever man med å få et fruktbart grep om systematisering, skriftliggjøring og videreformidling.

Det er ikke lett å tegne et presist og pålitelig bilde av hvordan disse forholdene har utviklet seg gjennom det siste året. Vårt materiale er her begrenset og ikke entydig. På den ene siden ser vi at når mentorene i sin rapportering blir spurt om overføringsverdien av prosjekter til andre menigheter, så blir svarene ofte generelle og omtrentlige. Noen sier rett ut at de ikke ser på dette som relevant i mentorarbeidet.

Tilsvarende syn bekreftes også i noen prosjektlederens rapportering. Den systematiske og helhetlige refleksjon med henblikk på prosjektets betydning i en større kirkelig kontekst, er ikke innenfor horisonten. Dette må registreres som en beklagelig svakhet og mangel. I den grad dette skulle vise seg å være utbredt, svekkes vesentlige forutsetninger for meningsfull videreføring av reformarbeidet.

I nokså klar motsetning til dette avdekker våre intervjuer med prosjektledere en motsatt tendens. Betydningen av systematisering og videreformidling av prosjekterfaringene understrekes. Man gir uttrykk for at dette har fått økt oppmerksomhet. Også her registrere vi at mentors veiledning spiller en avgjørende rolle for mange. Dette uttrykkes på mange måter i prosjektledernes refleksjoner. Eksempler kan være følgende utsagn:

- *Mentors utenfrablukk hjelper oss til å heve blikket og se vårt prosjektarbeid i en større kirkelig sammenheng.*
 - *Mentors fokusering på helhet og målsetting bidrar mye i arbeidet med å analysere og rapportere våre erfaringer.*
-

- *Mentors engasjement og faglige dyktighet gir oss hjelp til å utforme og videreutvikle mer helhetlige planer i menighetens trosopplæring.*

Det helhetsinntrykket vi sitter med på dette punktet, gir oss allikevel grunn til å gjenta: Etter hvert som det daglige prosjektarbeidet krever mindre av mentors oppmerksomhet, er det avgjørende viktig at tid og energi prioriteres mot oppgaver knyttet til å assistere prosjektlederne med systematisering, skriftliggjøring og videreformidling av erfaringer eller å hjelpe til med ”å artikulere taus kunnskap ervervet gjennom erfaring i prosjektet”, jf *Mentors håndbok* s 4, avsnitt 4.

Får ikke disse oppgavene tilstrekkelig kvalitativ oppmerksomhet, risikerer reformarbeidet å gå glipp av et grunnleggende materiale. Her trengs det tydelige signaler fra ledelsen og målrettede intervensjoner i prosjektarbeidet.

5.3.4 Mentorkompetanse og kvalitetssikring – prosesser underveis

Når reformens dokumenter beskriver mentors kompetanse og kvaliteter, tegnes det et meget omfattende bilde med mange og høye idealer. Mentor skal være empatisk, inspirerende, tålmodig, strukturert, lyttende, og åpent kommuniserende. Hun skal være faglig dyktig med grundig kirkefaglig kompetanse og bred menighetserfaring.

Solid veiledningskompetanse hører med som basis, innsikt i gruppedynamikk må forutsettes, kreative og nytenkende evner er ønskelige. Og ikke minst må mentors arbeid preges av en tydelig identifisering med tros- opplæringsreformens teologisk-kirkelige basis og dens bærende verdier, jf *Mentors Håndbok*, s 4-5.

Konfrontert med slike idealer er det ikke underlig om man stiller det spørsmålet håndboken selv for så vidt formulerer: Hvem kan (da) være mentor? Nå er det utvilsomt slik at mentorkorpset generelt kjennetegnes av stor dyktighet og allsidig kompetanse. Vi har derfor gitt tydelig uttrykk for vår anerkjennelse av kvaliteten på det arbeidet som mentorene gjør, og det arbeidet som er gjort i utvelgelsen av personer til denne tjenesten.

Dette forhindrer imidlertid ikke at spenningen mellom Håndbokens idealer og realitetene på bakken til tider kan kjønnnes betydelig. Dette kommer tydelig fram i prosjektlederintervjuene og deler av det materiale som finnes i årsrapportene. I lys av dette vil vi presentere noen kritiske anliggender i den hensikt å peke på mulige områder for fortsatt forbedring.

Kvalitetssikring av mentors faglige kompetanse

Mentorhåndboken erkjenner selv at den beskrivelsen som gis av mentors kvalifikasjoner, er svært krevende. Derfor forklarer man at de anførte idealer/kriterier *må oppfattes som testspørsmål for utvelgelse av mentorer*, og man legger til grunn at *ikke alle kriterier vil være fullt innfridd for alle mentorer* (s 5).

Dette lyder fornuftig. Samtidig bidrar det ikke mye til større klarhet mht kvalifikasjoner og kompetanse. Det som flere prosjektmedarbeidere etterlyser, er en refleksjon om og presisering av hva som betraktes som *helt nødvendige* elementer i mentors kompetanse, og hva som vurderes som tross alt mindre viktig. Noen prosjektledere sitter med mentor-erfaringer som gjør det nødvendig å spørre om det virkelig foregår en god nok kvalitetssikring i utvelgesprosessen.

Man mener å erfare at det i enkelte tilfeller svikter i forhold til kriterier som må oppfattes som vesentlige. Eksempler på slike kan være *kompetanse på veiledning av læringsprosesser, identifikasjon med reformens grunnleggende teologi og målsettinger, evne til systematisk analyse og rapportering, evne til innlevelse og "kontekstuell følsomhet"*. Der en eller flere av slike kvaliteter mangler, er grunnlaget for en meningsfull mentorrelasjon neppe til stede.

Man etterlyser altså en klargjøring av hvilke typer kompetanse og kvaliteter som anses som *nødvendige og tilstrekkelige* for meningsfull mentortjeneste. Den opplisting av i og for seg relevante og gode idealer som nå gis, har for liten veiledende kraft. Problematikken er her ganske parallell til den vi har påpekt overfor mht innholdsmessig avklaring og prioritering mellom alle oppgavene som mentorrollen rommer.

En prioritering som tydeliggjør hva som er sentralt og hva som er mer perifert, etterspørres. Et videre arbeid med dette, vil kunne bidra til ytterligere kvalitetssikring av prosedyrene for rekruttering til mentorkorpset.

Mentors relasjon til prosjekt og prosess

Mentors kompetanse bygges av samspillet mellom faglig-teoretisk innsikt, relasjonelle ferdigheter og personlige holdninger. Kvalitetssikringen må forholde seg til alle de tre dimensjonene. Det hjelper ikke med solid faglig innsikt dersom det svikter på relasjonelle holdninger, og omvendt.

Både prosjektlederne og mentorene er derfor samstemte i den oppfatning at *genuin interesse for prosjektet, evne til å se og motivere medarbeidere og en holdning preget av åpen dialog* er grunnleggende viktig for utvikling av en god mentorrelasjon.

Med bakgrunn i dette spør prosjektledere derfor hvor lenge mentorrelasjonen skal opprettholdes når slike kvaliteter mangler eller bare glimtvist kommer til syne. Når man over tid opplever mentor som lite interessert, utydelig i tilbakemeldingene og vanskelig tilgjengelig, vil dette kunne virke demotiverende for hele prosjektarbeidet. Ifølge *Mentors håndbok* s 7 er det rutiner for å bytte mentor. I de sjeldne tilfeller der problemstillingen har vært aktuell, vil dette bidra til mindre slitasje på utsatte prosjektmedarbeidere og større kvalitet i mentortjenesten.

Interaksjon og frekvens i mentorrelasjonen

De generelle rammene for forholdet mellom forsøksmenighet, prosjektledelse og mentor er beskrevet i *Mentors håndbok*. Prosjektlederne gir uttrykk for at de avtaler og kontrakter som her er utarbeidet, er til god hjelp i den praktiske tilrettelegging av arbeidet.

Samtidig melder flere en betydelig usikkerhet om hva som kan forventes eller betraktes som normalt i interaksjonen mellom lokalt prosjektansvarlige og mentor: Er det den lokale prosjektleder som forventes å ta initiativ til kontakt og etterspørre mentors vurderinger og innspill? Eller kan man forvente at mentor på eget initiativ tar kontakt og viser interesse for prosjektets progresjon og prosjektleders ve og vel? Og hva kan betraktes som normal frekvens i kontakten med mentor?

Det kan virke overraskende at dette meldes som et påpass tydelig problem. Ifølge vedlegg 4 i *Mentors håndbok* skal dette avklares i grunnlagssamtalen. Noen viser derfor også til at de har avklart og konkretisert dette i samtaler med mentor.

At det meldes så vidt sterkt, tilsier antakelig at det allikevel vil være nyttig å ta opp og tydeliggjøre denne tematikken. I den sammenhengen aktualiseres også en beslektet problemstilling, nemlig spørsmålet om *geografisk avstand*. Prosjektledernes erfaringer med og tanker om dette er tydelige: Det er en stor fordel at den geografiske avstanden til mentor ikke er for stor. I prosjekter der tilfredsheten med mentors bidrag er meget god, framheves den geografisk nærhet og tilgjengelighet som vesentlig forutsetning for kvaliteten i interaksjonen.

Tilsvarende uttrykkes det tydelig at stor geografisk avstand legger så mange begrensninger på frekvens og kontakt, at det kan svekke kvaliteten i veiledningsrelasjonen betydelig. Vi går ut fra at slike erfaringer veier tungt ved tildeling av mentor til nye prosjekter.

Prosjektleders bidrag til en fungerende mentorrelasjon

I vurderingen av hva som styrker og hva som svekker kvaliteten i mentorarbeidet, spiller et stort antall ulike faktorer med. At en bestemt lokalmenighet vurderer mentortjenesten som lite verdifull, kan godt

skyldes helt andre faktorer enn mentors dyktighet og motivasjon for oppdraget.

Det er av betydning å nevne dette avslutningsvis i vår evaluering av mentorarbeidet. I rapporteringen fra arbeidet i 2006 er prosjektlederne bedt om å "sette karakter" på sin erfaring med mentortjenesten i form av tall mellom 1 og 5, der 5 markerer det beste. Mentortjenesten oppnår samlet sett det meget respektable gjennomsnittet 3,88.

Poenget her er imidlertid å få fram følgende: For det første uttrykker noen en meget positiv vurdering av mentorveiledningen *som ordning* selv om de ikke er særlig fornøyd med den konkrete mentors bidrag. Misnøye med person går altså godt sammen med sterk positiv vurdering av ordningen.

Dernest framgår det av materialet at et betydelig antall av de prosjektledere som vurderer mentors rolle med karakteren 3 eller dårligere, samtidig presiserer at karakteren skyldes deres egen svikt og ikke svak kvalitet eller dårlig motivasjon hos mentor. Utbyttet av mentortjenesten er svakt fordi man i det lokale prosjektarbeidet har vært lite flinke til å legge til rette for en god bruk av mentors tjenester. Dette synspunktet hører også hjemme i en evaluering av kvaliteten på mentortjenesten slik den framstår pr august 2007.

5.4 Kompetansenettverk – erfaringer og vurderinger

5.4.1 Tidligere evalueringer – noen hovedtrekk

I våre tidligere rapporter har vi poengtert at utvikling av kompetanse gjennom systematisk innsamling og bearbeiding av erfaring og kunnskap, må betraktes som en meget viktig side ved gjennomføringen av Trosopplæringsreformen. I *Underveisrapport 1* (2005) framhevet vi etableringen av et kompetansenettverk som en viktig arena for utvikling og kvalitetssikring av hele reformen

I *Underveisrapport 2* (2006) pekte vi på at utviklingen av kompetansenettverket hadde en langsom progresjon. Årsakene til dette var nok flere, blant annet de motstridende signalene i reformens grunndokumenter når det gjelder hvilke funksjoner nettverket skal prioritere og hvordan det best kan organiseres. I *Visjons- og plandokumentet for etablering av kompetansenettverk i Reform av trosopplæring i Den norske kirke. En lærende kirke* (Styringsgruppa, juni 2005) klargjøres mange av disse spørsmålene.

Målet med kompetansenettverket i forsøks- og utviklingsfasen er:

...å skape dialog mellom det lokale forsøksarbeidet og ulike faggrupper og fagmiljø, både blant ansatte i kirken og ved

institusjoner som arbeider innenfor f. eks pedagogikk, teologi og samfunnsforskning for at kirkens praksis og fagfeltet kirkelig opplæring kan utvikles gjennom forsøksperioden.

Målsettingen er å etablere et samarbeid og en interesse for fagfeltet som vil være en fortsatt drivkraft for fagutvikling på permanent basis.

I tråd med visjons- og plandokumentet *En lærende kirke* ble det blant annet etablert to tidsavgrensede *nettverksgrupper*, fra november 2005 til juni 2006, i samarbeid med Stiftelsen Kirkeforskning (KIFO). Det ble også etablert en nettverksressurs på reformens hjemmeside.

I *Underveisrapport 2* (2006) vurderte vi disse tiltakene under ett som relativt beskjedne og for lite offensive sammenliknet med visjonene for hva kompetansenettverket skulle bidra med i reformen.

Vi pekte på fire forhold som særlig viktige med tanke på den videre utviklingen og realiseringen av kompetansenettverkets funksjoner:

- Tilretteleggingen av møteplasser mellom praksiserfaringene og teorifeltet, ikke minst mellom fagpersoner i forsøksmenighetene og på utdanningsinstitusjonene
- En planmessig og langsiktig strategi fra styringsgruppa side for arbeidet med analyse og systematisering av de erfaringene som gjøres i forsøkene.
- En styrket bemanning i sekretariatet og tildeling av ressurser for å kunne ivareta kompetansenettverkets muligheter.
- Klargjøring av hvordan de ressursene som utdanningsinstitusjonene representerer, på best mulig måte kunne spille sammen med og utnyttes i forhold til de utfordringene som reformen rommer.

Vårt materiale for vår presentasjon og vurdering av kompetansenettverkets utvikling og de regionale og nasjonale prosjektene betydning i perioden 2006/2007, er i all hovedsak hentet fra følgende kilder:

- Reformens grunndokumenter
 - Bakgrunnsdokumenter fra styringsgruppa, ressursdokumenter utarbeidet av sekretariatet om kompetansenettverk og regionale og nasjonale prosjekter, utlysningstekster m m
 - De innvilgede regionale og nasjonale prosjektene våren2007
 - Nettverksområdet www.storstavalt.no
 - Deltakelse på fagkonferanse for nasjonalt kompetansenettverk for trosopplæring
 - Telefon- og e-postkontakt med prosjektsekretariatet
-

5.4.2 Utvikling av kompetansenettverket i 2006/ 2007

Når vi ser på status pr august 2007, finner vi fortsatt grunn til å spørre om kompetansenettverket slik det nå fremstår, er tilstrekkelig utviklet og rustet til å spille den sentrale rollen som det var tiltenkt i reformen. Har nettverket ressurser nok til å framstå som en vital og målrettet arena for utvikling av kompetanse gjennom systematisk innsamling og bearbeiding av erfaring og kunnskap?

Nettverksmøte, fagkonferanser og nettverksressurser

Det årlige nasjonale kompetansenettverksmøte og fagkonferansen ble arrangert i Oslo 24 -25 april 2007. Nærmere 50 engasjerte aktører med tilknytning til ulike sider av reformarbeidet deltok.

Konferansens blikk var rettet framover, og temaet var *Ny plan for trosopplæring i Den norske kirke*. Mange av emnene for foredrag og seminar var hentet fra nasjonale og regionale prosjekter. På den måten ble mange ulike erfaringer i prosjektarbeidet synliggjort og drøftet i et kompetent forum av aktører.

Det er vår vurdering at sekretariatet gjennom disse konferansene har oppnådd flere viktige ting:

- De har skapt et møtepunkt for regionale og nasjonale aktører i kirken og relevante fagmiljøer.
- De har etablert en sentral arena for informasjon om Trosopplæringsreformen med faglige foredrag og refleksjon over erfaringer som er gjort i prosjektene.

Dette er meget verdifullt. Det skapes gjensidig informasjonsflyt mellom forsøksarbeidet og de forskjellige fagmiljøene. Derfor framstår nettverkskonferansen og tilsvarende konferanser som svært viktige arenaer der det gis avgjørende impulser for utviklingen av kirken som en lærende organisasjon. Grunnleggende endringer i en organisasjon starter ofte hos enkeltmennesker som reflektere over egen praksis, får ny kunnskap, gjør nye erfaringer, utvikler nye visjoner og deler dette med andre.

På Trosopplæringsens hjemmeside er det opprettet et eget område kalt "Kompetansenettverk." Vi konstaterer at det har skjedd få forandringer på dette området det siste året. Rimeligvis reflekterer dette en relativt begrenset aktivitet i rammen av kompetansenettverket.

Samarbeid med utdanningsinstitusjonene

I *Underveisrapport 2* kunne vi konstatere en viss usikkerhet fra de store institusjonenes side mht å finne sin rolle innenfor reformen. For å bidra til avklaring på dette punktet, inviterte sekretariatet vinteren 2006/07 til møter med relevante kirkelige utdanningsinstitusjoner.

Alle inviterte takket ja. Disse var Det teologiske Menighetsfakultet, Dronning Mauds minne, Høgskolen i Volda, institutt for religion, livssyn og kyrkjefag, Kirkelig utdanningscenter i Nord, Misjonshøgskolen, Norsk lærerakademi, Teologisk fakultet (UiO) og Praktisk Teologisk Seminar.

Følgende tema ble belyst i samtalene:

- Erfaringer med rekruttering av bemanning til trosopplæringsarbeidet i menighetene,
- Trosopplæringsreformens utfordringer til grunn-, etter- og videreutdanning for kirkelige medarbeidere,
- Idéutveksling rundt videreutvikling av kompetansenettverksarbeidet og informasjon om utlysning av midler til forsøks- og utviklingsarbeid.

Disse temaene berører utfordringer som er viktig å få klargjort både for utdanningsinstitusjonene og for den større kirkelige sammenhengen. Det er grunn til å framheve følgende:

- *Stillingskategorier og kompetansekrav* i det kirkelige arbeidsmarkedet er fortsatt et uavklart spørsmål. De nye prosjektlederstillingene har rekruttert mennesker fra ulike profesjoner og med en tverrfaglig kompetanse. Dette har skapt en uklar situasjon når det gjelder kompetansekrav i kirken. Nye stillingskategorier og kompetansekrav kan ikke vedtas av utdanningsinstitusjonene. Det er en sak for Kirkemøtet. Utdanningsinstitusjonene er avhengig av klarhet på dette området for å kunne planlegge og tilby målrettede studier i sin grunn, etter- og videreutdanning.
- De største utdanningsinstitusjonene har vært tydelige på at det er nødvendig med *ekstern finansiering* for å yte vesentlige bidrag inn i kompetansenettverket. De har tydeliggjort at for å kunne bidra, må de økonomiske midlene bli større.

Man kan konstatere at møtene mellom sekretariatet og utdanningsinstitusjonene satte spor og ga konkrete resultater. Sekretariatet viser til møtet med utdanningsinstitusjonene som begrunnelse for at den økonomiske rammen for de regionale og nasjonale utviklingsprosjektene ble hevet fra kr 125 000 pr prosjekt i tidligere år, til kr 250 000 pr prosjekt i 2007.

Videre ser vi at det i årets søkerbunke for nasjonale og regionale prosjekter er et høyere antall og en større bredde i søknadene fra utdanningsinstitusjonene enn tidligere år. Alle som sekretariatet hadde invitert til møte vinteren 2006/07, med unntak av Norsk Lærerakademi, søkte på prosjektmidler. Bortsett fra Det teologiske fakultet (UiO) fikk

også alle disse utdanningsinstitusjonene innvilget en eller flere av sine søknader. Praktisk teologisk seminar (UiO) fikk innvilget sin søknad.

Alle de store utdanningsinstitusjonene ble i en tidlig fase invitert til å delta i kompetansenettverket, og dermed bidra i det storstilte og på mange måter historiske trosopplæringsprosjektet. Vi konstaterer at mange av institusjonene nå spiller en viktig rolle innenfor rammen av de regionale og nasjonale prosjektene.

Søknadene som er utviklet av utdanningsinstitusjonene, dokumenterer en god faglig bredde. Noen av utdanningsinstitusjonen har også inngått et tverrinstitusjonelt samarbeid gjennom de nasjonale og de regionale prosjektene, og noen av prosjektene fungerer som møtepunkt mellom fagpersoner fra ulike nivåer i kirken. Blir prosjektene gjennomført med god kvalitet, kan de gi viktige bidrag til arbeidet med å skape en systematisk trosopplæring som når bredt ut til barn og unge.

Samtidig som vi noterer dette som positive og viktige tiltak i videreutviklingen av kompetansenettverket, er det grunn til å spørre om nettverket først og fremst skal forstås som finansieringskilde av ulike forskningsprosjekter.

Sett under ett er det etter vår vurdering ennå for lite faglig samarbeid mellom institusjonene på trosopplæringsområdet. Så langt har heller ikke sekretariatet tatt noen initiativ i retning av å bruke representanter fra institusjonene inn i faglige rådgivningsgrupper for systematisering og fagliggjøring av prosjekterfaringer.

Dette svekker mulighetene for å realisere en viktig målsetting, nemlig å hente ut maksimalt av synergieffekter fra samspillet mellom institusjonene og prosjektsekretariatet, og fra det innbyrdes samspillet mellom utdanningsinstitusjonene.

Her må en etter vår mening alvorlig overveie om det ikke bør tas initiativ fra sentralt hold. Det må også stilles større midler til rådighet dersom utdanningsinstitusjonene skal kunne bidra på andre måter enn i enkeltstående nasjonale prosjekt.

Tidsavgrensede nettverksgrupper

I *En lærende kirke* (2005), visjons- og plandokumentet for etablering av kompetansenettverket, legges det vekt på å etablere nettverksgrupper. Disse skal arbeide i en avgrenset periode, 4-6 mnd, med tema som forsøksarbeidet har tydeliggjort som viktig å drive utviklingsarbeid rundt. Gruppene skal settes sammen av fagpersoner som jobber med trosopplæring på ulike nivå, og de skal jobbe ut fra følgende målsetting:

Grunnideen med disse gruppene er bringe lokal erfaring og refleksjon i dialog med ulike fagmiljø for å sette ord på og

systematisere erfaringene, bringe ulike faglige perspektiv inn og videreutvikle praksisfeltet og fagfeltet gjennom denne prosessen. Disse nettverksgruppene vil levere nyttige bidrag til planarbeid og systematisering av metodeutviklingen i trosopplæringen.

November 2005 inngikk Styringsgruppa et samarbeid med KIFO om to nettverksgrupper. Gruppene arbeidet med følgende tema:

- Familiens rolle i trosopplæringen
- Forståelse av fenomenet læring i Trosopplæringsreformen.

I disse prosjektene møttes fagpersoner fra det lokale forsøksarbeidet og fagpersoner fra universiteter og kirkelige forskningsmiljø. Her møttes erfaringskompetanse og akademisk kompetanse.

Dokumentasjon fra deler av arbeidet ble publisert høsten 2006: Turid Skorpe Lannem og Hans Stifoss-Hansen (red): *Metode, mål og mening i Den norske kirkes trosopplæringsreform*. Tapir forlag. 2006. I forordet uttrykker redaktørene tro på den valgte arbeidsformen, og mener dette nettverksarbeidet kan gi bidrag til den videre utvikling av trosopplæringsreformen.

Boka gir både nyttige refleksjoner av mer prinsipiell karakter og varierte innblikk i reformarbeidet på lokalt plan, selv om den i mer begrenset grad binder sammen de mer prinsipielle refleksjonene om ulike former for læring og de konkrete erfaringer som gjøres i det lokale prosjektarbeidet.

Styringsgruppa ba i mars 2006 sekretariatet om etablere 3-6 nye grupper i 2006. Den ønsket å engasjere ulike fagmiljø i driften av nettverksgruppene. Temaene for gruppene skulle fastsettes etter en gjennomgang av prosjektenes og mentorenes årsrapporter, Arbeidsfelleskapets evalueringsrapporter, nettverksmøtet og styringsgruppas egne innspill. Sekretariatet ble gitt frihet til å vurdere i hvert enkelt tilfelle hvorvidt bestilling eller utlysning av oppdrag var mest tjenlig.

Pr august 2007 kan vi konstatere at det ikke er nedsatt noen tidsavgrenset nettverksgruppe med tema initiert av styringsgruppa siden november 2005. I begrenset grad har det skjedd en videreutvikling av kompetansenettverket i 2006/2007, selv om "nettverksmetodikken", møte og samarbeid mellom lokalt basert erfaringskompetanse og akademisk kompetanse, er videreført i noen av de regionale og nasjonale prosjektene, og man har arrangert fagkonferanse og kontaktmøter med sentrale utdanningsinstitusjoner.

Vi registrerer at det er glidende overganger mellom det som defineres som kompetansenettverk og det som defineres som regionale og nasjonale prosjekt. Antallet regionale og nasjonale prosjekter har økt kraftig. Til en viss grad ivaretar de nasjonale og regionale prosjektene

mange av intensjonene i kompetansenettverk, og de fleste utdanningsinstitusjonene har funnet sin plass i reformen som prosjektdeltakere.

Av kapasitetsmessige grunner har ikke sekretariatet sett seg i stand til å sette i gang nye nettverksgrupper. Sekretariatet er nå blitt tilført flere personellmessige ressurser, noe vi pekte på som helt nødvendig for å ivareta kompetansenettverkets muligheter i vår *Underveisrapport 2*.

Sekretariatet gjør en imponerende innsats med å drifte dette forsøket. Samtidig får de stadig nye og flere oppgaver. Det er vel kjent problem fra arbeidslivet at det ikke er like lett å prioritere tid til å arbeide med de lange linjer og sammenfattende analyser når oppgavene står i kø. Bare porteføljen av nasjonale og regionale prosjekter er nå økt til 77 prosjekter, ved siden av alle menighetsprosjektene.

Der satt av 1 million kroner til nye nettverksgrupper på årets budsjett, og nettverksgruppene planlegges å settes i gang høsten 2007. Tema til disse gruppene er også under drøfting. Man er opptatt av å bruke det rapportmaterialet som finnes etter tre år med forsøksvirksomhet, og det er meget bra.

Selv om dette representerer god tilløp og muligheter, finner vi like fullt grunn til å gjenta to kritiske spørsmål som også er berørt i tidligere rapporter:

- Har man gjennom den organiseringen og de tiltakene som nå er utviklet, i tilstrekkelig grad ivaretatt behovet for en planmessig og strategisk innsamling og bearbeiding av foreliggende erfaring og kunnskap i forsøksarbeidet?
- Makter man å hente ut den synergieffekten som ligger i et godt tilrettelagt samarbeid mellom ulike typer fagfolk fra ulike sammenhenger?

I forarbeidene til reformen tegnes kompetansenettverket funksjon som

"kreative baser og motorer i samspill med det sentrale prosjektsekretariat" (Innst.S. nr. 200, St.meld. nr. 7 2002-2003).

Vi er usikre på om man hittil i tilstrekkelig grad har maktet å realisere målsettingen for kompetansenettverkets arbeid, og tviler på om det vil være mulig å få det til mot slutten av forsøksfasen av reformen. Et forhold som imidlertid trekker i positiv retning er at sekretariatet fra september 2007 av blir utvidet med tre stillinger

Vi tror også man bør drøfte seriøst på hvilken måte de institusjonene som var tiltenkt å inngå i kompetansenettverket skal bidra når reformen går over fra prosjekt og forsøk til implementering og varig drift.

5.5 Regionale og nasjonale prosjekter

Vår presentasjon av de regionale og nasjonale prosjektene er i hovedsak hentet fra følgende kilder:

- Bakgrunnsdokumenter fra styringsgruppa, ressursdokumenter utarbeidet av sekretariatet om regionale og nasjonale prosjekter, utlysningstekster m m
- De innvilgede regionale og nasjonale prosjektene våren 2007
- 15 årsrapporter for 2006
- Nettverksområdet www.storstavalt.no
- Telefon- og e-postkontakt med prosjektsekretariatet

I *Underveisrapport 2* la vi vekt på de mulighetene som styringsgruppa/ sekretariatet har til å gi tydelige føringer og initiere prosjekter som de vurderer som relevante for å utvikle reformen innenfra, gjennom de nasjonale og regionale prosjektene.

De første utlysningene var åpne, og hadde bl a som formål å gi organisasjonene en selvstendig plass i reformen. I 2006-utlysningen brukte styringsgruppa og prosjektsekretariatet sine muligheter til å initiere nødvendige utviklingsprosjekt på bakgrunn av rapporter, tilbakemeldinger, evalueringer og andre innspill de hadde fått. Vi konstaterte også at de administrative rutinene var kommet på plass, med oppstartkonferanse, årsrapporter, oppfølging og erfaringsbase på nett.

I denne rapporten vil vi legge vekt på søknadsprosess og tildeling for 2007.

5.5.1 Utløsning av midler for 2007

De regionale og nasjonale prosjektene ble utlyst 19 februar som en webbasert søknadsprosess, med frist 13 april 2007. Det ble sendt brev til barne- og ungdomsorganisasjonene, kirkelige organer og utdanningsinstitusjoner. Det ble også annonsert bredt i regionale og nasjonale medier.

Øvre søknadsbeløp pr år er blitt økt til kr 250 000. Prosjektperioden for de nasjonale og regionale prosjektene vil falle sammen med den siste fasen av forsøks- og utviklingsfasen av reformen, som avsluttes 31 desember 2008. Det ble derfor stilt krav om at prosjektene skal være avgrensede og kunne settes raskt i gang..

Dette er den tredje utlysningen av regionale og nasjonale prosjekter. For to år siden var utlysningene svært åpen og generell, men det har skjedd en gradvis endring av utlysningsprofilen de siste årene. Også årets utlysning er en åpen utlysning der den enkelte søker fritt kan forme prosjektet.

Samtidig er det er en klar bestilling av tema og metoder. Dette mener vi er en viktig forbedring. Styringsgruppa og sekretariatet lar ikke bare søkerne styre prosessen, men initierer tema som bør utdypes på bakgrunn av innspill fra samarbeidspartnere, evaluering og behov som er meldt gjennom rapporter fra mentorer, prosjektledere o a. De ønsker et styrket fokus på trosopplæringens innhold, vektlegging av lokal forankring, samarbeid og eierskap.

Det er positivt at styringsgruppa og sekretariatet gir klare bestillinger på tema for regionale og nasjonale prosjektene. De sitter med en oversikt over helheten i reformen som ingen andre aktører har, og det er viktig at de bruker denne muligheten til styring av forsøket.

Årets utlysning har hatt følgende hovedfokus:

- Metode- og materiellutvikling som sammenfaller med prosessen i lokalmenighetene og ivaretar fokuset på innholdet som formidles.
- Prosjekter som bidrar til fagliggjøring av erfaringer i utviklingsarbeidet lokalt
- Prosjekter for utvikling av trosopplæring for barn og unge med fysisk og psykisk utviklingshemming

Flere av temaene som man ønsket å fokusere på, sto også i utlysningsteksten i 2006:

- Prosjekter som vektlegger forbruk, miljø, rettferd og internasjonalt engasjement,
- Prosjekter som tar utgangspunkt i folkepedagogiske og kulturelle elementer,
- Prosjekter som vektlegger rekruttering og oppfølging av ulønnede medarbeidere som utøvende aktører i trosopplæringen, og
- Prosjekter som knytter sammen trosopplæring med gudstjenestefornyelse og diakoni

Nye temaer som det ble fokusert på i vårens utlysning, er:

- Prosjekter som gir innspill til arbeidet med *ny plan for trosopplæring* i Den norske kirke
- Prosjekter som fokuserer på *konfirmasjonsfasen* og oppfølging av denne
- Prosjekter som gir innsikt i barn og unges *spiritualitet*
- Prosjekter som gir erfaring med *religionsdialog* i trosopplæringen
- Prosjekter som gir erfaring med trosopplæring og *digitale medier*

Sammenliknet med de foregående utlysningene har årets utlysning mer vekt på fagliggjøring av de erfaringene som er gjort lokalt, samt ulike typer materiellutvikling, også digitalt materiell.

Fra ulike hold er det kommet innspill om større vekt på fagliggjøring av de erfaringene som blir gjort i forsøkene. Vektleggingen av mer faglige prosjekt i årets utlysning kan også sees i sammenheng med sekretariatets vektlegging av arbeidet med ny plan i trosopplæringen.

I siste fase av forsøket er det også naturlig å vektlegge prosjekter som synliggjør resultater i form av ulike typer materiell. De nasjonale og regionale prosjektene bidrar også til utvikling av økt digital kompetanse.

5.5.2 Søknadsbehandling og tildeling

Ved fristens utløp var det kommet inn 78 søknader. 7 av disse søknadene var prosjekter med vekt på tilrettelagt trosopplæringsprosjekter for barn og unge med fysisk og psykisk utviklingshemming. De resterende var prosjekter med vekt på metode- og materiellutvikling og forsknings- og utviklingsarbeid. Sekretariatet var fornøyd med både mengde og kvalitet på årets søknader.

Resultatene ble kunngjort 25 mai 2007. Det ble bevilget midler til 27 nye prosjekter som skal gå over to år med 4,8 mill kroner for 2007 og 4,9 mill kroner for 2008. Flere av prosjektene som ble innvilget tidligere, er fortsatt er under arbeid.

Til sammen er det nå 77 regionale og nasjonale prosjekter i virksomhet, noe som indikerer at reformen har utløst et omfattende utviklingsarbeid.

Det er vårt klare inntrykk at sekretariatet har gjort en omfattende og god jobb ved utlysning og behandling av søknadene. Som i tidligere søknadsprosesser har sekretariatet fungert som koordinerende og innstillende organ for styringsgruppa.

Man har etablert en gruppe med 12 kompetente "lesere" eller fagkonsulenter som har bistått sekretariatet i prosessen. Gruppen består av fagfolk fra høgskoler og universiteter, kirkelige medarbeidere og andre medarbeidere, mange med erfaring fra tidligere søknadsrunder. På bakgrunn av referater/oppsummeringer fra arbeidet, synes tildelingsprosessen godt tilrettelagt og gjennomført.

Følgende tre hovedkriterier har vært lagt til grunn av Styringsgruppa, sekretariatet og leserne for utvelgelsen av prosjekter:

- Kvalitet i søknaden
 - Samsvar mellom søknaden og utlysningen, herunder en dokumentert forståelse av Trosopplæringsreformen
 - Trosopplæringsens behov i prosjektperiodens slutfase, også sett i forhold til de 41 andre prosjektene som er midt i sin virkningsperiode.
-

I tillegg til dette er også følgende kriterier vektlagt:

- Bredder i type prosjekter i forhold til de presiserte temaene i utlysningen
- Bredder, dvs nye aktører, i organisasjoner og institusjoner
- Prinsipiell åpenhet til tverrkirkelige søknader med nærhet til luthersk forankring
- Nyskapende prosjekter, og ikke prosjekter som kan anses som en del av institusjonens eller organisasjonens kjernevirksomhet

5.5.3 Inndeling av innvilgede søknader

Tildelingen viser tilfredsstillende variasjon mht typer prosjekt, tema som fokuseres og organisasjoner/institusjoner som er involvert i prosjektarbeidet.

Ulike type prosjekter

De 27 innvilgede søknader kan, i samsvar med hovedfokus i utlysningsteksten, deles inn i tre tematiske hovedgrupper som presenteres nedenfor. Det bør bemerkes at det ikke er vanntette skott mellom gruppene slik at flere av prosjektene uten problemer kunne vært plassert innenfor mer enn en hovedgruppe:

- Prosjekter med vekt på metode- og materiellutvikling: 14 prosjekter
- Prosjekter med vekt på teori-/teologiutvikling (FOU): 8 prosjekter
- Prosjekter med vekt på tilrettelegging for barn og unge med utviklings-/funksjonshemming: 5 prosjekter

Involverte utdanningsinstitusjoner, organisasjoner o.a.

I utlysningsteksten ble utdanningsinstitusjoner, organisasjoner og andre fagmiljø invitert til å søke. Det er av betydning å merke seg at man her har lyktes i å få involverte mange ulike aktører innenfor et bredt spekter av sammenhenger i Den norske kirke.

Det tyder både på stort engasjement ute i feltet og bra annonsering og kommunikasjon mellom sentral ledelsen og potensielle søkere. I gruppen av innvilgede søknader finner vi følgende fordeling:

Utdanningsinstitusjoner:

- Det praktisk teologiske seminar, 1 prosjekt
 - Det teologiske Menighetsfakultet, 3 prosjekter
 - Dronning Mauds Minne, 1 prosjekt
 - Høgskulen i Volda, Institutt for religion, livssyn og kyrkjefag, 1 prosjekt
 - Kirkelig utdanningscenter i Nord (KUN) i samarbeid med IKO og KIFO, 1 prosjekt
-

- Misjonshøgskolen, 1 prosjekt
- Samisk høgskole, 1 prosjekt

Kristne organisasjoner:

- ACTA – Barn og unge i Normisjon
- Kirkens Nødhjelp
- KABB – Kristent arbeid blant blinde og svaksynte
- KRIK – Kristen idrettskontakt
- Norges KFUK-M
- Norsk søndagsskoleforbund
- NMS – Misjonsselskapets barne- og ungdomsorganisasjon
- Stiftelsen Skjærgårdsgospel

alle med 1 prosjekt hver.

Menigheter og bispedømmer:

- Bjørgvin bispedømmeråd
- Døveprostiet
- Møre bispedømmeråd med ACTA, NMSU, KFUK-M
- Stavanger bispedømmeråd
- Åsane menighet

alle med 1 prosjekt hver.

Andre kirkelige organer:

- IKO – kirkelig pedagogisk senter, 1 prosjekt og 1 samarbeidsprosjekt med KUN og KIFO
- KA – Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon i samarbeid med Teologisk fakultet (UiO), avdeling for kompetansehevede studier, 2 prosjekter
- KIFO, 1 samarbeidsprosjekt med KUN og IKO.

Forlag/internetselskap:

- Idéhospitalet /Verbum forlag, 1 prosjekt
- Kommunion/Gospelsearch, 1 prosjekt.

Kommentarer til tildelingen

Oversikten viser at man har lyktes med å få en rimelig god spredning i forhold til en rekke sentrale faktorer. Slik vi vurderer det, er alle de innvilgede prosjektene innenfor rammen av de tre fokusområdene som var tydeliggjort i utlysningen:

- Metode- og materiellutvikling
 - Prosjekter som bidrar til fagliggjøring av erfaringer i utviklingsarbeidet lokalt.
-

- Prosjekter for utvikling av trosopplæring for barn og unge med fysisk og psykisk utviklingshemming.

Det har også lyktes å få med nye aktører av institusjoner og organisasjoner, og prosjektene som er innvilget er spisset inn mot temaformuleringene i utlysningsteksten. Flere av prosjektene har også konfirmanter og ungdom i videregående skole som målgruppe.

Det er ikke mulig å påvise noen systematiske skjevheter i utvalget.

Ved tildelingen i 2005/2006 kom barne- og ungdomsorganisasjonene med i gruppen som kunne tildeles midler til utviklingsprosjekter.

I Styringsgruppas arbeid med budsjett for 2007, Sak 12/7 Tildeling av regionale og nasjonale utviklingsprosjekter, ble de såkalte "FOU-prosjekter i trosopplæringsreformen" kalt "kompetansenettverk," særlig vektlagt. Man ønsket prosjekter med større fokus på innhold og teori.

Tildelingen viser at sekretariatet ved denne utlysningen har lyktes bedre enn tidligere med å få utdanningsinstitusjonene inkludert og aktivert i arbeidet med reformen. Det kan som nevnt ha sammenheng med økte økonomiske rammer for prosjektene og kontaktmøter mellom sekretariatet og fakulteter, høyskoler o a.

Som før nevnt, er Norsk lærerakademi den eneste av de store kirkelige utdanningsinstitusjonene som ikke søkte. Av de utdanningsinstitusjonene som søkte, var det kun Det teologiske fakultet med 4 søknader, Mediehøgskolen Gimlekollen med 1 søknad, og Diakonhjemmet Høgskole – avdeling for diakoniutdanning med 1 søknad, som ikke fikk innvilget noen søknader.

Det teologiske Menighetsfakultet, KA - kirkelig arbeidsgiver og interesseorganisasjon og IKO – kirkelig pedagogisk senter har fått innvilget mer enn ett prosjekt.

Mange av prosjektene har som mål å skape møtepunkt mellom ulike grupper i kirken, f eks foreldre, frivillige og ansatte, og i noen av prosjektene finner vi "nettverksgruppemetodikken", møte mellom akademisk kompetanse og lokal kompetanse.

Gjennom de regionale og nasjonale prosjektene får utdanningsinstitusjonene en mer aktiv rolle i trosopplæringen. De bidrar ved sin kompetanse til en fagliggjøring av emner og innholdskomponenter i trosopplæringen.

5.5.4 Oppfølging og rapportering

Etter vår vurdering har sekretariatet utviklet gode administrative rutiner for oppfølging og rapportering. Nye prosjektledere blir invitert til de nasjonale oppstartssamlingene. De nasjonal og regionale prosjektene har

også sin kontaktperson i sekretariatet. Det er mange prosjekter å følge opp for de tre i sekretariatet som følger opp disse prosjektene, samt et stadig økende antall menighetsprosjekter.

Den viktigste oppfølgingen fra sekretariatets side skjer gjennom oppfølgingsamtale på telefon etter at årsrapportene blir sendt inn 1. mars.

Det er ikke utviklet digitale rapporteringsverktøy for de regionale og nasjonale rapportene. Rapportene sendes i dag inn på e-post. Det hadde vært nyttig om også de 77 nasjonale og regionale prosjektene hadde kunnet bruke det samme rapporteringsverktøyet som menighetsprosjektene og mentorene. Slik kunne sekretariatet og forskere ha bedre mulighet til å oppsummere erfaringer på tvers i forsøket, finne tendenser i materialet og bearbeide den lærdommen som er gjort i prosjektene.

De 15 årsrapportene vi har lest for 2006, vitner om stor entusiasme, stort mangfold og mange spennende prosjekter. Her er det mange som har fått mye ut av de midlene de har fått til rådighet, bl.a. i form av artikler, materiell, leirer og seminarer.

Årsrapportene viser stor grad av refleksjon over det forsøks- og utviklingsarbeidet som de står midt oppe i, og svært mange har levert bidrag til Ressursbanken.

Noen av prosjektene har inngått avtale med forlag om publisering, og kan bare i begrenset grad bidra med stoff på nettsidene til www.storstavalt.no.

Andre igjen har lagt ut ressurser på nett og sendt ut materiell til alle landets menigheter. Slik tydeliggjøres det at erfaringer som er gjort i forsøkene, kommer alle menighetene i Den norske kirke til gode.

På nasjonale samlinger i regi av Trosopplæringssekretariatet har man også brukt fagpersoner som har delt erfaring og kunnskap med utgangspunkt i de nasjonale og regionale prosjektene

I 2005 var det planlagt nettverk for regionale og nasjonale prosjekt som arbeidet med beslektede tema. I de årsrapportene vi har lest, finner vi også prosjektledere som ber sekretariatet bidra til at de kan kobles sammen med menighetsprosjekt og andre som jobber med tilsvarende tema som dem. Vi har forståelse for at sekretariatet ikke har sett seg i stand til å organisere dette, men mener like fullt at det hadde vært en viktig oppgave.

Det foregår et omfattende forsøks- og utviklingsarbeid der de nasjonale og regionale prosjektene har bidratt til aktivisere mange ulike aktører i reformarbeidet som barne- og ungdomsorganisasjonene og utdanningsinstitusjonene. Det kan vises til mange konkrete og spennende resultater i

form av artikler, materiell og ulike typer samlinger. Dette har stor betydning for utvikling av reformen og for kompetanseheving på trosopplæringsfeltet hos de ulike aktørene.

Vi vil likevel stille spørsmål ved om man har i tilstrekkelig grad har benyttet seg av muligheter til å legge føringer for styring av de nasjonale og regionale prosjektene for å ”utvikle en sammenhengende trosopplæring,” slik at de nasjonale og regionale prosjektene mer kunne ha fungert som en støttestruktur i reformarbeidet.

5.6 Sammenfatning – momenter for veien videre

Med bakgrunn i de vurderingene som er gjort gjeldende foran, vil vi sammenfatte noen sentrale punkter og peke på mulige veier videre.

- Mentortjenesten fungerer nå i all hovedsak som en integrert og viktig del av forsøks- og reformarbeidet. Den veiledningen som her utøves, bidrar til ivaretagelse av en rekke sentrale funksjoner i prosjektarbeidet, og oppleves av medarbeiderne gjennomgående som et meget verdifullt element i trosopplæringsreformens støttestruktur.

- Det er nedlagt et betydelig arbeid med å klargjøre mentorrollens egenart og rekruttere kvalifiserte personer inn i denne tjenesten. Det arbeidet som her er gjort, har på mange måter karakter av pionerarbeid. Det samme gjelder for den praktisk utøvelse av mentor- arbeidet. Man introduserer her en type veiledning som er ny og langt på vei uprøvd i kirkelig sammenheng. Dette har gitt mange og krevende utfordringer.

Det er grunn til å gi honnør både til ledelsen av mentortjenesten og et stort mentorkorps for måten man har møtt disse utfordringene på.

- Ennå gjenstår det flere områder der det er nødvendig å arbeide videre med sikte på ytterligere styrkning av kvaliteten i mentor-tjenesten.

Dette gjelder med tanke på tjenestens innholdsside, særlig arbeidet med å klargjøre mentors kvalifikasjoner, prioriteringen av mentors arbeidsoppgaver, avgrensningen av relasjoner og roller inn mot ulike aktører i prosjekt og menighet.

Men det gjelder også med tanke på videre avklaring av rammene for samhandling og rapportering mellom mentor, lokal prosjektledelse og den sentrale ledelse av reformarbeidet.

- Et forhold som må vies særlig oppmerksomhet, er mentors ansvar og bidrag når det gjelder systematisering, skriftliggjøring og videreformidling av de erfaringene som gjøres i det enkelte prosjektet.
-

Kvaliteten på dette arbeidet er av vital betydning med tanke på helhet og samordning av reformarbeidet, og videreføringen av dette etter avsluttet forsøksperiode.

- Spørsmålet om videreføring av mentortjenesten er blitt reist fra mange ulike aktører innenfor reformarbeidet. De erfaringer vi har gjort i møte med et mentorkorps med bred faglig kompetanse, mye kirkelig erfaring og sterk motivasjon for oppgaven, gjør det nærliggende å følge opp dette spørsmålet.

Etter vår vurdering bør det alvorlig overveies om mentortjenesten skal videreføres som en fleksibel og strategisk viktig form for veiledning i vår kirke. Det er hevet over tvil at der mentorveiledningen fungerer etter sin intensjon, styrker den kvaliteten både i kirkelig arbeid og i kirkelig personalforvaltning.

- Det foregår et kreativt og viktig utviklingsarbeid gjennom de nasjonale og regionale prosjektene. Man har lyktes med å involvere mange ulike aktører innenfor et bredt spekter av sammenhenger i Den norske kirke. Både barne- og ungdomsorganisasjonene og de fleste kirkelige utdanningsinstitusjonene bidrar aktivt inn i reformen gjennom disse prosjektene.
- Vi observerer en glidende overgang mellom det som defineres som kompetansenettverk og som regionale og nasjonale prosjekt. Til en viss grad ivaretar de nasjonale og regionale prosjektene mange av intensjonene i kompetansenettverk.

Disse prosjektene kan likevel ikke erstatte kompetansenettverkes hovedoppgave: arbeidet med å samle og bearbeide de mange "tråder" fra det omfattende forsøksarbeidet i et samspill mellom prosjektsekretariat og ulike fagmiljø i kirke og samfunn.

- Styringsgruppa bør sterkt overveie å nedsette en faglig rådgivningsgruppe med representanter fra institusjonene for systematisering og planmessig fagliggjøring av resultatene fra utviklingsprosjektene. Målsettingen er å etablere et samarbeid og interesse for fagfeltet som vil være en drivkraft for fagutvikling på permanent basis.
- Det er beklagelig at en av kapasitetsmessige grunner ikke har fulgt opp føringene fra visjonsdokumentet *En lærende kirke* om å nedsette flere nettverksgrupper. Det er budsjettet 1 mill kroner til dette formålet i år som en av denne grunn muligens ikke kan få benyttet.
- Sekretariatet har utviklet gode rapporteringsverktøy. Det finnes nå tusenvis av rapporter som er tilgjengelig, og hundrevis av mennesker som sitter inne med verdifull erfaring om et historisk forsøksarbeid i kirken.

Dette materialet må benyttes på en planmessig måte gjennom et analyserende utenfraperspektiv. Etter vår vurdering er det ikke gjort nok for å ivareta dette anliggende så langt.

Det blomstrer mange vakre blomster på mange ulike steder. Skal det utvikles kunnskaper om *hvorfor* blomstene blomstrer, og *hva fellesskapet kan lære* av dette, kreves det nok et sterkere grep om arbeidet med oppsummering og sammenfatning.

6 Overgang fra mange lokale forsøk til varig reform

Dette kapitlet er skrevet av Sverre Dag Mogstad og Otto Hauglin.

Overgangen fra de mange lokale forsøk til varig reform har reist og reiser fortsatt en rekke spørsmål og utfordringer. I dette kapitlet vil vi konsentrere oppmerksomheten om følgende to sammenvevde prosesser:

- Utvikling av en ny plan for trosopplæring i Den norske kirke
- Overgangen fra forsøks- og prosjektfase til implementerings- og driftsfase

Vi har både i *Underveisrapport 1* og *2* beskrevet flere av de spørsmålene og utfordringene som er knyttet til disse prosessene og pekt på nødvendigheten av avklaringer. Spørsmål knyttet til disse prosessene har også vært behandlet av styringsgruppa, prosjektsekretariatet, Kirkerådet og Kultur- og kirkedepartementet.

Dette kapitlet inneholder en logg over tiltak og beslutninger og over hvordan ulike instanser har forholdt seg til disse spørsmålene og utfordringene.

I forlengelsen av redegjørelsen gir vi våre vurderinger og peker på hva det gjenstår å ta stilling til.

6.1 Stortingets forutsetninger

Verken i:

- Innst. S. nr. 200 (2002-2003), eller
- Stortingsdebatten 27 mai 2003

er det uttrykt eksplisitt hvordan overgangen fra den femårige, prosjektbaserte forsøksperioden til den varige driftssituasjonen skal foregå, bortsett fra at midlene til reformen skal trappes opp over en fem- til tiårsperiode til et nivå på 250 mill kroner pr år.

Det uttales videre fra stortingskomiteen at erfaringene fra og evalueringen av forsøksperioden skal avklare de framtidige stillingsbehovene.

Det uttrykkes også en viss usikkerhet knyttet til om bevilgningene til trosopplæring etter forsøksperioden skal legges inn i rammeoverføringene til kommunene, mens det er enighet om at det skal være full statlig finansiering.

Komiteen er endelig opptatt av at reformen skal ha en sterk lokal forankring og utvikles i den enkelte menighet. Spørsmålet om utvikling av en felles plan for trosopplæring etter forsøksperioden reises ikke, og det finnes ingen henvisning i komitèmerknadene til den gjeldende plan for dåpsopplæring fra 1991.

Slik sett ligger det få eller ingen føringer i Stortingets behandling for hva som skal skje etter forsøksperiodens utløp

6.2 Vurderinger fra evalueringen

På et relativt tidlig tidspunkt, i 2005, pekte vi på at en rekke spørsmål og temaer knyttet til overgang fra forsøk til varig reform burde settes på dagsordenen.

Vi gjentok påpekningen i 2006 og listet opp mer konkret hvilke temaer som hørte med i denne sammenheng.

6.2.1 Vurderinger i Underveistrapport 1

Allerede i *Underveistrapport 1*, se pkt. 8.5, tok vi opp spørsmålet om hvordan erfaringene fra de mange forsøkene kunne formuleres som generalisert kunnskap med sikte på en mer systematisert plantenkning for trosopplæring i Den norske kirke:

Den desentraliserte reformstrategien som strengt tatt sier at reformen består av en lang rekke lokale forsøk kombinert med en spredning av erfaringene, må suppleres med noen andre sentrale strategiske grep.

Det vil for det første være nødvendig å gå gjennom alle de aktuelle læringsarenaene for å sikre at de ligger til rette for gode læringsprosesser, erfaringsutveksling og oppsummeringer, såkalt enkelkretslæring, jfr kap 3.

Det vil for det andre være nødvendig å bygge ut eller forsterke læringsarenaer som kan aggregere den lokale læringen, generalisere de ervervede kunnskapene og utvikle ny tenkning om trosopplæring for vår tid i Den norske kirke, såkalt dobbelkretslæring, jfr også her kap 3.

Endelig vil det være nødvendig allerede nå å planlegge hvordan man skal, evt hvem som skal ha ansvar for å arbeide med utvikling av en mer systematisert plantenkning for trosopplæringen i Den norske kirke. De førende grunnlagsdokumentene er ikke klare på hvordan overgangen fra forsøk til reform skal foregå. Like fullt må det gjennomtenkes hvorvidt det skal utvikles en ny plan for trosopplæring som

avløses gjeldende, men ikke særlig aktivt fungerende plan for dåpsopplæring fra 1991.

Og selv man bare er inne i forsøkets andre år, er det kort tid til 2008/2009 dersom en tenker seg at overgangen til en ny, varig reform av trosopplæringen skal komme relativt umiddelbart etter forsøksperiodens avslutning.

6.2.2 Vurderinger i Underveisrapport 2

Året etter, i 2006, pekte vi på nytt på hvilke temaer som hørte med i en gjennomtenkning og planlegging av overgangen og gjentok at tiden var knapp.

I *Underveisrapport 2*, se pkt 8.4, viste vi videre til at styringsgruppen hadde behandlet en langtidsplan for overgang fra prosjektfase til driftsfase. I forlengelsen av denne behandlingen utarbeidet sekretariatet en prosjektplan for prosjektfasens siste halvdel og en plan for hvordan og når problemstillingene knyttet til overgang mellom prosjektfase og varig reform skulle behandles.

I den forbindelse konkluderte vi med at sekretariatet etter vår vurdering hadde identifisert alle de relevante problemstillingene. Videre formulerte vi en rekke forhold knyttet til problemstillingene som det hastet med å få avklart:

Vi peker særlig på følgende forhold knyttet til noen av de identifiserte problemstillingene:

- *Å generere læring ut fra prosjektets erfaringer representerer et betydelig arbeid hvor ordninger og arenaer begynner å komme på plass, men hvor læring ut over oppsummering av konkrete prosjekterfaringer kanskje krever sterkere virkemidler enn erfaringsdatabaser og kompetansenettverk*
- *Arbeidet med et nytt læreplanverk for kirkens trosopplæring vil, dersom det skal være klart innen det aktuelle tidspunkt, måtte påbegynnes umiddelbart og parallelt med oppsummering av læring fra prosjektet. Det må avklares hvordan arbeidet skal organiseres, og en slik plan vil måtte behandles på Kirkemøtet, helst i 2008.*
- *Avklaring av hvilke ressurser som skal stilles til disposisjon og hvordan den økonomiske støtte til kirkens trosopplæring skal kanaliseres etter den innledende 5-årsfasen krever politisk avklaring både med departement og storting. En slik avklaring bør senest foreligge i forbindelse med behandling av statsbudsjettet for 2009 som utarbeides og behandles i 2008. Hvorvidt Stortinget før en slik behandling i budsjettsammenheng også vil drøfte resultatene fra*

forsøksperioden i en egen stortingsmelding vil også måtte avklares på politisk nivå

- *Overgang i prosjektmenigheter til driftsmodus krever bl a avklaring av om de stillinger som er opprettet i forsøksperioden, og som i alt vesentlig er faste stillinger, skal fortsette eller om det vil måtte skje en konvertering til et normalt stillingsmønster hvor kompetansekrav og stillingstyper må utredes. Også en slik avklaring av normalt stillingsmønster vil måtte foretas av Kirkemøtet, senest i 2008*
- *Innføring av reformen i menigheter som ikke har vært prosjektmenigheter synes umiddelbart noe enklere, gitt nytt læreplanverk, nytt stillingsmønster og ny finansieringsordning. Det som imidlertid foreløpig er uklart er i hvilken grad disse menighetene, uten forsøksstøtte, har tatt reformen på "forskudd" eller om de vil trenge kompetanseutvikling, veiledning og annen støtte. Det siste er overveiende sannsynlig.*
- *Rekruttering til nye stillinger innenfor trosopplæring vil måtte bygge på omfattende avklaringsprosesser med utdanningsinstitusjonene for å fastlegge utdanningskrav og utdanningsinnhold*
- *Kompetanseøkning i form av etter- og videreutdanning på bred basis vil nødvendigvis være en helt sentral støttefunksjon ved en permanent implementering av reformen, og vil involvere en rekke aktører*
- *Strukturelle støttefunksjoner på regionalt og nasjonalt plan vil overveiende sannsynlig være både en fornuftig og nødvendig investering for å sikre at så vel de tidligere prosjektmenigheter som de øvrige, f eks har tilgang til en mentorordning.*

Selv om sekretariatets plan for hvordan man skal arbeide med disse spørsmålene ennå ikke foreligger, er vi relativt trygge på at sekretariatet vil måtte forsterkes med mer og kanskje andre typer ressurser for å kunne møte disse oppgavene.

Denne vurderingen hviler på forutsetningen om at styringsgruppen og sekretariatet skal arbeide med disse spørsmålene. Hittil har det vært rimelig klart at de skal vie seg gjennomføring og oppsummering av forsøksperioden, men at det krever en avklaring, i første rekke med Kirkerådet, hvorvidt de også skal ha ansvar for den mer omfattende "rigging" av den permanente Trosopplæringsreformen."

6.3 Styringsgruppas behandling

Styringsgruppa har både i 2005, 2006 og 2007 behandlet spørsmål knyttet til overgang fra forsøk til varig reform.

Et gjennombrudd i behandlingen kom da styringsgruppa i desember 2006 påtok seg ansvaret for å koordinere arbeidet med å utvikle en ny plan for trosopplæring i Den norske kirke.

6.3.1 Styringsgruppas behandling i 2005 og 2006

I 2005 og 2006 ble spørsmål knyttet til overgang fra forsøk til varig reform behandlet i alt fire ganger:

- Første gangs behandling av langtidsplan for reformen i Sak 28/05 i desember 2005
- Andre gangs behandling i Sak 08/06 *Langtidsplan med overgang mellom prosjektfase og driftsfase* i mars 2006. I denne saken ble alle hovedspørsmål som overgangen reiser identifisert.
- Tredje gangs behandling i Sak 29/06.
- Fjerde gangs behandling i Sak 41/06 *Ny plan for kirkens trosopplæring* i desember 2006.

Styringsgruppa påtok seg ansvaret for å koordinere arbeidet med å utvikle en ny plan for trosopplæring i Den norske kirke og ba sekretariatet legge en plan for arbeidsprosessen.

Framdriftsplanen la opp til at ny plan skulle behandles på Kirkemøtet i november 2008.

6.3.2 Styringsgruppas behandling i 2007

I 2007 har saker knyttet til ny plan og overgang fra forsøk til reform hittil vært behandlet slik:

- I Sak 13/07 *Ny plan for trosopplæring* i mai 2007 vedtok styringsgruppa på bakgrunn av Kirkerådets behandling, se pkt 6.4, en toleddet prosess for arbeidet med plan for trosopplæring. På Kirkemøtet i 2008 skal hovedrapporten fra evalueringen og styringsgruppas sluttrapport behandles. Prinsipielle problemstillinger som hører hjemme i en generell del av en slik plan vil bli behandlet i sluttrapporten. På bakgrunn av Kirkemøtets behandling vil en samlet plan sendes til høring og behandles endelig på Kirkemøtet i 2009. Arbeidet med ny plan vil også bli koordinert med Kirkerådets arbeid med opplegg og implementering av de mange ulike planene som kommer fra Kirkemøtet.

Etter Kirkerådets avklaring av at styringsgruppa skal ha ansvaret for utarbeidelse av ny plan er prosjektsekretariatet bl a av den grunn styrket med tilsetting av tre medarbeidere.

- I Sak 14/07 *Overgang prosjekt, implementering og drift* i mai 2007 formulerte Styringsgruppa sin målsetting for håndtering av overgangsprosessen i tre punkter:
 - Identifisere og tydeliggjøre de sentrale hovedproblemstillingene for prosessen
 - Gi retning for hvordan og når de skal håndteres
 - Medvirke til gode og involverende prosesser for overgangsfasen.

Deretter gjennomgikk styringsgruppa status på de 11 hovedproblemstillingene knyttet til implementering av reformen, jf sak Sak 08/06:

- (1) Generering av læring
- (2) Ny plan for trosopplæring
- (3) Ressursbehov for realisering av reformen i hele kirken
- (4) Overgang fra prosjektfase til driftsfase i forsøksmenighetene
- (5) Innføring av reformen i menigheter som ikke har vært forsøksmenigheter
- (6) Utvikling av en samisk trosopplæring
- (7) Rekruttering av kvalifisert personell
- (8) Kompetanseutvikling i forbindelse med innføring av reformen.
- (9) Strukturelle støttefunksjoner
- (10) Profilering av trosopplæringen i det offentlige rom
- (11) Koordinering av implementeringsprosessen i forhold til andre kirkelige prosesser

6.4 Kirkerådets behandling

Det formelle ansvaret for å fastsette planer for kirkelig undervisning tilligger ifølge kirkeloven Kirkemøtet, mens det er Kirkerådet som har ansvaret for utarbeiding av planen.

I Sak KR 10/07 i februar 2007 vedtok Kirkerådet at styringsgruppa for trosopplæringsreformen skulle gis ansvaret for at det blir utviklet en ny plan for trosopplæring i Den norske kirke, og utvidet mandatet for gruppa i samsvar med dette.

Vedtaket om å legge ansvaret for planprosessen til styringsgruppa, var begrunnet med styringsgruppas grundige kunnskap om trosopplæringsreformen.

Samtidig ble det presisert at det i utviklingen av en ny plan skal være et nært samarbeid med sentrale kompetansesentra innen det religionspedagogiske miljø og et nært samarbeid mellom Kirkerådets sekretariat og trosopplæringssekretariatet.

6.5 Departementets behandling

Selv om Stortinget ved oppstart av Trosopplæringsreformen ikke ga noen føringer for overgangen fra forsøksperiode til varig reform, jf pkt 5.1 ovenfor, har Kultur- og kirkedepartementet etter hvert på flere måter bedt om at overgangen forberedes.

De viktigste initiativene er:

6.5.1 Brev fra Kultur- og kirkedepartementet til Kirkerådet

I brev av 6 desember 2006 til Kirkerådet skriver Kultur- og kirkedepartementet at 2008 er siste år i den femårige prosjektperioden for trosopplæringsreformen og at det i god tid før utgangen av 2008 må foreligge et tilstrekkelig og faglig underbygget beslutningsgrunnlag for reformens gjennomføring etter 2008.

I brevet ber departementet Kirkerådet om ha vurderinger og anbefalinger om følgende forhold knyttet til reformens videreføring og innretting:

- Vedr organisering:
 - Den sentrale kirkeledelsens ansvar og rolle
 - Bispedømmenes ansvar og rolle
 - Prinsipper for samarbeidsprosjekter mellom sokn og innen prostier
 - Videreføring av mentortjenesten
 - Videreføring av reformnettverk, erfaringsregistrering og erfaringsutveksling
 - Videreføring av faglig og pedagogisk nettverk
 - Vilkår for at reformen blir godt mottatt av begge kjønn
 - Modeller/forutsetninger for samarbeid med frivillige organisasjoner
 - Vilkår for landsdekkende gjennomføring
 - Vedr læringsmessig innhold:
 - Rammeplaner
 - Krav til læringsinnhold
 - Forholdet mellom rammeplaner og lokale planer
 - Behov for læringsmateriell
 - Ivaretagelse av kunst- og kulturperspektivet
-

- Krav til pedagogikk (didaktikk og metodikk)
- Vedr alderfaseinndeling og dimensjonering:
 - Inndeling i aldersfaser
 - Vekting av fasene
 - Prinsipper for evt prioritering
 - Dimensjoneringsnorm (timer) for opplæringen

Departementet minner om målet om en opptrapping til 250 mill kr pr år, og peker på at Kirkerådets vurderinger kan få betydning for budsjett-opplegget for 2008.

6.5.2 Departementets arbeid med St.prp. nr. 1 for 2008

Som en forberedelse til forslaget til statsbudsjettet for 2008 har departementet bedt Kirkerådet å gi dokumentasjon om en lang rekke forhold.

Departementet ønsker å bruke denne dokumentasjonen for å gi en bred statusrapport om reformen i budsjettforslaget.

Dette kan også innebære at det allerede i behandlingen av statsbudsjettet for 2008 vil skje en avklaring på vesentlige punkter knyttet til overgangen til varig drift

6.6 Vurderinger

6.6.1 Generell vurdering

For det første noterer vi med tilfredshet at arbeidet med planlegging, avklaring av rammer og tilrettelegging for overgangen fra forsøk til permanent reform er kommet godt i gang. Alle sentrale aktører har fattet de nødvendige beslutninger og de nødvendige ansvarsforhold er avklart.

Vi tror imidlertid at arbeidet med avklaring og tilrettelegging kan bli svært krevende, både fordi det blir nødvendig med relativt mange parallelle prosesser, og fordi forsøksvirksomheten skal fortsette med full kraft og avsluttes samtidig som hovedtyngden av overgangsspørsmålene står på dagsorden.

Vi vil også uttrykke støtte til at man har valgt å behandle ny plan for trosopplæring i Den norske kirke på Kirkemøtet i to omganger, med en prinsipiell, retningsgivende behandling i 2008 og en endelig behandling i 2009. Den opprinnelige tanken om å ha den avsluttende behandlingen i 2008 ville medført nesten uforsvarlige prosesser.

For det andre er det vår oppfatning at de problemstillingene som styringsgruppa har identifisert i forbindelse med implementering av reformen dekker de vesentligste spørsmålene og områdene som må avklares.

Samlet sett bør styringsgruppe og sekretariatet ha ros for sitt arbeid hittil med disse spørsmålene. Arbeid er satt i gang på en rekke områder som vil kunne føre til en lettere overgang fra forsøk til varig drift.

På en del andre områder av stor betydning gjenstår mye, blant annet en politisk avklaring av de varige økonomiske rammene for reformen, og vanskelige avveininger knyttet til takten på reformimplementeringen

Våre mer konkrete vurderinger, som følger i de kommende punkter, er i hovedsak knyttet til de 11 hovedproblemstillingene som styringsgruppa har identifisert

6.6.2 Generering av læring på grunnlag av forsøks- og utviklingsarbeidet

Det er satt i gang en rekke tiltak med sikte på generering av læring, mange av dem ressurskrevende. Rapporteringssystemet er videreutviklet, men rapportørene sliter fortsatt med å skrive gode tiltaks- og årsrapporter. Problemet er først og fremst knyttet til å skriftliggjøre mål, innhold og metode.

Vi støtter derfor det pågående arbeid med å forbedre skjemaene for årsrapporter fra de lokale forsøkene, slik at rapporteringen fra 2007 kan forbedres på disse punktene.

Videre mener vi at det ennå mangler noen grep for å kunne si at man har et tilfredsstillende rapporteringssystem fra de nasjonale og regionale utviklingsprosjektene

Prosjektsekretariatet skal ha ros for den oppmerksomheten som er gitt rapportering, prosjektdatabase o.l.. Når dette er sagt, vil vi også presisere at selv om forsøkene er fulgt med en forskningsbasert evaluering, er dette ikke det samme som en forskningsbasert generering av kunnskap basert på enkelttiltakene i reformen.

Vi savner fortsatt sentrale grep som kan ivareta en forskningsbasert skriftliggjøring av generell kunnskap som bygger på erfaringene og refleksjonene fra de mange enkeltforsøk i reformen. Flere av de igangsatte faglige prosjektene vil kunne ivareta enkelte sider av dette arbeidet. Men det mangler fortsatt sentrale grep som ivaretar helheten.

6.6.3 Fremdriftsplan for ny plan

Arbeidet med en ny plan skal koordineres med Kirkerådets arbeid med opplegg og implementering av de mange ulike planene som kommer fra Kirkemøtet. På grunnlag av de vedtak som er fattet foreligger det i dag følgende fremdriftsplan for overgangen fra forsøk til varig reform:

- På Kirkemøtet i 2008 skal hovedrapporten fra evalueringen og styringsgruppas sluttrapport behandles. Prinsipielle
-

problemstillinger som hører hjemme i en generell del av en slik plan skal behandles i styringsgruppas sluttrapport.

- På bakgrunn av Kirkemøtets behandling skal en samlet plan utarbeides i perioden november 2008 – januar 2009.
- Høringsprosess i Den norske kirke fra januar til april 2009.
- Planen bearbeides på grunnlag av hørings svarene i perioden april – juni 2009.
- Planen behandles i Kirkerådet i juni 2009
- På Kirkemøtet i 2009 skal den endelige planen behandles.

Styringsgruppa har vedtatt en ambisiøs fremdriftsplan. Etter vår mening er saksgangen dekkende med hensyn til de parter som bør trekkes inn i arbeidet med å utvikle en ny plan. Problemene er mer knyttet til om det er nok tid til å få bearbeidet og brukt erfaringsmaterialet fra forsøkene og fra de faglige prosjektene som er iverksatt.

Med den vedtatte fremdriftsplanen er det meningen at styringsgruppas sluttrapport skal utarbeides og ferdigstilles parallelt med hovedrapporten fra Arbeidsfellesskapet.

Siden det er meningen at styringsgruppens rapport skal inneholde grunnlagstenkningen for generell del av en ny plan, vil det imidlertid være vanskelig å trekke veksler på hovedrapporten for evalueringen i denne fremstillingen. Delrapport 4 og Delrapport 5, se pkt 2.1.4, vil imidlertid foreligge.

Flere av de faglige prosjektene vil heller ikke kunne levere sine sluttrapporter før styringsgruppas sluttrapport skal ferdigstilles, og de vil derfor ikke kunne få innvirkning på behandlingen av planens generelle del.

6.6.4 Ressurser

Styringsgruppa foreslår at det vurderes om en skal lage en egen utredning om dette temaet som en del av reformens sluttrapport. Vi støtter denne tanken av flere grunner. Vi mener også at styringsgruppa bør vurdere om ikke denne utredningen bør komme før sluttrapporten.

Spørsmålet om stillinger kommer til å bli et av de sentrale spørsmålene ved overgang til varig reform. Det er lite sannsynlig at stillingsdekningen i forsøksperioden vil kunne videreføres når alle menighetene etter hvert skal inkluderes i reformen med fullskalaopplegg for alle døpte fra 0-18 år.

Stillings spørsmålet involverer derfor spørsmålet om størrelsen på de økonomiske ressursene som blir stilt til disposisjon, men også spørsmål om stillingsstørrelser. For å unngå alt for mange deltidsstillinger kan det

derfor bli aktuelt med tilsetninger og organisering på tvers av menighetsgrenser, se også pkt 6.6.5 og 6.6.6.

6.6.5 Overgang fra prosjektfase til driftsfase i forsøksmenighetene

Styringsgruppa har pekt på sentrale problemstillinger i forbindelse med overgang fra forsøksfase til driftsfase. I den forbindelse vil vi særlig understreke fire utfordringer:

- Bare et fåtall av forsøksprosjektene har forsøkt ut et reelt fullskalaopplegg fra 0-18 år med en dimensjoneringsnorm på 315 timer. Dette gjelder selvsagt enfase- og flerfaseprosjektene, men også enkelte av fullskalaprojektene, se pkt 2.2.1. Dette betyr at også de fleste av de nåværende forsøksprosjektene står overfor de samme utfordringene som menigheter som ikke har drevet forsøk. Dessuten regner vi med at prosjektorganiseringen avvikles og det vil være de ordinære råd og stillinger som skal legges til rette for driftsfasen.
 - Mange av forsøksprosjektene er basert på et samarbeid mellom flere menigheter eller prestegjeld. Grunnene til dette er i all hovedsak at den enkelte menighet vil være for liten til å gjennomføre tiltakene, særlig for de øverste alderfasene. Spørsmålet om opprettelse av tjenlige varige enheter på tvers av menighetsstrukturen vil derfor måtte reises. Fellestrådsnivået vil ikke uten være det riktige nivået, muligens kan prostnivået i mange tilfeller være mer hensiktsmessig. Slike tverrgående enheter vil måtte inkludere både økonomiske, administrative og stillingsmessige sider, og prosessen med å finne fram til tjenlige nivåer må startes relativt raskt.
 - Selv om det synes umiddelbart opplagt tror vi likevel det bør diskuteres og avklares om alle enfase- og flerfaseprosjekter umiddelbart etter overgang til driftsfasen skal gjøres om til fullskalamenigheter. Det vil i så fall måtte skje på bekostning av takten på innføring av reformen i full skala i menigheter som ikke har vært forsøksmenigheter, noe som vil kunne oppleves som urettferdig av enkelte.
 - I bortimot alle forsøksprosjektene er tilsettingene i prosjektstillingene faste tilsetninger. Videre er tilsettingene dimensjonert og utformet ut fra de spesielle forsøksiltakene som skal gjennomføres. Ved overgang til varig reform kan det være et behov for å gjennomtenke stillingsstrukturen på nytt, noe som kan være komplisert med personer tilsatt fast for å ivareta spesielle oppgaver i en forsøksfase.
-

6.6.6 Innføring av reformen i menigheter som ikke har vært prosjektmenigheter

Innføring av reformen i menigheter som ikke har vært prosjektmenigheter, vil være en av de største utfordringene ved overgang til varig drift. Rapporten om hva som har skjedd i slike menigheter vil foreligge høsten 2007 som en del av *Delrapport 4*. Denne rapporten vil kunne gi noe informasjon til hjelp for overgangen.

Men det er viktig at sekretariatet snarest identifiserer de viktigste problemstillingene for disse menighetene, og at en begynner med å forberede disse menighetene på overgangen med et realistisk bilde av hva en kan forvente av ressurstilgang.

Det er særlig to forhold vi tenker på:

- Også her vil spørsmålet om samarbeid mellom menigheter og etablering av enheter for ivaretagelse av mulighetene til å realisere et fullskalatilbud på en realistisk måte dukke opp, se pkt 5.6.5. Med de geografiske og kvantitative ulikheter som finnes, med mange små menigheter kombinert med store avstander vil det være bortimot utenkelig at menighetsnivået i alle norske menigheter på egen hånd kan utvikle tilbud som omfatter alle faser.
- Siden det først vil være en full opptrapping av midler til realisering av reformen i 2014, blir det helt sentralt å avklare hvordan en slik opptrapping skal foregå.

Som nevnt tror vi det vil være uheldig å la alle de nåværende forsøksprosjektene komme i første pulje. Videre vil vi råde fra å innføre en søknadsordning i likhet med den man har hatt i forsøksperioden. Så mange menigheter har i flere år lagt ned mye arbeid i søknader som har medført avslag, noe som har skapt en lett forståelig frustrasjon. Denne bør man søke å unngå i implementeringsfasen.

En avklaring av prinsippene for opptrapping henger nøye sammen med hvilke økonomiske rammer som kan påregnes og til en viss grad av stillingsstruktur og kompetansekrav.

6.6.7 Utvikling av samisk trosopplæring

Arbeidsfellesskapet arbeider med en egen rapport om samisk trosopplæring. I *Delrapport 6* vil det bli lagt vekt på grunnlagsspørsmål knyttet til utvikling av en samisk trosopplæring.

Rapporten vil foreligge våren 2007.

6.6.8 Rekruttering og kompetanseutvikling av kvalifisert personell

Rekruttering av kvalifisert personell vil bli en viktig sak ved overgang til varig drift. Et problem er knyttet til å få god kompetansespredning på lokalt nivå. Et annet er spørsmålet om stillingsstruktur og kvalifikasjonskrav.

Forslaget om å utvikle en helhetlig modell eller et system for kompetanseutvikling i kirken er god. Samtidig vil vi påpeke at det er viktig at kompetansespørsmålene løses i nært samarbeid med utdanningsinstitusjonene.

6.6.9 Strukturelle støttefunksjoner

Det er vår vurdering at mentorordningen ikke bare har vært en nyvinning for kirken, men at den også har vært nødvendig for hele forsøksprosjektet, jfr. kap. 5.

Vi vil på det sterkeste anbefale at ordningen med mentorer i gjennomføring av trosopplæringstiltak fortsetter over i driftsfasen. Vi er derimot usikker på om det er mulig å utvikle en mentorordning som skal være felles for implementering og drift av alle de kommende planer i kirken.

Muligens vil mentorordningen måtte endre karakter, f eks være obligatorisk i en innføringsfase for ny plan, deretter bli en tilgjengelig ressurs, f eks på bispedømmenivå.

6.6.10 Trosopplæring i det offentlige rom

Sekretariatet har vært meget flink til å markedsføre reformen i det offentlige rom. På en positiv måte er trosopplæring blitt en "merkevare" i samfunnet og i kirken.

Den pågående drøfting om hvordan dette skal følges opp i driftsfasen er god og konstruktiv. Vi tror at det f eks kan være klokt å gjennomtenke om en skal benytte samme navn og symbolbruk som i forsøksfasen. *Størst av alt* med tilhørende visuell profil blir av de fleste sterkt forbundet med forsøksprosjektene og de fem første årene.

En eventuell relansering av Trosopplæringsreformen som varig reform må gis en visuell profil ut fra et mål om å gjøre trosopplæring like selvsagt og normalt for det store flertallet av barn, unge og deres foreldre som dåp og konfirmasjon har vært og fremdeles er.

6.6.11 Koordinering av implementeringsfasen i forhold til andre kirkelige prosesser

Selv om vi ser nødvendigheten av å koordinere implementeringen av reformen med andre kirkelige prosesser, blant annet for å unngå

overbelastning av menighetene over en kort periode, er vi noe kritiske til en for sterk koordinering. Vi mener at en slik koordinering kan føre til for raske prosesser på flere viktige områder. Vi er også spørrende til om det er mulig kompetansemessig å gjennomføre såpass ulike prosesser samtidig.

Vi har forstått at Styringsgruppa tar sikte på snarest å avklare med Kirkerådet hva en slik koordinering innebærer og støtter det. Dog vil vi understreke betydningen av å gi innføring av Trosopplæringsreformen størst prioritet blant planprosessene som skal implementeres, først og fremst for å holde tempoet i gjennomføringen av den store utfordring det er å ta i bruk den historiske gave som Stortinget ga Den norske kirke i 2003.

7 Sentrale problemstillinger og utfordringer – mot slutten av forsøksperioden

Dette kapitlet er skrevet av Otto Hauglin.

Kapitlet oppsummerer kortfattet hva vi ser som de sentrale problemstillingene og utfordringene, nå og fram mot avslutningen av forsøksperioden.

Også i de foregående kapitlene vil man finne slike vurderinger; i dette kapitlet legger vi vekt på de generelle og overordnede problemstillingene.

7.1 Kort tilbakeblikk

I Underveisrapport 2 pekte vi på noen utfordringer som vi mente at de ansvarlige for gjennomføring av Trosopplæringsreformen burde drøfte og evt. treffe tiltak i forhold til.

Vi pekte særlig på:

- Kriterier for utvelgelse av lokale forøk hvor vi understreket at en burde søke så sterkt som mulig å fastholde forsøks-, utviklings- og utprøvningspreget på de fem første årene gjennom hele denne perioden.
Vi har merket oss at tildelingen for 2007 et stykke på vei i møtekommer dette og at det ikke blir satt i gang nye forsøksprosjekter i 2008. Vi tror at dette er et klokt standpunkt og at alle er tjent med å skille relativt klart mellom forsøks- og utviklingsfasen på den ene siden og implementerings- og driftsfasen på den andre.
 - Behovet for et klarere fokus på måloppnåelse og tiltakenes innhold. Vi understreket betydningen av at rapporteringen ble dreid mer mot mål, teologi og tenkning om innhold, slik at den ikke bare omfatter rammer, tiltak, oppslutning og vurdering av vellykkethet.
Det springende punktet vil være hvorvidt man lykkes med å lage et opplegg for rapporteringen for 2007, som i praksis blir den siste i forsøksperioden, der fokus dreies mer og mer mot den læring som er ervervet gjennom hele perioden, og mot den innholdsmessige resultatoppnåelsen; hvordan man har lykkes med å etablere en trosopplæring inn i vår tid, inn i dagens barne- og ungdomsvirkelighet.
 - Behovet for et fastere grep på forsøkets støttestruktur.
-

Vi har uttalt oss bortimot entydig positivt om det mentorrolle man har lykkes i å få på plass, og fastholder det.

Vi har imidlertid hittil vært noe mer skeptisk til hvordan de relativt store investeringene som er gjort i kompetansenettverk og regionale og nasjonale utviklingsprosjekter har gitt avkastning inn mot den varige reformsituasjonen. Vi er åpen for at det ennå kan foregå en innhøstning som fullt ut forsvarer investeringene, men avventer utviklingen i resten av 2007 og i 2008.

- Forberedelse av overgang fra forsøk til varig reform.

På dette punktet mener vi at så vel departement som Kirkeråd, styringsgruppe og prosjektsekretariat har festet grepet og identifisert oppgavene, men vi er ennå ikke sikre på om de ulike aktørene og ansvarlige instansene fullt ut har innsett hvilke utfordringer overgangen, spesielt implementeringsfasen, representerer, med svært mange krevende og til dels sammenvevde parallelle prosesser.

7.2 Avslutning av forsøksfasen

7.2.1 Resultater

Vi tror at man bare har kommet et stykke på vei i retning av å dokumentere og analysere resultatene av forsøksvirksomheten og at det gjenstår en del arbeid på dette området mot slutten av perioden, spesielt når det gjelder årsrapporten fra menighetsprosjektene for 2007.

I streng forstand burde resultatene måles mot målene for reformen:

Vi skal utvikle en systematisk trosopplæring som fremmer kristen tro, gir kjennskap til den treenige Gud og gir hjelp til livstolkning og livsmestring for alle i alderen 0-18 år uansett funksjonsnivå, med en dimensjoneringsnorm på 315 timer.

Å anvende disse målene direkte i en resultatrapportering er dels prinsipielt betenkelig, men i første rekke praktisk og metodisk vanskelig.

F eks er det nødvendig å legge til grunn at ordinære samfunnsvitenskapelige tilnærminger ikke er særlig godt egnet til å avgjøre hvorvidt tiltakene har gitt effekter av typen *kjennskap til den treenige Gud og hjelp til livstolkning og livsmestring*.

Dels er bruker- eller deltakerundersøkelser for å observere denne type virkninger svært komplisert og i praksis umulig med barn som respondenter. Dessuten vil virkninger av denne art kunne være resultat av mange forhold og først vise seg etter lengre tid. I noen grad vil case-studiene kunne nærme seg å vurdere denne type virkninger, men disse omfatter bare et begrenset antall forsøksprosjekter.

Vårt råd er derfor at en når det gjelder resultater av type individuelle effekter på lengre sikt, ikke søker å lage rapporteringssystemer for å måle dette, men i stedet konsentrerer seg om å vurdere tiltakenes utforming, innhold, kvalitet og sammenheng, samt oppslutning.

Men selv om det ikke vil være mulig å måle denne type effekter, mener vi like fullt at det ennå er en god del som kan gjøres når det gjelder å raffinere rapporteringen for 2007, særlig på følgende punkter:

- Teologisk og religionspedagogisk tenkning forut for og i gjennomføringen av tiltak
- Fyldigere innholdsmessig beskrivelse av tiltakene
- Graden av systematikk og progresjon i trosopplæringen, først og fremst i fullskalaprojektene, men også innad i de ulike faseprosjektene
- Vurderingen av om dimensjoneringsnormen på 315 timer fra 0 – 18 år gir mening og kan anvendes i praksis
- Vurderingen av kvalitet på tiltakene fra en faglig synsvinkel
- Analyser og vurderinger av oppslutning, fordelt på alderfaser, kjønn, foreldre og faddere, tidsavgrensede og kontinuerlige tiltak etc.

Muligens vil det også være mulig å beskrive oppslutningen i kategorier som engasjement, passiv eller aktiv deltakelse etc.

- Vurdering av oppslutning i prosent av målgruppen. Dersom en ikke er i stand til å måle dette på en bedre måte enn med dagens rapportering, jf pkt 2.2.5, vil vi anbefale å droppe denne type målinger.
- Dersom en velger å beholde skalavurderingen fra 1-5 for måloppnåelse og vellykkethet, må hva det skal vurderes ut fra presiseres bedre. I tillegg bør skalavurderingen nok suppleres.

7.2.2 Oppsummering av forsøks erfaringene

Her er svært mye gjort, ved opprettelse av ressursbanken og andre formidlingstiltak.

Men selv om den digitale kompetansen øker i kirken, med bratt læringskurve, er søkbarhet og ferdigheter i søking ennå ikke allmenn lett tilgjengelige ferdigheter.

Den store mengden tiltak, som inneholder utrolige mengder informasjon, krever muligens noe mer systematisering, spesielt kategorisering, for å kunne bli den kilden til læring og erfaringsdeling som etter hvert alle menigheter i Den norske kirke behøver. Kanskje burde også ressursbanken renses og redigeres litt for å få bort en del irrelevant materiale.

Tilsvarende synspunkter kan anlegges på resultatene fra regionale og nasjonale utviklingsprosjekter. Ennå er ikke tilgjengelighet og søkbarhet kommet på det nivået som brukerne av resultatene trenger. Avkastningen av den relativt store investeringen i disse prosjektene over tre år kan først forsvares fullt ut når formidling og brukertilgjengelighet er forbedret.

7.2.3 Faglig bearbeiding

Den faglige bearbeiding av forsøkerfaringene og dobbelkretslæring på grunnlag av rapporteringen, se Delrapport 2 pkt 4.4, er dels tatt vare på gjennom den måten man nå har organisert arbeidet med utarbeidelse av plan for trosopplæringen på, men dette formålet vil også kunne avgrense bearbeidingen. Dessuten vil framdriftsplanen for planarbeidet være såpass stram at mulighetene også begrenses av den grunn.

Gjennom evalueringen vil det også foregå en slik faglig bearbeiding ved at en del av formålet er å ”gi et bidrag til religionspedagogisk forskning og forskning om trosopplæring”.

Også styringsgruppas sluttrapport vil kunne gi et bidrag til en slik bearbeiding.

Til sammen vil dette kunne ha en viss betydning, men vi tror at en i tillegg burde overveie følgende: Gjennom kompetansenettverket kunne en utlyse et eller flere forskningsprosjekter hvor institusjoner innen nettverket kan tildeles oppdrag knyttet til faglig bearbeiding og forskning på forsøkerfaringene. Slike prosjekter burde kunne startes i 2008.

Til sammen ville dette bety et mer samlet grep på den faglige bearbeiding av det enorme og svært interessante materiale som foreligger og vil foreligge ved utgangen av forsøksperioden.

7.3 Planlegging av driftsfasen

Vi har ovenfor, se pkt 7.1, konstatert at de ulike aktørene nå har festet grepet på oppgavene som følger av overgangen fra forsøk til varig reform.

Samtidig påpekte vi at det her er store og krevende utfordringer, som må løses, til dels parallelt.

I det følgende vil vi vil vi peke på noen momenter til overveielse under enkelte av de områdene det må arbeides med.

7.3.1 Plan for trosopplæring

Vi legger til grunn at styringsgruppa, som er tildelt oppgaven med å utvikle en ny plan, sørger for at det finnes tilstrekkelig kompetanse og kapasitet i sekretariatet til utarbeidelse av planen, både den mer

prinsipielle delen som skal behandles på Kirkemøtet i 2008, planutkastet som skal ut til høring og det endelige planforslaget som skal til behandling på Kirkemøtet i 2009.

Det vi imidlertid håper vil være mulig er å utnytte høringsprosessen våren 2009 til en bred mobilisering og lansering av Trosopplæringsreformen som varig reform.

En formell høringsprosess med bred deltakelse vil være nødvendig, men ikke tilstrekkelig. Kombinert med denne burde hovedresultatene fra forsøksperioden, rammene for implementeringen og en eventuell ny profilering av trosopplæring som det sentrale kirkelige engasjementet i åren framover presenteres.

Et viktig mål er å unngå situasjonen knyttet til iverksettelsen av Plan om dåpsopplæring fra 1991 hvor den stort sett bare ble sendt menighetene. Utkastet til ny plan for trosopplæring må settes inn i en sammenheng av mobilisering, engasjement og kirkelig profilering.

7.3.2 Støttefunksjoner i implementeringen

Vi tror at implementeringsfasen, som vil vare fram til 2014, vil kreve betydelige ressurser, nasjonalt og regionalt.

Som tidligere nevnt tror vi mentorordningen bør fortsette, jf pkt 6.6.9. Samtidig vil det være behov for nasjonale støttefunksjoner, knyttet til materiell, etter- og videreutdanningsvirksomhet, veiledning og erfaringsdeling. F.eks. bør sannsynligvis ressursdatabasen fortsette, i fornyet og lettere tilgjengelig form.

Videre er det sannsynlig at mange menigheter vil trenge konkret veiledning og råd i en implementeringsfase, ut over det mentorrollen kan dekke. Også former for nettverksdannelse og erfaringsdeling knyttet til temaer, aldersfaser eller metodikk vil kunne være aktuelt.

Dette reiser to spørsmål:

- Bør et nasjonalt kompetansesenter, i likhet med prosjektsekretariatet, beholdes og utbygges?
Vi tar ikke stilling til om det er behov for utvikling av et senter for menighetsutvikling, men understreker at trosopplæring i mange år framover vil kreve betydelige støtteressurser og spesialisert kompetanse som ikke uten videre kan inngå i et mer generelt institutt for menighetsutvikling.
 - Hva vil være de kristelige barne- og ungdomsorganisasjonenes rolle i implementeringen og den varige drift av trosopplæringen? I forsøksfasen hvor det tross alt bare har vært et begrenset antall forsøk, til dels bare knyttet til enkelte aldersfaser, har
-

organisasjonene stort sett inngått i et fruktbart samarbeid lokalt, i forsøksprosjektene, og sentralt i utviklingsprosjektene.

Ved en alminnelig implementering av en systematisk trosopplæring for alle fra 0-18 år, og med tiltak som i svært mange tilfeller er svært like de som tilbys fra organisasjonene, vil det kunne oppstå uklarheter og uenigheter. Vi tror det er klokt om styringsgruppa i god tid før 2009 innleder en dialog med de kristelige barne- og ungdomsorganisasjonene om deres rolle i forhold til den omfattende trosopplæringsstrategien i Den norske kirke framover.

7.3.3 Stillinger – struktur og kompetanse

Som vi mange ganger har påpekt, står man her overfor noen av de vanskeligste avveiningene i overgangsfasen:

- Både mht hva som skal skje med prosjektstillingene som er faste stillinger,
- hva som skal være den permanente stillingsstrukturen, herunder kompetansekrav, og
- hva som må gjøres for å unngå at den permanente trosopplæringsreformen medfører en rekke underoptimale deltidsstillinger, jf pkt 6.6.5, hvor vi tok til orde for å etablere enheter for gjennomføring av trosopplæringsreformen på et nivå over menighetsnivå, f eks prostinivå.

Vi tror at disse spørsmålene må finne sin prinsipielle løsning allerede i 2008 og regner med at de blir en vesentlig del av styringsgruppas sluttrapport.

7.3.4 Ressursgrunnlag

Vi støtter at det gjennomføres en egen utredning om reformens ressursbehov, men mener som nevnt i pkt 6.6.4 at en slik utredning bør foreligge før styringsgruppas sluttrapport.

Vi ser det også som naturlig at den bør foreligge i så god tid at den kan få betydning for dialogen med politiske myndigheter før behandlingen av statsbudsjettet for 2008, altså før Kirkemøtet i november 2008 der styringsgruppas sluttrapport legges fram.

To vesentlige spørsmål, i tillegg til størrelsen på ressursgrunnlaget og spørsmålet om egen post på statsbudsjettet eller overføring via rammebevilgningen til kommunene, er:

- Hvor raskt skal opptrappingen foregå? Det kan tenkes at en relativt tidlig i den kommende femårsperioden bør ta sikte på nå nivået på 250 mill kr pr år. Grunnene til dette er åpenbare, men en vesentlig hindring kan være problemer med å rekruttere til så vidt mange

stillinger samtidig og å gi god nok implementeringsstøtte til mange nye menigheter over en kort periode

- Skal den totale ressursrammen som anses nødvendig for å kunne oppfylle målsettingen om en systematisk opplæring for alle fra 0-18 år med en dimensjoneringsnorm på 315 timer i sin helhet dekkes opp av statlige bevilgninger? Hva skal forutsettes finansiert via egne kirkelige midler, i tillegg til den betydelige frivillige innsatsen som må forutsettes?

For øvrig minner vi om at de særlige forsøksvilkår, også ressursmessig, som forsøksprosjektene har nytt godt av, trolig ikke vil kunne videreføres på samme nivå, i full skala over hele landet.

Det blir derfor både en stor oppgave forvaltningsmessig, men også pedagogisk å omstille Den norske kirke fra en forsøks-, utprøvings- og prosjektmodus til en realistisk, varig reformmodus.
